

BİR SÛFİNİN KENDİ HAKİKATIYLA SÖYLEŞMESİ: MEHMED EMİN EFENDİ’NİN *EL-MAKĀMETÜ’S-* *SÛFİYYE* ADLI ESERİ VE KEMĀLEDDİN HARPUTÎ’NİN TERCÜMESİ

Ahmet KARATAŞ*

Öz: Makāme, İslâm edebiyatının türlerinden olup hayâlî bir kahramanın mâcêrâlarının anlatıldığı kısa hikâyelerdir. Bu hikâyelerde dikkat çeken en önemli özellik müellifin metni başta secî, tenmîk ve cinâs olmak üzere bir çok edebî sanatla süslemesi, telaffuzu zor ve az kullanılan kelimeleri tercih ederek gâyet süslü bir üslubu benimsemesidir. Lafzın mânâdan üstün tutulması müellifin dile hâkimiyetini göstermesi bakımından önemlidir. Arap dünyasında Hemedânî ve Harîrî bu türde çığır açmışlardır. Ancak bazı makâmelerde şekil hususiyetleri yerini korumasına rağmen öğretme, nasihat etme, güzel ahlâka teşvik gibi hususlar esas gâye hâline getirilmiştir. XIX. asrın sonlarında Mamuretü’l-azîz’de (Elazığ) müddeî-i umûmîlik (savcılık) yapan Mehmed Emîn Efendi’nin yazdığı ve makalemizin ana konusunu teşkil eden Arapça tasavvufî makāme de şekil özelliklerinden ziyâde muhtevâsî yönüyle önem arzeden bir metindir. Elazığ’ın önde gelen müderris ve müftülerinden Mehmed Kemâleddin Harputî Efendi bu makâmeyi tercüme etmiş ve asıyla beraber *Cerîde-i Sûfîyye* dergisinde tefrikalar hâlinde yayımlamıştır. Bu makalede türünün Osmanlı’daki son örneği olan söz konusu makāme, konusu, muhtevâsî ve kaynakları bakımından ele alınmış, Kemâleddin Efendi’nin tercümede gözettiği unsurlar belirlenmiş ve metnin aslı harekelenip çeşitli dipnotlarla zenginleştirilerek tercümesiy-le birlikte ilim dünyasının dikkatlerine sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Makāme, Mehmed Emîn Efendi, Mehmed Kemâleddin Harputî, *Cerîde-i Sûfîyye*, Ma’mûretü’l-azîz (Elazığ)

* Doç. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türk-İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi (karata-sahmed@gmail.com).

A SÛFIS COMMUNE WITH HIS OWN TRUTH: MEHMED EMİN EFENDİ'S *EL-MAKÂMETU'S- SÛFİYYE* AND ITS TRANSLATION BY KEMÂLEDDİN HARPUTÎ

Abstract: Makāme is a genre of the Islamic literature in which an imaginary hero's short stories are told. The most significant feature of those stories is the authors style. The author decorates his work with many arts mostly by *secî*, *tenmîk* and *cinâs* and chooses phonetically different and less used words to create a flowery style. In this style words are preferred over meanings and that is also important to show the author's language dominance. In Arabic world Hemedânî and Harîrî opened a new era in this style. But also in some makāmes even though the style protected its place some topics such as teaching, to advise, encouragement to the good manners became the purpose of the genre. This article focuses on the makāme written in Arabic by Mehmed Emîn Efendi who was the attorney general in Elazığ at the end of the 19th century. The text is important according to its context rather than its style. Mehmed Kemâleddîn Harputî one of the foremost müderris and the müftî of Elazığ translated this makāme and serialized it with its original in *Cerîde-i Sûfiyye* journal. In this article the uppermentioned makāme -being the last of its kind in Ottoman Era- is presented to the attention of the scholars by taking up its topic, content and sources and also Kemâleddin Efendi's way of translation is determined, the original text is enriched with footnotes, vowelized and presented with its translation.

Keywords: Maqāma, Mehmed Emîn Efendi, Mehmed Kemâleddin Harputî, *Cerîde-i Sûfiyye*, Ma'mûretü'l-azîz (Elazığ)

Giriş

İslâm edebiyâtının türlerinden olan makāme, çoğunlukla hayâlî bir kahramanın başından geçen hâdiselerin yine hayâlî bir râvi tarafından aktarıldığı kısa hikâyelere denmektedir. Makāme'nin çoğulu olan makāmât hem bu hikâyeler serisine hem de bu konuda yazılan eserlere isim olmuştur.¹ Ülkemizde ve yurt dışında makāme ile ilgili kâhîr ekseriyeti birbirini tekrar eden onlarca çalışma yapılmış, kelimenin lûgat ve ıstılâh mânâsı, hikâye, kıssa, roman, tiyatro vb. edebî

¹ Erol Ayyıldız, "Makāme", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, C. XXVII, Ankara 2003, s. 417.

türlerle mukāyesesi, diğer milletlerin edebiyatıyla irtibatı, bu tarz eserlerin yazılış sebep ve gāyesi, ana unsurları, şekil, muhtevâ ve üslûp hususiyetleri, konularındaki çeşitlilik, tarihî seyri bütün teferruatıyla ele alınmış, *Makāmât* müellifleri Ahmed b. Hüseyin b. Yahyâ b. Saîd el-Hemedânî (v. 398/1008) ve Ebû Muhammed Kāsım b. Alî b. Muhammed el-Harîrî (v. 516/1122) başta olmak üzere bu edebî türde eserleri bulunan edîblerin hayatı ve eserleri etraflıca incelenmiştir.² Tekrardan öteye geçmeyeceği için burada makāme türü hakkında teferruatlı bilgi verilmeyecek, makalenin ana konusu olan Mehmed Emîn Efendi'nin *el-Makāmetü's-Sûfiyye*'si ve müderris-müftü Mehmed Kemâleddin Harputî Efendi'nin tercümesi üzerinde durulacaktır.

Hemedânî ve Harîrî'nin *Makāmât*'ının şöhreti Arap edebiyatının sınırlarını aşmış, başta Türkler olmak üzere bir çok milletin edebiyatına tesir etmiştir. Harîrî'nin eseri Osmanlı medreselerinde asırlarca okutulmuş, hattâ resmî ders programlarında yer almıştır.³ Binâenaleyh, devrinin münevverleri arasında yer alan Mehmed Emîn ve Kemâleddin Efendilerin umûmî olarak makāmât türünden, husûsen de Hemedânî, Harîrî, İbn Nâkıyâ (v. 485/1092), Zemahşerî (v. 538/1144) gibi zevâtın *Makāmât*'ından haberdâr olmamaları mümkün değildir. Bu metin farklı coğrafyalarda bazen isim değiştirerek de olsa devam eden bir edebî geleneğin Osmanlı'da tespit edebildiğimiz son numûnesi olması bakımından ehemmiyet arz etmektedir.

² Bu çalışmaların önde gelenlerinden bir kısmı için bk. Şevkî Dayf, *el-Makāme*, Kahire: Dâru'l-Ma'ârif, 1987, s. 7 vd.; Yûsuf Nûr Avad, *Fennü'l-makāme beyne'l-meşrik ve'l-mağrib*, Beyrut-Lübnan: Dâru'l-kalem, 1979, s. 5 vd.; Sıtkı Gülle, *el-Harîrî: Hayatı, Arap Dili ve Edebiyatına Dâir Çalışmaları*, (doktora tezi, 1995), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü [SBE], s. 1 vd.; Ahmet Cevdet Karaca, *Arap Edebiyatında Makāme ve Bazı Makāmât Örnekleri*, yüksek lisans tezi, 2005, Uludağ Üniversitesi SBE, s. 6-30; Bülent Korkmaz, *Edebî-Tıbbî Makāmeleri Işığında Suyûti ve Makāme Sanatına Katkıları*, yüksek lisans tezi, 2011, Ankara Üniversitesi SBE, s. 8-17; Gülyaşar Demirci, *Mısır Edebiyatında Kısa Hikāye*, yüksek lisans tezi 2014, Atatürk Üniversitesi SBE, s. 47-53; Ömer b. Kînne, "Fennü'l-makāme fi'l-edebî'l-Arabî'l-Cezâirî hilâle'l-karneynî't-tâsi' 'aşer ve'l-'ışrîn", *Mecelletü Külliyyeti'l-insâniyyât ve'l-'ulûmü'l-ictimâ'iyye*, sy. 23 (Katar 2000), s. 279-332; Nevzat Aşık, "el-Hemezânî ve Makāmât'ı", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 1 (İzmir 1983), s. 67-96; a.mlf., "Hicrî IV. Asırdan Sonra Makāmât Yazanlar", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 2 (İzmir 1985), s. 55-74; Sıtkı Gülle, "Arap Edebiyatında Makāme ve el-Harîrî'nin Osmanlı Medreselerinde Yüksek Arapça Öğretimi Çerçevesinde Okutulan *el-Makāmât*'ı", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 2 (İstanbul 2000), s. 179-201; M. Edip Çağmar, "ez-Zemahşerî ve *el-Makāmât* Adlı Eseri", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IV/1 (Diyarbakır 2002), s. 77-98; Muhammet Selim İpek, "Arap Edebiyatında Makāme Sanatı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, X/51 (yy 2017), s. 109-118; A.F.L. Beeston, *Makāmât Türünün Kökeni* (trc. Ömer Kara), *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 1 (Kars 2014), s. 211-223; Carl Brockelmann, "Makāme", *MEB İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1987, VII, 197-201; Erol Ayyıldız, "Makāme", *DİA*, XXVII, 417-419.

³ bk. Hüseyin Atay, *Osmanlı'da Yüksek Din Öğretimi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1983, s. 80; Sıtkı Gülle, "Arap Edebiyatında Makāme...", s. 180.

el-Makâmetü's-Süfiyye, tercümesiyle birlikte, devrin en uzun soluklu ve önde gelen tasavvufî mecmûası *Cerîde-i Süfiyye*'nin 13 Şubat 1913-11 Ağustos 1913 tarihleri arasında yayımlanan on altı sayısında tefrika edilmiştir. Bu makâmeden, daha sonra Ma'muretül-azîz (Elazığ) müftüsü de olan Harput ulemâsından müderris Mehmed Kemâleddin Efendi'nin (v. 1936) tercümesi sâyesinde haberdâriz. Kemâleddin Efendi ilk tefrikada, tercüme ettiği *el-Makâmetü's-Süfiyye* 'nin "sâhib ü kâilî"nin "Hayâlî Siyâlkûtî"si muhaşşisi İbn Resûlzâdelerden esbak Ma'muretü'l-'azîz müdde'î-i 'umûmîsi Mehmed Emîn Efendi" olduğunu belirtmektedir.⁴

İbn Resûlzâde, Süleymâniyeli (Irak) kelâm ve matematik âlimi Mehmed b. Resûl b. Mehmed b. Resûl'dür. 1181/1767'de Süleymâniye civârındaki köylerden Çârâtâ'da doğmuş, 1246/1830'da İnan'ın Savukbulak (Soğukbulak/ Savuçbulak/ Sablah) kasabasında vebâdan vefât etmiştir.⁵ Irak'ın bu tanınmış ulemâ sülâlesinden gelen Mehmed Emîn Efendi, Mehmed İbn Resûlzâde'nin torunudur. Dedesinin en önemli eseri olan *Ta'likü İbn Resûl 'alâ Siyâlkûtî: Ta'lik 'alâ Ta'likâti Siyâlkûtî 'alâ Hâşiyeti'l-Hayâlî 'alâ Şerhi Sa'düddîn Teftâzânî 'ale'l-Akâidi'n-Nesefiyye*'yi ilâve ettiği derkenâr notlarıyla neşretmiş, kitabın giriş kısmında dedesi ve soyu hakkında bilgi vermiş, onun ilmî icâzet silsilesini sıralamıştır.⁶ Buradaki bilgilerden Mehmed Emîn Efendi'nin "Neclü'z-zekî" nâmıyla anıldığını ve babasının adının da Abdullah olduğunu öğrenmekteyiz.⁷ Esâsında bu sülâle büyük dede "Resûlü'z-zekî"den dolayı o bölgede öteden beri "ez-Zekiyye" olarak tanınmıştır.⁸ İbn Resûlzâde'nin itikâdda Eş'arî, amelde Şâfiî olmasından hareketle⁹ torununun da aynı mezhepleri tercih ettiğini söylemek mümkündür. Mehmed Emîn Efendi, *Ta'likü İbn Resûl*'e kaydettiği bilgiye göre soyunu ashâbtan Saîd b. Zeyd'e dayandırmaktadır.¹⁰ Kitap 1302'te İstanbul Civelkiyan Matbaası'nda basılmıştır.¹¹ Emîn Efendi kitabın iç kapağına "[Kitabın] her hukûku imtiyâz sâhibi müellifin hafidi Neclü'z-zekî 'izzetlü Emîn Efendi'ye 'âiddir." ibâresini koydurmuştur.

Ma'muretü'l-'azîz Sâlnâmeleri, Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve mahallî

⁴ bk. *Cerîde-i Süfiyye*, nr. 24/16 (6 Rebîü'l-evvel 1331), s. 3.

⁵ Mehmed İbn Resûlzâde, *Ta'likü İbn Resûl 'alâ Siyâlkûtî*, İstanbul: Civelkiyan Matbaası, 1302, s. 6.

⁶ *a.g.e.*, s. 5-8.

⁷ *a.g.e.*, s. 5.

⁸ bk. Mehmed Emîn Zeki Bey, *Târîhu's-Süleymâniye* (Kürtçe'den Arapça'ya trc. ve nşr. Muhammed Cemil Bendî er-Rûzbeyânî), Bağdad: Şeriketü'n-neşr ve't-tibâ'ati'l-'Irâkiyyeti'l-mahdüde, 1951, s. 281.

⁹ Mehmed İbn Resûlzâde, *Ta'likü İbn Resûl 'alâ Siyâlkûtî*, s. 6.

¹⁰ *a.g.e.*, s. 6-7.

¹¹ Kitabın ilk sayfasında yukarıdaki bilgi yer alırken son sayfasında Karabet ve Kasbar Matbaasında 1303'te basıldığı yazmaktadır. bk. *a.g.e.*, s. 654.

kaynaklar başta olmak üzere araştırmalarımıza rağmen Mehmed Emîn Efendi hakkında daha fazla bilgi bulamadık.¹² Müddeî-i umûmilik vazifesiyle ilgili ulaştığımız bazı malumâtı ise tevsik edemediğimiz için makaleye dâhil etmedik. *el-Makâmetü's-Sûfiyye*'nin son kısmında bulunan nasihatleri ve metinde geçen “فَاتِّمَّهَا طَرِيقَةً وَأَصِحِّحْ قَادِرِيَّةً” şeklindeki ibâre¹³ onun Kâdirî tarikatine mensup olduğunu göstermektedir. *Makâme*'nin ilhâm kaynağının Muhyiddin İbn Arabî'nin *Fusûsu'l-hikem*'i ve diğer eserleri olması Mehmed Emîn Efendi'nin iyi bir İbn Arabî muakkibi olduğuna işârettir.

Makâmenin mütercim ve nâşiri Mehmed Kemâleddin Efendi ise çok yönlü bir âlim, şöhreti Elazığ'ın sınırlarını aşmış bir müderris, velûd bir müellif, Muhyiddin İbn Arabî ve Mevlânâ Celâleddin Rûmî'den de beslenmiş olan Nakşî-Hâlidî bir sûfi ve şâirdir. Aynı zamanda Osmanlı'nın Elazığ'daki son, Cumhuriyet'in de ilk müftüsüdür.¹⁴

el-Makâmetü's-Sûfiyye'nin Tefrika Edildiği Sayılar

Metnin aslı, çeşitli notlarla zenginleştirilmiş tercümesiyle birlikte *Ceride-i Sûfiyye*'de on altı bölüm hâlinde yayımlanmıştır. Mecmûada yazıları neşredilen zevât arasında İzmirli İsmâil Hakkı, Bursalı Mehmed Tahir, Tâhirü'l-Mevlevî [Olgun], Hüseyin Vassâf, Rızâ Tevfik [Bölükbaşı], Ferîd [Kam], İbnülemin Mahmud Kemâl [İnal], Ahmed Remzî [Akyürek], Veled Çelebî [İzbudak] gibi devrin mühim ilim, fikir ve sanat erbâbının bulunması, buradaki yazıların merakla takip edilmesi hem bir taşra âlimi olan Kemâleddin Efendi'nin

¹² Kemâleddin Efendi'nin hayatıyla ilgili yayımladığımız makaledeki bir dipnotta Mehmed Emîn Efendi'yi İshak Sunguroğlu'nun *Harput Yollarında* adlı eserinde verdiği bilgilere atfen Nakîbü'l-eşrâf Mehmed Emîn Efendi ile karıştırmış ve İbn Resûlzâde'nin eserini sehven ona atfetmişiz. Bu makale vesilesiyle konuyu daha teferruatlı ele alınca hatamızın farkına varıp düzelttik. Söz konusu kısım için bk. Ahmet Karataş, “Harput Ulemâsından Müderris-Müftü Mehmed Kemâleddin Efendi”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 49 (İstanbul 2015), s. 85.

¹³ bk. *Ceride-i Sûfiyye*, nr. 57 (8 Ramazân 1331), s. 100.

¹⁴ Kemâleddin Efendi'nin hayatı, şahsiyeti ve eserleriyle ilgili teferruatlı bilgi için bk. Ahmet Karataş, “Harput Ulemâsından Müderris-Müftü Mehmed Kemâleddin Efendi”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 49 (İstanbul 2015), s. 29-125. Kemâleddin Efendi'nin yayımlayabildiğimiz eserleriyle ilgili ayrıca bk. Ahmet Karataş, “Harput Ulemâsından Müderris-Müftü Mehmed Kemâleddin Efendi'nin *Rekâik: Hadîs-i Erbaîn* Risâlesi”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 48 (İstanbul 2015), s. 57-94; a.mlf., “Kemâleddin Harputî Efendi'nin Şiirleri”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 50 (İstanbul 2016), s. 71-136; a.mlf., “Kemâleddin Harputî'nin *Tesbîtü'l-mejhûm fi tahkiki 'l-tebe'iyye beyne 'l-'ilmi ve 'l-ma'lûm* isimli Kelâm Risâlesi”, *İslâm Araştırmaları Dergisi*, sy. 36 (İstanbul 2016), s. 63-137; a.mlf., “Aliyyü'l-Kârî'nin el-Mülemma' Şerhu'n-Na'ti'l-Murassa' Adlı Arapça Risâlesinin Tercüme ve Şerhi”, *Tasavvuf: İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, sy. 37 (İstanbul 2016), s. 147-197; a.mlf., “Abdurrahmân Câmî'nin 'Kaside-i Feride'sinin Tercüme ve Şerhi”, *Divân Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, sy. 18 (İstanbul 2017), s. 137-212; a.mlf., “Müderris-Müftü Mehmed Kemâleddin Harputî'nin Kaside-i Tantarâniyye Şerhi”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 12 (Rize 2017), s. 49-96.

İstanbul ulemâsı ve urefâsı tarafından tanınmasına hem de tefrikanın birçok kişiye ulaşmasına vesîle olmuştur.

el-Makāmetü's-Sûfiyye ve tercümesi *Cerîde-i Sûfiyye*'nin aşağıdaki sayılarında tefrika edilmiştir:

- nr. 24/16 (6 Rebîü'l-evvel 1331/ 13 Şubat 1913), s. 3.
- nr. 24/18 (4 Rebîü'l-âhir 1331/ 13 Mart 1913), s. 3-4.
- nr. 24/19 (18 Rebîü'l-âhir 1331/ 27 Mart 1913), s. 2.
- nr. 24/20 (3 Cemâziye'l-evvel 1331/ 10 Nisan 1913), s. 2-3.
- nr. 24/21 (17 Cemâziye'l-evvel 1331/ 24 Nisan 1913), s. 4-5.
- nr. 24/22 (1 Cemâziye'l-âhir 1331/ 8 Mayıs 1913), s. 3-5.
- nr. 24/23 (15 Cemâziye'l-âhir 1331/ 22 Mayıs 1913), s. 3-4.
- nr. 24/24 (29 Cemâziye'l-âhir 1331/ 5 Haziran 1913), s. 4-5.
- nr. 49 (11 Receb 1331/ 16 Haziran 1913), s. 3-4.
- nr. 50 (18 Receb 1331/ 23 Haziran 1913), s. 14-15.
- nr. 51 (25 Receb 1331/ 30 Haziran 1913), s. 26-27.
- nr. 52 (1 Şa'bân 1331/ 6 Temmuz 1913), s. 39-40.
- nr. 54 (17 Şa'bân 1331/ 22 Temmuz 1913), s. 63-65.
- nr. 55 (24 Şa'bân 1331/ 29 Temmuz 1913), s. 76-77.
- nr. 56 (1 Ramazân 1331/ 4 Ağustos 1913),¹⁵ s. 87-88.
- nr. 57 (8 Ramazân 1331/ 11 Ağustos 1913), s. 100.

***el-Makāmetü's-Sûfiyye*'nin Konusu ve Muhtevâsı**

Erbâbının malûmu olduğu üzere makâmelerin hayâlî bir râvîsi ve kahramânı bulunur, konular bir yolculuk mihverinde anlatılır. Müellif, çoğu zaman kendini metnin dışında bırakır, metni başta secî ve tenmîk olmak üzere birçok

¹⁵ Mecmûanın bu sayısı 1 Ramazân 1331 tarihinde çıkmış olmasına rağmen kapakta sehven bir önceki haftanın tarihi olan 24 Şa'bân 1331 bulunmaktadır.

edebî sanatla bezenmiş şekilde, telaffuzu zor ve çok kullanılmayan (garip) kelimeleri tercih ederek gâyet süslü bir üslupla inşâ eder, zaman zaman karşılıklı konuşmalara yer verir. Mümkün olduğunca cümlelerini kısa ve anlaşılır tutar, vecîz, ezberlenebilecek ölçüde akıcı ve kulağa hitab eden bir tarzı uygun görür. Müellifin metinde edebî sanatlardaki maharetini sergilemesi, kelime oyunlarını öne çıkarması, lafzı mânâdan üstün tutması makâmeleri bu hususlarla anılır hâle getirmişse de çoğu zaman bunların yazılmasındaki esas gâye va'z u nasîhat, talim ü tedris, okuyanı ve dinleyeni güzel ahlâka teşvîktir.¹⁶

Yukarıdaki bilgileri göz önünde bulundurarak *el-Makâmetü's-Sûfiyye*'yi incelediğimizde bunların çoğunun metinde sergilendiğini söyleyebiliriz. Burada dikkat çeken hususların başında Emîn Efendi'nin kendisini metne dâhil etmesi gelmektedir. *el-Makâmetü's-Sûfiyye*, müellifin esas kahramân olduğu bir hayâlî sergüzeşt mâhiyetindedir. Emîn Efendi bu hikâyede kendi hakikatiyle yüzleşmiş, onunla bağ kurmuş ve konuşmuştur. Metni yazmadaki ana gâyesi de İbn Arabî'nin eserlerinden geniş ölçüde istifâde ettiği tasavvufî bakış açısını muhâtablarına aktarmak ve bu sûretle onlara öğüt vermektir. Bu makâme bir cuma hutbesi metni çerçevesinde oluşturulmuş, zaman zaman muhâvere üslûbu da kullanılarak metin yeknesaklıktan kurtarılmıştır.

Eser ana hatlarıyla şu şekilde kurgulanmıştır:

Mehmed Emîn Efendi aynanın karşısına geçtiği bir gün aynada beli bükülmüş, yüzünün derisi kurumuş, tıpkı kendisine benzeyen bir ihtiyâr görür. Ona “Sen benden ibâret değil misin?” diye sorar. O da “Evet, sen de benden ibâretsin.” cevabını verir. Emîn Efendi ona geçmişi sormayı arzular. İhtiyâr ise dünyâ işleriyle ilgili konuşmayacağını âhirete taalluk eden hususları anlatacağını ve kendisini iyi dinleyip söyleyeceklerini ezberlemesini ondan ister. Makâmenin bundan sonraki kısmı aynadaki sûretin (timsâl), karşısındaki sûrete “başından geçenler”i hikâye etmesinden ibârettir. Buna göre ihtiyâr, İstanbul'dan Kuzey Afrika'nın batı kısmında bulunan bir beldeye doğru gemiyle yola çıkar. Yolda şiddetli bir fırtınaya yakalanırlar. Çok zahmetli bir yolculuk sonrası ulaşabildiği şehirde zekî bir edip ve âlim aramaya koyulur. Cuma günü rastladığı bir zâviyede sûfilere tefekkür hâlinde bulur. Evrâd ü ezkâr faslından sonra zâviyenin mürşid-i kâmilî, cemaate “*tarik-i sülûk u hidâyeti bildirmek üzere*” minbere çıkıp hutbe irâd eder.

¹⁶ Makâmelerin husûsiyet ve gâyeleri ile ilgili teferruatlı bilgi için bk. Nevzat Âşık, “Hicrî IV. Asırdan Sonra Makâmât Yazanlar”, s. 55; Muhammet Selim İpek, “Arap Edebiyatında Makâme Sanatı”, s. s. 111-112.

Hutbenin ana konusu vahdet-i vücûd nazariyesidir. Allah çeşitli esmâ ve sıfâtına rağmen “vâhid”dir, bütün a'yân-ı sâbiteyi ilm-i ezeli ile bilendir, ezelden ebede her şeye kâdir, her şeyi “kûn” emriyle var eden, gören ve işitendir. Cisim kalıbına giren rûh beşerî bağların esîri olup “âlem-i mülk ve şühûd”a meyletmiş, hakikatle arasına birtakım perdeler girmiştir. Bunun üzerine Allah Teâlâ ona peygamber göndermiş, bu sâyede rûh aslı vatanını hatırlayarak “mebde-i hakîki”sini tanımış ve O’na yalvarmıştır. Hutbe duâ metniyle ve beşer kisvesindeki rûhun pişmanlık terennümleriyle devâm eder. Bu iniltilerden, duâ ve niyâzlardan sonra rûh rahmet-i İlâhiyyeye mazhar olur. Bir mürşide bağlanarak ondan talim ve terbiye alır. Killet-i kelâm, killet-i taâm ve killet-i menâmla birlikte gece gündüz zikir ve kıyâmla meşgul olur. Her tür belâya ve ıztırâba tahammül eder. Nihâyet ilâhî lutfâ mazhariyetle Allah Teâlâ’yı kâlen değil “müştâhedeten” her şeyin menba’ ve sâhibi olarak görür. Güzel ahlâk ve şerîat âdâbıyla kendini donatır. Kalbi ikâmetgâh edinir, nefsi-i levvâmeye ilticâ eder, hakkı hak, bâtılı bâtil bilir. İnsanlardan uzaklaşır, dâima zikr-i Hak ile vakit geçirir, O’na hamd ve şükreder, “sâliklerin tarîkine sülûk” eder. Bu cehd ü gayreti sâyesinde manevî makâmalar kat ederek kalbin sırlarına vâkıf olur. Metnin bundan sonraki kısmında seyr ü sülûk, fenâ ve nefsin mertebeleri, Allah’ın bazı esmâ ve sıfâtının tecellileri anlatılır; beşer kisvesinin ve rûhun ölümle karşılaşma anı tasvir edilir.

Rûh ölümü sevinçle karşılar. Kısa bir müddet sonra kabir suâlleri faslı başlar. Kirâmen kâtibîn meleklerinden birisi ile rûh arasında “kırât, dînâr, kıtmîr, kantâr, fitîl, nakîr, zarûret, servet, az, çok” ile ilgili soru cevap şeklinde ilerleyen konuşma gerçekleşir. Sorular “ahd, va’d, Hak, enbiyâ, Kur’an, dîn, şerî’at, tarîkat, tasavvuf, meşâyih, murâkabe, dünyâ, ahvâl-i dünyâ, ilim, ulûm-ı ‘âliyye (عالية) ve âliyye (آلية), mantık, ilm-i münâzara, cidâl, âdâb, ilm-i hikmet, ulûm-ı hey’et, geçen yılların muâhesebi” gibi konularla alâkalıdır. Bu fasılda rûhun bazı suâllere verdiği cevaplarda aslında metnin müellifinin kanaâtini görmek mümkündür. Meselâ müellif meleğe “tefsir, usûl-ı fıkıh” hakkında ne düşündüğünü sordurtmakta, rûha da “Bunlar peygamberânın ‘ulûmundan olarak dîn-i mübînin esâsıdır.” cevâbını verdirmektedir. Yine rûh, âlet ilimlerini “şerî’at-ı nebeviyyenin hâdimi” olarak makbûl sayarken meleğin “Mantık okuyan kimsenin hakkındaki re’yin nedir?” sorusuna “O hemen hemen zındık olmaya yaklaşmış olur.” cevâbını vermektedir. Rûha göre “münâzara, cidâl ve âdâb” da “kîl ü kâl” olup kat’î olarak nehyedilen ilimlerdendir.

Sorgu suâl faslının sonunda melek rûha amel defterini takdim eder. Rûh defteri okuyunca ibâdât ü tâatının kendisini kurtarmaya yetmeyeceğini anlar, yeniden

feryâd ü figânlar içinde yakarak merhamet dilenir. Nihâyet Allah Teâlâ'dan bir nidâ erişir, "Kulumun hesâbını tedkik etmeyiniz! Onun muhâsbesi benim nezd-i ulûhiyyetindedir. Günâhlarını izhâr u ikrâr eden o kulum da ferahnâk olsun. Çünkü ben kullarıma karîb ve du'â edenlerin du'âsına da mücîbim." diyerek onu cennetle müjdeler. Kendisine cennetteki makâmı gösterilir, "Selâmetle giriniz!" cümlesiyle cennete ve ebedî sürûra ulaşır.

Mehmed Emîn Efendi hutbenin burada bittiğini, aynadaki ihtiyârın kendisine mürşid-i kâmilin bu hutbesini dinleyen cemâatin İlâhî cezbenin tesiriyle çılgınlık kopardığını kaydeder. İhtiyâr, aynanın karşısındaki sûrete "Ben bu kıssayı ezberleyip ondan ders aldım. Sen de bunu yaz, ezberle, gizleme, etrafa yay, neşret! Ağzında geveleme, bu anlatılanlara inan, çünkü bunlar Kâdirî tarikatının esaslarıdır ve Muhyiddin İbn Arabî'nin *Fûsûs*'unda bahsi geçen hakikatlerdir. Bu makâme sâyesinde esrâr-ı hakîkiyye keşf olacak, seni laftan ve vehimden ibâret hikâyelerden de müstağnî kılacaktır." der. Emîn Efendi bundan sonra hamd ve salât ü selâm ile makâmeyi tamamlamaktadır.

Kemâleddin Efendi'nin Tercümesinin Husûsiyetleri

Mehmed Kemâleddin Efendi *Cerîde-i Sûfiyye*'de *el-Makâmetü's-Sûfiyye*'nin aslından birer paragraf koyup altına onun tercümesini yazmak sûretiyle metni tefrika etmiştir. Ancak, metnin birebir tercümesiyle yetinmemiş, onu **çeşitli notlarla zenginleştirerek bir bakıma şerhini** de yapmıştır. Metinde geçen ehadiyyet-i mutlaka, a'yân-ı sâbite, 'avâlim-i mülkiyye, 'ilm-i huzûrî, 'avâlim-i kevnîyye, 'avâlim-i ceberûtiyye, 'ukûl-ı mücerrede, nüfûs-ı mücerrede, 'avâlim-i 'ulviyye, 'anâsır-ı mücerrede, 'avâlim-i nâsûtiyye, mevâlîd-i selâse, 'âlem-i emr, rûh, ebrâr, mukarrebîn, hal'u'l-izâr, fenâ gibi tasavvufî tabirleri dipnotlarda izâh etmiş, yeri geldikçe nefis mertebelerini (etvâr-ı seb'a) makâm, seyir, âlem, vârid, hicâb, sıfât, alâmet gibi husûsiyetleriyle ayrı ayrı zikretmiştir. Bu tabirleri izâh ederken umûmiyetle Seyyid Şerîf Cürcânî'nin *et-Ta'rifât* ve Kuşeyrî'nin *er-Risâle*'sinden faydalanmıştır.¹⁷ Kemâleddin Efendi gerekli gördüğü yerlerde de şevâhid getirmiştir. Tercümesinde mânâyı doğru bir şekilde aktarmayı esas aldığı için secî, cinâs vb. edebî sanatlar *Makâme*'nin Arapçasında olduğu kadar ön planda değildir.

¹⁷ Gerek mevzûbahis tabirler gerekse etvâr-ı seb'a ile ilgili bilgiler temel tasavvufî ve kelâmî eserler dışında günümüzde de birçok tez, makale, tebliğ vs. akademik çalışmada yaygın bir şekilde ele alındığından makalemizde bunlarla ilgili yeniden tek tek kaynaklandırma yoluna gitmedik.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin son döneminde neşredilen *Beyânü'l-Hak, Hazîne-i Fünûn, Sırât-ı Müstakîm, Sebîlü'r-reşâd, Ceride-i Süfiyye* gibi mecmualarda büyük ehemmiyet ve kıymete sahip tefrikalar yer almış, buralarda birbirini takip eden önemli fikir tartışmaları cereyân etmiştir. Ancak bu neşirlerin bir kısmı ehemmiyetlerine rağmen sözkonusu mecmuaların sayfaları arasında müellifleriyle birlikte unutulmuştur. Ma'mûretü'l-azîz (Elaziz/ Elazığ) müddeî-i umûmîsi Mehmed Emîn Efendi'nin Arapça kaleme aldığı *el-Makâmetü's-Süfiyye*'si ve müderris-müftü Mehmed Kemâleddin Harputî Efendi'nin dipnotlarla zenginleştirerek neşrettiği Türkçe tercümesi de bu unutulmuş tefrikalardan biridir. *el-Makâmetü's-Süfiyye* Osmanlı telif geleneği içerisinde türünün son örneği olması bakımından kayda değer bir metindir. Metnin mütercim ve nâşiri Mehmed Kemâleddin Efendi ise velûd bir âlim, kıymetli bir müderris ve müftü, Elaziz'in en önde gelen âlim ve müftülerini yetiştiren Efendigil sülâlesinin ferdi olarak üzerinde durulması gereken bir şahsiyettir. Ne yazık ki o da bütün kıymetine rağmen unutulmaktan kurtulamamıştır.

Bu makale ile hem Emîn Efendi'nin *el-Makâmetü's-Süfiyye*'si çeşitli hatalardan arındırılıp harekelenerek ilâhiyat ve edebiyat câmiasının istifâdesine sunulmaya çalışılmış, hem de bir süredir hayatı ve eserleri ile ilgili birtakım akademik çalışmalar yaptığımız Kemâleddin Efendi'nin eserlerinden birinin daha gün yüzüne çıkarılması hedeflenmiştir.

المَقَامَةُ الصُّوفِيَّةُ¹⁸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ¹⁹

قَالَ صَاحِبُ الْمَقَامَةِ وَقَائِلُ الْمَقَالَةِ نَجَلُ الدَّكِّيِّ مُحَمَّدُ أَمِينٌ غُفِرَ لَهُ وَلَمْشَايِحِهِ آمِينَ. أَقْبَلْتُ وَقَفًا مِنَ الْأَوْقَاتِ عَلَى صَحِيفَةِ الْمِرَاةِ، فَرَأَيْتُ شَيْخًا مُحْفَوقَفًا يُعَابِلُنِي وَشَيْخًا مُتَّفِقًا بِجَائِلِي قَدْ أَغْبَرَنِي مِثَالَهُ، وَأَغْبَجَنِي مِثَالَهُ. قُلْتُ لَهُ هَلْ أَنْتَ أَنَا؟ قَالَ أَنِّي وَأَنْتَ أَنَا. قُلْتُ أَرَأَيْكَ قَدْ أَسْرَعَكَ الْمَسِيْبُ، فَدَرَرْتُ²⁰ عَيْتَاهُ وَعَلَاهُ النَّجِيْبُ، وَتَفَرَّرَ جَفْنَاهُ وَقَالَ بِصَوْتٍ عَجِيْبٍ: لَيْسَ ذَلِكَ بِعَرِيْبٍ

¹⁸ *el-Makâmetü's-süfiyye, Ceride-i Süfiyye*'de birbirini takip eden Arapça-Türkçe paragraflar hâlinde neşredilmiştir. Ancak biz metinlerin bütünlüğünü sağlamak amacıyla bunları ayrı ayrı düzenledik. *Ceride-i Süfiyye* neşrinde çok fazla mürettib ve baskı hatası mevcuttur. Bunları düzeltmekle beraber metnin anlamını bozmayanlara dipnotlarda ayrıca işaret etmedik. Mecbûri sebeplerle metinlere yaptığımız harf ve hece ilâvelerini köşeli parantez içine aldık. Kemâleddin Efendi'nin metnini bugünkü harflere aktarırken transkripsiyon harflerini kullanmadık. Ama anlam karışıklığına yol açmamak için “ق” harfinden sonra gelen “â”yı “ä”; “î”yi (î) şeklinde yazdık. Yine bu sebeple “ع” harfini ters kesme işaretiyle (ع) gösterdik.

¹⁹ Bu kısım için bk. *Ceride-i Süfiyye*, nr. 24/16 (6 Rebiü'l-evvel 1331), s. 3.

²⁰ “دَرَرْتُ” kelimesi metinde “دَرَرْتُ” şeklinde çıkmıştır.

لِمَنْ فَازِقَ الْأَهْلَ وَالْحَبِيبَ. فَجَاسَتْ نَفْسِي لِحَبِيبِهِ وَهَاسَتْ هَوَيْسِي لِاسْتِحْشَابِهِ، فَأَمَعَتْهُ بِأَطْرَافِ الطَّوَارِفِ كَيْ سَأَمْتَهُ عَنْ بَعْضِ السَّوَالِفِ، فَكَأَنَّهُ هَجَسَ فِكْرِي الدُّنْيَوِيَّةَ وَقَالَ دَعِ الْوَاغِي الدُّنْيَوِيَّةَ وَاسْمَعِ دَعِ مَقَالَةَ أُخْرَوِيَّةَ.²¹

فَلَمَّا أَجَبْتُ بِالْإِمْتِنَالِ أَخْبَرَنِي ذَلِكَ التَّمَنُّالُ. قَالَ عَزَمْتُ بِلَدَّةِ غَرِيبَةٍ مِنْ قِطْعَةِ الْبِرِّيَّةِ، فَطَعَنْتُ مِنَ الْمُخَمِيَّةِ الْمُسْتَطَبِّيَّةِ. فَاحْتَرْتُ مِنَ الْمُنْشَاتِ جَارِيَّةَ بَحَارِيَّةَ فَدَفَعْتُ الْمَوْلَ وَكِرَاهَا وَقُلْتُ ”بِسْمِ اللَّهِ تَجْرِيهَا وَمُرْسَاهَا.“²² فَاسْتَبْطَنْتُ وَسَطَهَا وَاسْتَمَكَنْتُ أَوْسَطَهَا، فَحَزَبْتُ بِنَا وَالْمِيَاهُ رَاكِدَةً وَالْهَوَاءُ سَاكِنَةً وَالرَّاحَةَ مُسْتَمِرَّةً وَالْقُلُوبَ مُسْتَقَرَّةً إِلَى أَنْ رَاجَعَتِ الرِّيحُ وَهَاجَتِ الْمِيَاهُ وَلَعِبَتْ بِالْأَلْوَابِ. فَغَلَّغْتُ الْبَحْرَ وَقَلَّغْتُ وَاسْتَقَلَّتْنَا عَلَى فِلَالِ الْأَمْوَاجِ فَأَنْزَلْتُ فَطَمْنَا أَنَّ الْأَرْضَ زَلْزَلْنَا أَوْ أَخْرَجْتَ الْأَرْضَ أَتَمَلَّهَا وَقَالَ الرَّابِحُونَ مَا هَذَا! فَتَمَرَّتْ مَسَرَّتُهُمْ وَاصْفَرَّتْ أَسْرَتُهُمْ بِحَيْثُ تَرَى الْفُلُكُ كِفَاتًا وَمَنْ فِيهَا أَمَوَاتًا فَصَارَتْ الرَّفْقَةُ أَشْنَاءًا فَمِنْهُمْ مَنْ تَسَاهَلَ وَمِنْهُمْ مَنْ تَغَافَلَ وَمِنْهُمْ مَنْ تَلَّهَى وَمِنْهُمْ مَنْ تَهَيَّأَ.²³

فَلَمَّا عَصَفَ الْجُنُوبَ وَنَصَفَ الْهُبُوبَ وَاشْتَدَّ الْبَحْرُ أَمْوَاجًا وَتَرَادَفَ الْمَوْجُ أَفْوَاجًا وَتَشَقَّقَ²⁴ الْبَحْرُ فِجَاجًا وَجَاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَسَلِبَ الْفُرَاوُ وَالْأَمَانُ اسْتَحْفَظَ الْمُتَغَافِلُ وَاسْتَيْقَظَ الْمُسْتَجَاهِلُ فَعَامُوا تَائِبِينَ تَائِبِينَ ”وَدَعَا اللَّهُ الْمُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ لَعِنُ أَنْجِيئَنَا مِنْ هَذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ.“²⁵ وَنَادُوا بِقَلْبِ حَزِينٍ ”رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ.“²⁶ هَوَقَانًا مِنْ أَشْيَابِ الْمَاضِيَيْنِ²⁷ وَحَمَانًا مِنْ الْبِقَامِ الْمُلْتَقِمِينَ وَحَمَانًا أَمْعِينَ وَجَعَلْنَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ.²⁸ فَلَمَّا وَضَعْنَا السَّاجِدَ وَتَفَرَّقَ النَّبِيَّةُ وَالْمَجَاهِلُ، اسْتَأْجَرْتُ كِنَانًا وَاتَّخَذْتُهُ مَكَانًا وَحُضْتُ أَتَرَدُّ فِي الْبَلْدَةِ تَرَدُّ الْعَرِيبِ وَاتَّقَدُّ²⁹ الْأَدِيبِ الْأَرِيبِ وَأَتَفَحَّصُ الْعَالَمَ اللَّيِّبِ لِاسْتَأْنِسَ بِمُؤَانَسَتِهِ وَأَسْتَفِيدَ مِنْ مُنَافِعَتِهِ.³⁰

وَبَيِّنَا كُنْتُ أَصْبَحُ مَسَاجِدَهَا وَأُمْسِي مَعَابِدَهَا رَأَيْتُ فِي زَاوِيَةِ مَحْرُوبَةٍ آخِرَ يَوْمٍ عَرُوبَةٍ جَمَاعَةً مِنْ أَهْلِ الْحَالِ، مُتْرَوِيَّةً عَنِ الْقَبِيلِ وَالْقَالِ، مُخَلَّفِينَ، مُتَوَكِّبِينَ فِي الْمَعُودِ ”سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ.“³¹ مُطْرَفًا كُلِّ بِرَأْسِهِ، مُتَفَكِّرًا، مُتَصَعِّدًا بِأَنْقَابِهِ، أَعْرَفْتُ أَنَّهُمْ جَمَاعَةٌ صُوفِيَّةٌ هُمْ نِسْبَةٌ إِلَى طَرِيقَةِ عَلِيَّةٍ، فَكِرَتْ وَرَاتَهُمْ أَتَشْطَرُّ مَا وَرَاتَهُمْ. فَعِنْدَ خِتَامِ الْأَوْرَادِ وَالْأَذْكَارِ قَامَ رَيْسُ هؤُلَاءِ الْأَبْرَارِ خَطِيبًا³² فِي الْجَمَاعَةِ رَافِيًا مَبْرَ الْخِطَابَةِ مُعَلِّمًا طَرِيقَ السُّلُوكِ وَالْهَدَايَةِ قَائِلًا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ...

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي عَجَزَ الْمَعْرُوفُ عَنْ بَيَانِ حَقِيقَتِهِ بِلِسَانِ الْبَشَرِيَّةِ الْمُتَّصِفِ بِالْأَحَدِيَّةِ الْمُطْلَقَةِ الَّتِي هِيَ مَبْدَأُ كَثْرَةِ الْأَسْمَاءِ الصِّفَاتِيَّةِ. فَهُوَ وَاجِدٌ بَالْوَجْدَةِ الْحَقِيقِيَّةِ الدَّائِيَّةِ، وَوَجِدٌ فِي عِلْمِهِ الْأَرْبِيِّ جَمِيعِ الْأَعْيَانِ الثَّابِتَةِ بِصُورَةِ الْعِلْمِيَّةِ، فَهُوَ عَلَيْهِمْ بِعِلْمِهِ الدَّائِي بِجَمِيعِ مَا فِي الْعَوَالِمِ الْمُلْكِيَّةِ وَمَقْتَضَى حِكْمَتِهِ رَجَحَ وَجُودِ الْأَعْيَانِ عَلَى عَدَمِهَا فَهُوَ مُرِيدٌ بِالْإِرَادَةِ الْأَزَلِيَّةِ وَاسْتَوَى عِلْمُهُ الْأَزَلِي عَلَى جَمِيعِ الْمَاهِيَّاتِ. فَهُوَ قَدِيرٌ بِالْقُدْرَةِ الْفَاهِرَةِ الْأَزَلِيَّةِ الْأَبَدِيَّةِ وَشَهِدَتْ الْأَعْيَانُ الْمُمْكِنَةُ فِي عِلْمِهِ الْحُضُورِيِّ قَبْلَ وَجُودِهَا بِالْوُجُودِ الْحَاجِرِيِّ.

²¹ Metnin bundan sonraki kısmı için bk. *Ceride-i Süfiyye*, nr. 24/18 (4 Rebü'l-âhir 1331), s. 3.

²² "(Geminin) yüzüp gitmesi de durması da Allah'ın adıyladır." (Hüd 11/41)

²³ Bundan sonraki kısım için bk. *Ceride-i Süfiyye*, nr. 24/19 (18 Rebü'l-âhir 1331), s. 2.

²⁴ Metinde "yarılıp ayrılmak" mânâsına gelen bu kelime yerine "نَسَبَ" kelimesi bulunmaktadır. Ancak sözlüklerde bu kelimeye rastlayamadık.

²⁵ "Ve Allah'ın dinine sarılarak, 'Bizi bu tehlikeden kurtarırsan and olsun ki şükredenlerden oluruz' diye O'na yalvarırlar." (Yûnus 10/22)

²⁶ "Rabbim! Beni mübarek bir yere indir. Sen, iskân edenlerin en hayırlısıdır." (el-Mü'minün 23/29)

²⁷ Bu ibare metinde "آيَاتِ الْمَاضِيَيْنِ" şeklindedir.

²⁸ Bu cümle "وَجَعَلْنَاهَا وَابْتِهَاءً آيَةً لِلْعَالَمِينَ" şeklindeki âyetten kısmen muktebestir. Hz. Meryem'le ilgili olan bu âyetin ilgili kısmının meâli şöyledir: "Onu ve oğlunu cümle âlem için ibret kıldık." (el-Enbiyâ 21/91)

²⁹ Neşirde bu kelime yerine "اتفق" kelimesi bulunmaktadır.

³⁰ Bundan sonraki kısım için bk. *Ceride-i Süfiyye*, nr. 24/20 (3 Cemâziye'l-evvel 1331), s. 2.

³¹ "Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir." (el-Feth 48/29)

³² Bu kelime neşirde "خطبا" şeklinde çıkmıştır.

فَهُوَ بَصِيرٌ بِمَا فِي الْعَوَالِمِ الْكُونِيَّةِ وَأَطَّلَعَ عَلَى مُلْتَمَسَاتِمَا فَقَبِلَ مَا شَاءَ مِنْهَا. فَهُوَ سَمِيعٌ بِسَمْعٍ مُعَايِرٍ لِسَمْعِ الْبَشَرِيَّةِ.³³

وَضَمَّ إِلَى ذَلِكَ أَمْرَهُ الْمَكُونُونَ بَيْنَ الْكَافِ وَالنُّونِ. فَهُوَ مُتَكَلِّمٌ بِكَلَامٍ أَرْزَلٍ وَمُخَاطَبٌ بِمُخَاطَبَةِ جَرَسِيَّةٍ، فَكُونَ الْأَشْيَاءِ إِظْهَاراً لِثَوْرِهِ الَّذِي لَا تُذَكِّرُهُ الْحَاسَةُ الْبَصَرِيَّةُ تَحْتِ جِجَابِ ذُرَاتِ الْإِمْتِكَانِيَّةِ. فَهُوَ مُكَوِّنٌ لِلْعُقُولِ الْمُجَرَّدَةِ مِنَ الْعَوَالِمِ الْجَبْرُوتِيَّةِ وَالنُّفُوسِ الْمُجَرَّدَةِ مِنَ الْعَوَالِمِ الْمَلَكُوتِيَّةِ وَالْأَرْوَاحِ الْمُجَرَّدَةِ مِنَ الْعَوَالِمِ الْعُلُويَّةِ وَالْعَنَاصِرِ الْمُجَرَّدَةِ مِنَ الْعَوَالِمِ السُّفْلِيَّةِ وَالْمَوَالِيدِ مِنَ الْعَوَالِمِ النَّاسُوتِيَّةِ. وَحَكِيمٌ أَهْبَطٌ بِحِكْمَةِ سِرِّهِ الَّذِي هُوَ مِنْ أَمْرِهِ مِنْ أَوْجِ سَمَاءِ الْعُلُويَّةِ الْمَلَكُوتِيَّةِ إِلَى حَضِيضِ أَرْضِ الطَّبِيعَةِ الْحَيَوَانِيَّةِ وَإِظْهَاراً لِغُدْرَتِهِ أَوْدَعَهُ فِي صَدَفِ الْبَشَرِيَّةِ وَهَيَّكَلَ الْإِنْسَانِيَّةِ.³⁴ فَصَارَ مُسْتَجَوِّباً فِي سِجْنِ قَلْبِ الْجِسْمَانِيَّةِ مُقْبِداً وَمَعْلُولاً بِسَلْسِلِ حَوَاسِ الظَّاهِرِيَّةِ وَالْبَاطِنِيَّةِ وَمَحْضُوراً بِعِلَاقِ الْبَشَرِيَّةِ مِنَ الْقُوَى الْبَهِيمِيَّةِ وَالغَضَبِيَّةِ وَالشَّهَوَانِيَّةِ. فَمِنْ هَذَا نَسِيَ كَمَالَاتِهِ الْأَصْلِيَّةَ وَمَبَادِيهِ الْعُلُويَّةَ فَمَالَ إِلَى عَالَمِ الشُّهُودِ وَالْمَلَكُوتِيَّةِ وَصَارَ أَيْضاً لِعِلَاقِ الْبَشَرِيَّةِ وَمُنْتَقِداً لِعَوَاقِقِ الْجِسْمَانِيَّةِ. فَحَجَبَ بِحُجُبِ مِثْلِ نُورَانِيَّةٍ رُوحَانِيَّةٍ وَمِثْلِ ظُلْمَانِيَّةٍ نَفْسَانِيَّةٍ، فَرَجَمَهُ الْمَوْتُ بِلُطْفِهِ الْأَعْلَى. [4. s] وَأُرْسِلَ إِلَيْهِ رُسُلًا وَخَتَمَهُمْ بِحَبِيبِهِ مُحَمَّدٍ خَيْرِ الرِّيَّةِ الَّذِي هُوَ مَهْدُ الدِّينِ وَآكِدُ شَرَاعِ الْمُرْتَبِلِينَ صَلَّى اللَّهُ وَسَلَّمَ عَلَيْهِ وَعَلَيْهِمْ وَآلِهِمْ وَأَصْحَابِهِمْ أَجْمَعِينَ. فَأَوْقَدُوا فِي ظُلْمَانِيَّةِ قَتَادِيلاً³⁵ نُورَانِيَّةٍ سُبْحَانِيَّةٍ وَعَلَّمُوهُ الْخَوَاصَّ الْمَوْدُوعَةَ فِي الْأَسْمَاءِ الدِّيَانِيَّةِ وَالصِّمَاتِيَّةِ إِجْزَاعاً إِلَى خَالِيَةِ الْأَصْلِيَّةِ. فَاتَّبَعَتْهُ مِنَ الْعَقْلَاتِ وَعَرَفَ مَا فِيهِ مِنَ الْحَبَائِثِ النَّفْسَانِيَّةِ وَتَدَكَّرَ مَا كَانَ مَوْدُوعاً فِي فِطْرَتِهِ مِنَ الْكَمَالَاتِ الْأَوَّلِيَّةِ وَالِاسْتِعْدَادِ لِلْوُصُولِ إِلَى الدَّرَجَاتِ الْعَالِيَاتِ التُّدْسِيَّةِ فَاسْتَعَانَ مِنْ بَدَايَةِ الْحَقِيقِيَّةِ زَافِعاً أَيَادِي الْعُبُودِيَّةِ، وَقَالَ:

اللَّهُمَّ يَا رَافِعَ الْعَرْشِ دَبَاهِ³⁶ وَيَا مُهَيِّدَ الْعَبْرَاءِ عَلَى مَائِعِ الْمَاءِ فِي الْحَيِّ وَفِي الْمَوَاءِ وَيَا خَالِقَ الْأَشْيَاءِ وَيَا وَاجِبَ الْحَدِّ وَالنِّقَاطِ عَلَى السَّرَّاءِ وَعَلَى الضَّرَّاءِ وَيَا مُدَوِّحَ الْأَسْمَاءِ وَيَا مُخَمِّدَ الْأَلَاءِ وَيَا مُجْتَبِوْبَ السَّخَاءِ وَيَا وَسِيعَ الْعَطَاءِ وَيَا سَمِيعَ الدُّعَاءِ وَيَا مُزِيلَ اللَّذَوَاءِ وَيَا دَافِعَ الْأَسْوَءِ وَيَا رَادِعَ الْبَلَاءِ وَيَا رَاجِمَ الضُّعْفَاءِ وَيَا مُبْدِعَ الْأَرْوَاحِ وَيَا مُنْشِئَ الْأَشْبَاحِ وَيَا مُزِيلَ الرِّيحِ وَيَا مُجَبِّبَ الْعَقْوِ وَالسَّمَاحِ وَيَا شَافِيَّ الصُّدُورِ وَيَا غَافِيَّ الْمَضْطَرُورِ وَيَا جَابِرَ الْعَظْمِ الْمَكْشُورِ وَيَا صَاحِبَ الْمَنْ مَوْفُورِ وَيَا وَاهِبَ الْأَجْرِ الْمَبْرُورِ وَيَا مُجَبِّبَ الْمُضْطَرِّ وَيَا كَاشِفَ السُّوءِ وَالضَّرِّ وَيَا مَانِحَ الْعَطَاءِ وَالْبِتْرِ وَيَا وَاقِيَّ الْقَرِّ وَالْحَرِّ وَيَا حَامِيَّ الْبَحْرِ وَالْبَرِّ وَيَا مَنْ أَمَّهُ النَّخْلُ وَيَا مَنْ أَطْلَعَ النَّخْلَ وَيَا عِزَّةً مَنْ ذُلٌّ وَيَا عَوْفَ مَنْ زَلٌّ وَيَا هَادِيَّ مَنْ ضَلَّ وَيَا مَنْ تَمُدُّ إِلَى تَابِهِ الْأَيَادِي وَيَا مَنْ تُسْأَلُ عَنْ تَابِهِ الْأَيَادِي وَيَا مَنْ بِهِ تُسْتَنْقَعُ الْمَعَاصِي وَيَا مَنْ تُسَجَّدُ لِعَظَمَتِهِ النَّوَاصِي وَيَا مَنْ يَلُودُ بِهِ الدَّانِي وَالْقَاصِي وَيَا مَنْ يَرِجُّ إِلَيْهِ الطَّائِعُ وَالْعَاصِي وَيَا مُلْجَأَ الْغَفَاةِ وَيَا مُنْجَأَ الْغَضَاةِ وَيَا نَاشِرَ الرُّقَاةِ وَيَا خَاشِرَ الْأَمْوَآتِ وَيَا قَاضِيَّ الْحَاجَاتِ وَ يَا سَامِعَ الْمُنَاجَاةِ وَيَا مَنْ بِهِ يُسْتَعْتَقُ لِكُلِّ هَوَلٍ مِنَ الْأَهْوَالِ وَيَا مَنْ هُوَ مُقَلَّبٌ لِكُلِّ حَالٍ مِنَ الْأَحْوَالِ.³⁷

فَدَامَ بَابِكُ وَهُمْ جَنَابِكُ عَبْدٌ أَبَقَ عَنْ مَوْلَاهُ وَقِيلَ فِيهِ يَا وَيْلَاهُ كَأَمَّا وَجْهُ الْبِرِّ هَانِكَا شُورَ السَّرِّ، فَذُ شَقِّ عَصَا الْأَمْرِ وَالْعَى رِعَايَةَ الشُّكْرِ، مَاضِيًا فِي هَوَى الْعَمْرِ، تَبَاهَى بِاللُّهُوِّ وَتَنَاهَى بِالسُّهُوِّ، لَايَعَا بِالْكَذِبِ وَالْعَا فِي الدَّنْبِ، اغْتَدَى بِالْبَلَايَا وَاحْتَدَى بِالْخَطَايَا، اجْتَرَأَ عَلَى الْقَبَاحَةِ ارْتِدَاً بِالْوَقَاةِ، تَجَبَّبَ بِالرَّيْبِ، تَحَبَّبَ بِالْعَيْبِ، تَسْرَبَلَ بِالرُّورِ، تَسْرَوَّلَ بِالْجُورِ، تَقَلَّسَ بِالْغُورِ، تَطَلَّسَ بِالْفُجُورِ. اِتَّرَرَ بِالْمَلَاهِي، تَعَمَّمَ بِالْمَنَاهِي، تَحَزَّمَ بِطُولِ الْإِصْرَارِ، اِدْرَعَ بِدِرْعِ الْأَصَارِ حَتَّى اِحْدَوْدَبَ ظَهْرُهُ مِنْ حَمْلِ الْأَوْزَارِ. وَاقْعَسَسَ صَدْرُهُ مِنَ الْأَكْدَارِ، فَأَضْحَى مَبْطُونًا مُزُورًا، وَأَمْسَى مَعْطُونًا مَصْدُورًا، فَأَصْبَحَ فِي دَارِ الْهَوَانِ قَرِينًا بِالْإِمْتِهَانِ، لِأَيْدِئِ بِنَابِ مَوْلَاهُ، عَائِدًا مِمَّا اكْتَسَبَتْ يَدَاهُ، يَسْتَعِيثُ بِوَارِيئَاهُ، نَادِمًا سَادِمًا خَاشِعًا خَاضِعًا بَاكِيًا دَائِمًا تَابِسَطًا كَفَّ السُّؤَالَ لِلْعَفْوِ وَالنُّوَالَ، يَذْعُو بِالْوَيْلِ وَالنَّجِيبِ يَحْطِرُّ نِدَاءً "يَا قَرِيبَ".³⁸ فَجَاشَتْ الرُّحْمَةُ السُّبْحَانِيَّةُ وَهَبَّتِ النَّفْسُ الرَّحْمَانِيَّةُ، فَارْتَقَى بِمِ الرَّحْمَةِ وَعَدَدَ غَيْمِ الرَّاقَةِ فَصَبَّ عَلَيْهِ مِنْ

³³ Metnin bundan sonraki kısmı için bk. *Ceride-i Süfiyye*, nr. 24/21 (17 Cemâziye'l-ı evvel 1331), s. 4.

³⁴ Bundan sonraki kısım için bk. *Ceride-i Süfiyye*, nr. 24/22 (1 Cemâziye'l-âhir 1331), s. 3-4.

³⁵ Neşirde "تَدْبِيلًا" kelimesi yerine "تَدْبِيلًا" vardır. Ancak Kemâleddin Efendi tercümeyi çoğula göre yaptığı için biz de kelimeyi o şekilde yazdık.

³⁶ Bu ibare metinde "رافع العر دباه" şeklinde. Kemâleddin Efendi burayı "felek-i sâbi'i ref' eden" şeklinde tercüme etmiştir.

³⁷ Bundan sonraki kısım için bk. *Ceride-i Süfiyye*, nr. 24/23 (15 Cemâziye'l-âhir 1331), s. 3.

³⁸ "Ben (kullarına) yakınum!" (el-Bakara 2/186)

مُؤَيَّة العُفْرَانِ دُثُوباً فَحَسَى عَنَّهُ مِنْ دَنَسِ الكُفْرَانِ دُثُوباً فَعِنْدَ ذَلِكَ هَلْهَلْ وَهَلَّلْ وَاسْتَرْجِعْ وَحَمْدَلْ وَصَلُوقْ وَحَوْقَلْ وَشَكَرْ وَاسْتَعْفَرْ وَسَبَّحْ وَاسْتَكْبِرْ.³⁹

فَلَمَّا ذَهَبَتْ عَشِيَّتُهُ وَسَكَنَتْ حَشِيَّتُهُ رَأَى نَفْسَهُ أَهْمَارَةً هَيَّيْمَةً نَارِيَةً سَائِرَةً إِلَى اللَّهِ فِي عَالَمِ الشُّهُودِ وَالْمَلَكِيَّةِ قَائِمَةً فِي الصَّدْرِ، وَارِدَةً عَلَى الشَّرِيعَةِ النَّبَوِيَّةِ. لَكَيْتَهَا تَحْجُوبَةٌ بِمُحِبِّ ظُلُمَاتِ النَّفْسَانِيَّةِ جَامِعَةً لِلصِّفَاتِ الدَّمِيمَةِ الشَّهَوَانِيَّةِ جَانِحَةً إِلَى الدُّنْيَا الدَّنِيَّةِ جَانِحَةً فِي الْخِصَالِ الرَّدِّيَّةِ، فَاسْتَعَاذَ بِالرَّحْمَنِ مِنْ شُرُورِ الشَّيْطَانِ وَاسْتَعَانَ بِرَبِّهِ عَلَى عُدُوِّهِ الَّذِي بَيْنَ جَنْبِهِ. فَحَضَرَهُ الشَّبِيحُ الْقَبِيحُ وَالْمُرْتَشِدُ النَّبِيهُ فَأَمَرَ لَهُ بِالْوَضُوءِ، فَأَمَرَهُ بِالغُسْلِ وَالْوَضُوءِ، فَأَذَّنَهُ بِالْفَلَاحِ وَأَقَامَهُ عَلَى الصَّلَاحِ، فَصَلَّى بِهِ بِسُورَةِ التِّينِ، فَلَمَّا قَرَأَ "نَمُّ رِذْوَانَهُ اسْفَلَّ سَافِلِينَ"⁴⁰ وَأَقْتَهَمَهُ أَنْ كِتَابُهُ فِي سِجِّينٍ رَثَى عَلَى خَالِهِ وَبَكَى فِعَالَهُ وَقَامَ لِلجِهَادِ الْأَكْبَرِ فَقَرَأَ بِالْحِطِّ الْأَوْفَرِ فِعْلاً رَاحِلَةً الْهَمَّةِ وَالْعَزْمِ بِخُلُوصِ النَّبِيَّةِ وَالْجُرْمِ وَتَرَوَّدَ بِزَادِ التَّقْوَى⁴¹ لَيْلِكَ السَّفَرَةِ الضُّصُوى وَتَجَهَّزَ جَيْشَ الدَّعَاءِ بِسُيُوفِ الْحَمْدِ وَالثَّنَاءِ وَبِأَسْمَاءِ الْأَسْمَاءِ، وَاقْتَدَى بِالْمُرْتَشِدِ الْعَارِفِ وَاسْتَهْدَى بِاللَّيْلِ الْوَاقِفِ وَبِمَرِّ لَيْتَهَذِيبِ الصِّفَاتِ وَتَهَضَّ لِمُحَاسَبَةِ النَّفْسِ وَحَوَّقَهَا بِالْعُقُوبَاتِ فَأَذَلَّ: هَوَاهَا وَقَلَّ قَوَاهَا بِتَثْلِيلِ الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ وَتَرْيِيدِ الْمُتَجَمُّعِ وَالْقِيَامِ وَذِكْرِ التَّوْحِيدِ طَوَّلَ اللَّيَالِي وَالْأَيَّامِ. فَاحْتَمَلَ الْمَحْنَ وَالْبَلَاءَ وَاسْتَعَانَ بِمُرُوعِ الْأَسْمَاءِ حَتَّى شَاهَدَ مُشَاهَدَةً خَالِيَةً ذَوْقِيَّةً لَا قَالِيَّةً وَالْإِعْتِقَادِيَّةً. إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى هُوَ الْمَسْكُونُ الْمُعْطَى الْمَانِعُ وَإِنَّهُ الْمُحْرَكُ الصَّارُّ النَّافِعُ، فَعِنْدَ ذَلِكَ الْمَالِ سَرَى فِي قَلْبِهِ زَلَالٌ كَلِمَةً الْجَلَالِ، فَالْطَّلَفُ بِرَفْعِ الْأَوْجَالِ، فَأَزَّ بِتَوَالٍ تَوْحِيدِ الْأَعْمَالِ وَحَصَلَتْ لَهُ ذَلَّةٌ مَعَ بِنَاشَةِ قَلْبِيَّةٍ وَتَخَلَّقَ بِمُحَاسِنِ الْأَخْلَاقِ وَالْآذَابِ الشَّرْعِيَّةِ.⁴²

فَتَجَا مِنَ الْأَهْمَارَةِ النَّارِيَّةِ وَ التَّجَأَ إِلَى الْوَأَمَةِ السَّبْعِيَّةِ الْهُوَانِيَّةِ سَائِرَةً فِي عَالَمِ الْبَرْزَخِ لِلَّهِ خَالِصاً مُقْبِمَةً فِي الْقَلْبِ وَارِدَةً عَلَى شَرْعِيَّةِ الطَّرِيقَةِ مُخْلِصاً قَرَأَى الْحَقَّ حَقّاً مَعَ الْمُنْدُوحِيَّةِ وَالْبَاطِلِ بَاطِلاً مَعَ الْمَقْدُوحِيَّةِ وَوَجَدَ الْأَخْشَاءَ مُشْحُونَةً بِالْقَبَائِحِ الْحَقِيقِيَّةِ. فَتَرَكَ طَيْبَ الْمَنَامِ وَهَجَرَ عَذْبَ الْكَلَامِ وَاعْتَزَلَ عَنِ الْأَنَامِ وَبَكَى بُكَاءَ الْإِيثَامِ وَرَثَى عَلَى الْأَثَامِ. فَمَا زَالَ حَامِداً شَاكِراً لِلَّهِ وَمَا بَرِحَ قَائِماً قَاعِداً ذَاكِراً لِلَّهِ وَتَهَجَّجَ مَنهَجَ السَّالِكِينَ حَتَّى دَخَلَ فِي سَبَلِكِ الْأَبْرَارِ مِنَ الْمُخْلِصِينَ وَطَنَّ أَنَّ الْعَوَائِدَ فِي الْعِبَادَةِ كَالْعَوَائِدِ فِي التِّجَارَةِ فَاعْتَصَدَ الرَّجَاءَ وَاعْتَمَدَ عَلَى الْأَمَلِ فَحُجِبَ بِجِبَابِ الْإِعْتِمَادِ عَلَى الْعَمَلِ فَلَمَّا عَلِمَ أَنَّ الْعَوَائِدَ هِيَ تَحْضُ الْقُضْلَ وَالْكَرِيمَ وَأَنَّهَا لَا تَقْضَى بِعَوَائِدِ الْبَيْعِ وَالسَّلْمِ وَفَهِمَ أَنَّهُ ظَلَّ فِي صَفْقَةِ ظَنِّهِ خَاسِراً وَبَقِيَ فِي قَلْبِهِ خَائِراً خَاسِراً نَابَ عَنِ اعْتِمَادِهِ وَنَابَ عَنِ اعْتِقَادِهِ فَلَا زَمَ الشُّكْرُ وَدَاوَمَ الذِّكْرُ حَتَّى فَطَنَّ أَنَّ حَسَنَاتِ الْأَبْرَارِ سَيِّئَاتِ الْمُقْرَبِينَ. فَهَادَى بِصَوْتِ خَاشِعٍ وَلِسَانٍ خَاضِعٍ كَلَّ صَبَاحَ وَكَلَّ عَشِيَّةً: يَا مُصْرَفَ الْقُلُوبِ! صَرَفَ قَلْبِي إِلَى طَاعَتِكَ! وَيَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ! ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى دِينِكَ! وَجَاهِدْ مُجَاهَدَةً تَبِيحُهَا مُشَاهَدَةٌ وَتَثَلُّبُ مِنْ خَالٍ إِلَى خَالٍ حَتَّى تَحْوَلَ إِلَى عَالَمِ الْمَنَامِ.⁴³

فَاشْتَعَلَتْ فِي قَلْبِهِ نَارُ الْمَحَبَّةِ الرَّوْحَانِيَّةِ وَانْتَضَعَ عَنْ جَمِيعِ الشَّهَوَاتِ النَّفْسَانِيَّةِ وَانْكَشَفَ عَلَيْهِ الْأَسْرَارُ الْقَلْبِيَّةُ فَاتَّقَصَّ مِنْ أَبْرَارِ الْمُخْلِصِينَ وَاتَّصَلَ بِالْمُخْلِصِينَ الْمُقْرَبِينَ فَظَهَرَتْ مِنْهُ الْوَاقِعَةُ وَتَبَيَّنَتْ⁴⁴ لَهُ الْمُشَافَهَةُ قَرَأَى الرَّوْحَانِيَّاتِ بِالْبَصِيرَةِ الْقَلْبِيَّةِ فَطَنَّ أَنَّهَا مَرَاتِبُهُ بِالْقُوَّةِ النَّظَرِيَّةِ كَمَا دَخَلَ الرَّوْحُ الْأَمِينُ مَجْلِسَ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ قَرَأَهُ⁴⁵ الْأَصْحَابُ بِعِيُونِ الْأَرْوَاحِ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ رَأَوْهُ بِنَاطِرَةِ الْأَشْبَاحِ وَأَنَّهُ هُوَ دِيخِيَّةٌ مِنَ الْأَصْحَابِ وَذَهَبُوا عَنْ أَنَّهُ مَلَكٌ نَازِلٌ لِتَعْلِيمِ الْأَصْحَابِ وَالْحَالُ أَنَّهُ "مَكَادَّبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى، أَفْتَمَّازُونَهُ عَلَى مَا يَرَى."⁴⁶

³⁹ Bundan sonraki kısım için bk. *Ceride-i Süfiyye*, nr. 24/24 (29 Cemâziye'l-âhir 1331), s. 4.

⁴⁰ "Sonra onu, aşağıların aşağısına indirdik." (et-Tin 95/5)

⁴¹ Bu ibâre Bakara sûresinin (2) 197. âyetinde geçen "وَتَرَوْهُوَ فَإِنْ خَيْرَ الرَّادِ التَّقْوَى" "[Ey mü'minler! Ahiret için] azık edin! Bilin ki azığın en hayırlısı takvâdır." şeklindeki cümleleri hatırlatmaktadır

⁴² Metnin bundan sonraki kısmı için bk. *Ceride-i Süfiyye*, nr. 49 (11 Receb 1331), s. 3.

⁴³ Bundan sonraki kısım için bk. *Ceride-i Süfiyye*, nr. 50 (18 Receb 1331), s. 14.

⁴⁴ Bu kelime yerine "وَتَبَيَّنَتْ" yazılıdır

⁴⁵ Neşirde bunun yerine "فرانه" kelimesi bulunmaktadır.

⁴⁶ "Gözün gördüğünü gönül yalanlamadı. Onun gördükleri hakkında şimdi kendisi ile tartışacak mısınız?" (en-Necm 53/11-12)

فَقَبِدَ الْقُوَّةَ الْعَظِيمَةَ وَالشَّهَوِيَّةَ الْمُسَارَ الْجَاهِلِيَّةَ بِسُلْسَلَةِ الشَّرِيعَةِ وَرَوَابِطِ الْعَقْلِيَّةِ. فَصَارَ أَهْلًا لِحُلْمِ الْأَمَانَاتِ الرَّبَّانِيَّةِ، فَحُوَطِبَ بِالْحَطَابِ الْفَهَوَانِيَّةِ بِطَرِيقِ الْمَكَافَحَةِ مِنْ جِهَاتِ الْعَيْبِيَّةِ. فَازْدَادَ شَوْقًا وَعَزَفَ دُوقًا أَنَّهُ لَا مَانِعَ لِدُرَّتِيهِ وَأَنَّ كُلَّ شَيْءٍ فِي قَبْضَتِهِ. وَدَخَلَ مَقَامَ الرِّضَاءِ وَالتَّوَكُّلِ وَتَجَبُّهِ. فَتَخَطَّى مِنَ اللُّوَامَةِ الْهُوَالِيَّةِ وَتَحَطَّى بِالْمُلْهَمَةِ الْمَانِيَّةِ. فَفَقِهَ مَبْدَأَ النَّفْسِ وَمَثْوَاهَا "فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا".⁴⁷ فَسَرَّحَ فِي نُورِ رِيَاضِ الْإِيْقَانِ، فَتَرَجَّحَ فِي بَاطِنِهِ نُورُ حَقِيقَةِ الْإِيْمَانِ، فَأَقْضَى النَّظَرَ فِي مَوْلَاهُ وَأَعْضَى الْبَصَرَ عَمَّا سِوَاهُ، حَتَّى انْتَصَفَ بِالْحِلْمِ وَالْجُودِ وَالسَّخَاوَةِ وَالتَّوَاضُعِ وَالصَّبْرِ وَالصَّنَاعَةِ⁴⁸ وَحَمَلَ الْأَذَى وَقَبُولَ الْعُدْرِ وَالسَّمَاخَةِ. فَهَجَمَ عَلَيْهِ الْعِشْقُ وَهَاجَ بِهِ الشَّوْقُ، فَاقْتَلَعَ الْإِضْطِرَابَ وَالبُكَاءَ وَحَبَّبَ إِلَيْهِ الْإِنْرُوءَ. فَخَاصَ فِي أُمُورِهِ حَوْضَ الْأَخْبَارِ، فَحَصَلَ لَهُ خَلْعُ الْعِدَارِ. فَبَدَّلَكَ أَهَانَ النَّفْسِ الشَّيْطَانِيَّةِ وَأَحْرَمَ قُوَّةَ الرِّجْمَانِيَّةِ، فَدَرَجَ فِي أَوَّلِ دَرَجَاتِ الْفَنَاءِ مِنَ الْمَقَامَاتِ وَحَصَلَ لَهُ الدُّهُولُ عَنِ الْمَحْسُوسَاتِ مَعَ سَلَامَةِ الْحَوَاسِ عَنْ جَمِيعِ الْأَقَاتِ. فَسَمِعَ مَا لَيْسَ مِنْ جَنْسِ سَعْيِهِ وَلَا عَرَفَ مَعْنَاهُ حِينَ وَغِيهِ.⁴⁹

فَلَمَّا رَجَعَ النَّفْسِ وَأَلَّ طَائِرَ الرُّوحِ إِلَى وَتَرَأَقْفَصَ رَأَى الْقَلْبَ مُحَلَّقَةً بِحَلْقَةِ الْجُرْحِ، فَتَبَدَّلَتْ قَبْضَةً⁵⁰ بِأَهْيِيَّةٍ وَسَبْطَةً⁵¹ بِالْأَنْسِ. فَقَالَ لَا هُوَ إِلَّا هُوَ! بَعْدَمَا كَانَ ذِكْرُهُ يَاهُو هُوَ، فَصَارَ سَابِحًا فِي الْجَنَّةِ بِحَارِ الْهُوِيَّةِ السَّارِيَةِ فِي الْمَوْجُودَاتِ الْإِمْكَانِيَّةِ. فَتَوَفَّعَتْ الْحُبُّثُ وَالْأَسْتَارُ وَحَصَلَ الْإِطْمِئْنَانُ وَالْإِسْتِفْرَاجُ، فَتَبَدَّلَ التَّلَوُّنُ بِالتَّمَكُّنِ وَعَلِمَ الْبَيِّنَ بِعَيْنِ الْيَقِينِ. فَدَخَلَ فِي أَوَّلِ دَرَجَاتِ الْكَمَالِيَّةِ، وَهِيَ النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ النَّابِئَةُ الرَّابِيَّةُ السَّائِرَةُ مَعَ اللَّهِ إِلَى عَالَمِ الْحَقِيقَةِ الْمُحَمَّدِيَّةِ الْمُفَسَّرَةِ بِالسِّرِّ الْوَارِدَةِ عَلَى بَعْضِ أَسْرَارِ الشَّرِيعَةِ. فَمَا فَارَقَ الْأَوَامِرَ التَّكْلِيفِيَّةَ، فَتَخَلَّقَ بِالرِّضَا بِالْقَضَاءِ وَالصَّبْرِ عَلَى الْبَلَاءِ. وَقَالَ يَاحَقُّ بِصُورَةِ الدَّعَاءِ، أَوْ حَقُّ بِحَذْفِ كَلِمَةِ الْبِدَاءِ. وَدَامَ عَلَى ذِكْرِ الْحَقِّ وَصَامَ عَنِ النَّطْقِ مَعَ الْخَلْقِ وَكَتَمَ ظَهَارَ الْكِرَامَاتِ الدُّنْيَوِيَّةِ خَوْفًا مِنْ تَعْبِيدِهِ مِنْ مَنزِلَةِ الْفَرْتَبِيَّةِ وَزَادَ مَبْلَهُ إِلَى ذِكْرِ الْأَدْكَارِ وَإِلَى تَحْبَةِ الْخِصْرَةِ الْمُحَمَّدِيَّةِ.

فَاسْتَحْسَنَ الْخَلْقُ مَرَّاهُ وَتَلَدَّدَ الْأَنَامُ بِمَلْفَاهُ، فَقَامَ بِأَمْرِ اللَّهِ رَفْعًا وَشَفَقَةً عَلَى عِبَادِ اللَّهِ وَتَرَجَّحَ بِلِسَانِهِ مَا أَلْفِي مِنَ الْعَيْبِ فِي جَنَانِهِ وَأَحْسَنَ إِلَى الْإِخْوَانِ مِنْ غَيْرِ امْتِنَانِ، حَتَّى أَصْمَعْتَتْ نَفْسُهُ بِالْإِطْمِئْنَانِ الرَّحْمَانِيِّ وَامْتَرَحَتْ بِالشَّرِيعَةِ الرَّبَّانِيِّ وَاسْتَعَلَّتْ بِشُهُودِ الْجَمَالِ وَدَهَلَتْ عَنْ جَمِيعِ الْأَحْوَالِ. [s. 27] فَتَوَدِدَتْ بِلِسَانِ سِرِّ الْبَسْرِ بِالنَّفْسِ الرَّاضِيَّةِ، فَدَخَلَتْ مِنَ الْفَنَاءِ فِي الدَّرَجَةِ الْقَائِيَّةِ، فَسَارَ فِي اللَّهِ مُتَّصِفًا بِالْإِخْلَاصِ وَالرِّضَاءِ وَالتَّوَهُدِ وَالتَّوَرُّعِ عَنِ الْمَاسِوَاءِ، فَصَارَ مُسْتَجِيبَ الْبِدَاءِ، وَلَكِنْ تَأَدَّبَ عَنِ السُّؤَالِ وَالدَّعَاءِ، فَحَصَلَ لَهُ الرِّضَاءُ الطَّبِيعَةُ الْحَقِيقَةُ وَأَطْهَرَ السُّرُورَ عَلَى جَمِيعِ الْوَقَائِعِ الْكُؤُوبِيَّةِ.⁵²

فَعَاَصَ فِي بَحْرِ الشُّهُودِ وَالتَّيَقِينِ حَتَّى حُوَطِبَ بِأَنَّكَ الْبَيُّومَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ.⁵³ فَعَزَّ عِنْدَ الْحَقِّ وَعَظَّمَ لَدَى الْخَلْقِ، فَأَكْثَرَ مِنْ ذِكْرِ الْحَقِّ حَتَّى زَالَ عَنْهُ الْفَنَاءُ الْمَعْدُّ لِبِنَاءِ الْحَقِّ. فَاسْتَعَدَّ لِلرَّيْفَاءِ مِنَ الرَّاضِيَّةِ وَالْإِسْتَوَاءِ فِي مَقَامِ الْمَرْضِيَّةِ. وَرَجَعَ مِنَ الْعَيْبِ إِلَى الشَّهَادَةِ لِإِخْرَاجِ الْعِبَادِ مِنْ ظُلُمَاتِ الطَّبِيعِيَّةِ التَّمَسَّنِيَّةِ وَابْصَالِهِمْ إِلَى أَنْوَارِ الرُّوحَانِيَّةِ. فَأَكْرَمَ بِالْفُرْقِ الْقَائِي مِنَ مَنْزِلِ السَّبْعِ الْمَنَانِيِّ. فَصَارَ مُعَدِّنَ الْأَسْرَارِ وَإِمَامَ الْأَخْبَارِ بِحَيْثُ ظَلَّ مُعَدِّنَ الْعُلُومِ الْحَقِيقِيَّةِ لَا يَحْتَزَنُ الرُّسُومَ الْقَالِيَّةِ. فَتَنَزَّ فِي الْأَوَائِلِ بِقُرْبِ الْمَوَافِلِ، وَهُوَ تَبْدِيلُ الْأَخْلَاقِ الدَّمِيمَةِ الشَّيْطَانِيَّةِ بِالْأَخْلَاقِ الْمُنْدُوحَةِ الرِّجْمَانِيَّةِ وَتَشَرَّفَ فِي التَّهَانِيَّةِ بِالْوُصُولِ إِلَى دَرَجَةِ الْأَدْمِيَّةِ الَّتِي هِيَ حَقِيقَةُ الْمَحْمَدِيَّةِ وَعَرَفَ نَفْسَهُ بِالذَّلِّ وَالْإِيفْتِقَارِ وَالْعُبُودِيَّةِ وَعَرَفَ رَبَّهُ بِالْعَزَّةِ وَالْقُدْرَةِ وَالصِّمَاتِ الرُّبُوبِيَّةِ وَقَابَلَ ذُلَّهُ وَقَتَاءَهُ بِعَزَّةٍ رَبِّهِ وَبِقَائِهِ فَاطَّلَعَ عَلَى الْأَسْرَارِ الْمُؤَدُّوعَةِ⁵⁴ فِي الْأَشْيَاءِ الْمُسَارِ إِلَيْهَا بِقَوْلِهِ جَلَّ وَعَلَا "وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا"⁵⁵ وَأَفَاضَ عَلَيْهِ الْخَالِقُ الْمُهَيَّبُ جِلْعَةً "مَا وَسِعَنِي

47 "Sonra da ona iyilik ve kötülük kabiliyeti verene (and olsun ki!)" (eş-Şems 91/8)

48 Bu kelime yerine "والتَّجَاعَةُ" bulunmaktadır.

49 Metnin bundan sonraki kısmı için bk. *Ceride-i Süfiyye*, nr. 51 (25 Receb 1331), s. 26-27.

50 Neşirde bu kelime "قبصة" şeklinde yazılmıştır.

51 Bu kelime "بسطة" şeklinde yazılmıştır.

52 Bundan sonraki kısım için bk. *Ceride-i Süfiyye*, nr. 52 (1 Şa'bân 1331), s. 39-40.

53 Aslı "إِنَّكَ الْبَيُّومَ لَدَيْنَا مَكِينٌ أَمِينٌ" şeklinde olan bu cümle Yûsuf Süresinin (12) 54. âyetinde geçmektedir. Âyetin meâli şöyledir: "Bugün sen yanımızda yüksek makam sahibi ve güvenilir bir kişisin."

54 Bu kelime neşirde "المود عنه" şeklinde çıkmıştır.

55 "Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti." (el-Bakara 2/31)

أرضي ولا سماي ووسعني قلب عبدي المؤمن.⁵⁶ [40. s.]

فنادى: يا قيوماً! حتى جذبت بالجذبة القزبية وتطبع بالطبيعة الأضليلية واستهلكت صفاته الحادثة في الصفات القديمة الأزلية وأنصف بكمال العبودية فناداه مولاه: "يا أيها النفس المطمئنة ارجعي إلى ربك راضية مرضية."⁵⁷ وأكرمته بإعداده من عبادته وبإدخاله في النعمة الأبدية، فرفعه عالم السبر وأحفى، فوضعه في درجة الأحنى وهي النفس المطمئنة الروحانية. قرأى الوحدة في الكثرة والكثرة في الوحدة وازدادت العبودية وعظمت عليه الغفلة الغلبية فما بقي له تلب ثنينة ولا وصل بغية غير الرضاء فعُد من⁵⁸ أكمل خواص خواص الأولياء. فوافقت حركاته فُدرتاً وطابقت سكنائه حكمتاً ورافقت أنفاسه عبادتاً، فقام راعياً ساجداً ونام شاكراً حامداً فما طرته الغفلة أنا واحداً. فساح في البراري وهو في البيت جالس وسكن في السكنى وهو في البحار قامس.⁵⁹

فظل يبتظر الوقت المعلوم إلى أن فاجأه اليوم المخبوم، فتبشّر بتسليم النفس البتشان التاجي من القمص فجيء من الجنة ببرد ووزدة ووزدة البردة وثمومة الوردية وامتزج الروح بروجها وخرج مع فوجها فأخذه أبو يحيى⁶¹ بأمر من "أمات و أخيا."⁶² فأصبحت الأرواح ضاحكة مستبشرة⁶³ بقُدوم لاهوته وأمسست الأشباح باكية مُفرّعة العيون⁶⁴ على ناسوته وهو راغب عن فناء الجسد وراغب في بقاء الأبد ومتموجة إلى عالم الغيب نغياً من الرّيب والغيب. فما كان إلا كسنة نيام إذ غشيه أحد الكرام فأخذه بالسلام، ووقف مكانك وأدر نالك وتبصر شأنك وتدبر حالك كي أسئلك ماعليك ومالك! قال: بأي أمر تُسألني وعلى أي أمر تُجادلي؟ قال: أنا المأمور عليك والمُرسل إليك. أسئلك عن قيراط ودينار وعن قطمير وقنطار وعن قليل وكثير وعن قَبيل وتغير وعن قَبير وفير وعن وفير وفير! فبينهما في الحضانة وتداول الكلام تزلت الأملاك خافين طائرين خوئهما والأرواح صافين ناطرين قوئهما. وقالوا اللهم ثبت عبدك على الجواب والنطق بالصدق والصواب! فعند ذلك اجتملى قلبه وأجلى كزبه فقال يا أخي! اترك جدالك وسل عمّا بدا لك! [64. s.]

قال: هل تذكر عهدك ووعدك؟ قال: نعم، أدكر عهدِي ووعدِي وأشهد أن لا إله إلا الله وأن محمداً رسول الله.

قال: من أين إياك وإلى أين ذهابك؟

قال: من الحق إلى الخلق ومن الخلق إلى الحق.

قال: من الحق؟

قال: هو الله الواحد الأحد الفرد الصمد الذي "م يلد وم يولد وم يكن له كفواً أحد."⁶⁵ المبدئ الهادي الخالق المحي المميث الرزاق.

⁵⁶ "Yaratığım yeryüzüne ve göğe sığmadım da mü'min kulumun kalbine sığdım." Kudsî hadis olarak rivâyet edilen bu söz için bk. Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs ammâ'stehera mine'l-ehâdisi'alâ elsineti'n-nâs* (thk. Yûsuf b. Mahmûd el-Hâc Ahmed), Dimaşk: Mektebetü'l-'ilmi'l-hadîs, 1421, II, 229, (hadis nr. 2256).

⁵⁷ "Ey huzûra ermiş nefis! Sen O'ndan, O da senden razı olarak Rabbine dön!" (el-Fecr 89/27-28)

⁵⁸ Neşirde "مى" şeklindedir.

⁵⁹ Bu kelime neşirde "الكن" şeklindedir.

⁶⁰ Bundan sonraki kısım için bk. *Ceride-i Süfiyye*, nr. 54 (17 Şa'bân 1331), s. 63-64.

⁶¹ "Ebû Yahyâ" Azrâil için kullanılan bir tabirdir.

⁶² "Öldüren de dirilten de O'dur." (en-Necm 53/44)

⁶³ "ضاحكة مستبشرة" cümlesi Abese Süresinin (80) 39. âyeti olup "Gülerler, sevinirler." anlamına gelmektedir.

⁶⁴ "مفر عرة" kelimesi neşirde "مفرعة" şeklindedir.

⁶⁵ "O doğurmanış ve doğmamıştır. Onun hiçbir dengi de yoktur." (el-İhlâs 112/3-4)

قَالَ: مَا تَقُولُ فِي الْأَنْبِيَاءِ الَّذِينَ هُمْ مُبَلِّغُ الْأَشْيَاءِ؟⁶⁶

قَالَ: هُمْ الْمَخْبِرُ الصَّادِقُ وَأَخْبَارُهُمْ لِلْحَقِّ مُطَابِقٌ.

قَالَ: مَا قَوْلُكَ فِي الْكَلَامِ؟

قَالَ: هُوَ الذِّكْرُ وَالنُّورُ وَالْإِمَامُ.

قَالَ: فَمَا دِينُ الْأَنَامِ؟

قَالَ: ”إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ.“⁶⁷

قَالَ: فَمَا الشَّرِيعَةُ؟

قَالَ: تَرْكُ الرِّوَاجِرِ وَفِعْلُ الْأَوَامِرِ التَّكْلِيفِيَّةِ.

قَالَ: فَمَا الطَّرِيقَةُ؟

قَالَ: التَّحَلُّقُ بِالْأَخْلَاقِ النَّبَوِيَّةِ.

قَالَ: مَا التَّصَوُّفُ؟

قَالَ: الْوُفُوفُ عَلَى آدَابِ الشَّرِيعَةِ ظَهْرًا وَبَطْنًا وَحُصُولُ الْمَحْصُولِ بِالتَّوَافُقِ بَيْنَهُمَا لَفْظًا وَمَعْنَى.

قَالَ: مَا تَقُولُ فِي الْمَشَائِخِ؟

قَالَ: يَا لَهَا مِنْ مَشَائِخِ! هُمْ الرَّاْسِحُونَ فِي الْعِلْمِ وَنَاسِحُوا نُسُخَ الْعَقْمِ، مِنْهُمْ الْمُزْتَمِدُ الصَّمَدَانِي الْعَالِمُ بِالطَّبِّ الرُّوحَانِيِّ وَمِنْهُمْ قُطْبُ الْإِزْشَادِ الْمُقْتَدِرُ عَلَى دَلَالَةِ الْعِبَادِ إِلَى طَرِيقِ الرَّشَادِ وَالسَّدَادِ.

قَالَ: كَيْفَ مُرَاقَبَتِكَ مَعَ مَوْلَاكَ؟

قَالَ: هِيَ ”أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ.“⁶⁸

قَالَ: وَمَا حَقُّ الْعُبُودِيَّةِ؟

قَالَ: الْوَفَاءُ بِالْعُهُودِ وَالْمُحَافَظَةُ عَلَى الْحُدُودِ وَالرِّضَاءُ بِالْمَوْجُودِ وَالصَّبْرُ عَلَى الْمَقْهُودِ.⁶⁹

قَالَ: قَدْ أَوْفَيْتَ حَقَّ الْعُبُودِيَّةِ وَعَرَفْتَ عَظَمَةَ الرُّبُوبِيَّةِ! طُوبَى لَكَ يَا أَبَا الْعُلَاحِ وَوَاهَا لَكَ يَا أَخَا الصَّلَاحِ! أَحْبَبْتَنِي عَنْ سَفَرَتِكَ

⁶⁶ Bu kelime neşirde “الانبياء” şeklindedir.

⁶⁷ “Allah katında din, şüphesiz İslam’dır.” (Âl-i İmrân 3/19)

⁶⁸ Bu cümle meşhur “Cibril hadisi”nden muktebestir. Hadisin ilgili kısmına göre Cebrâil Aleyhisselâm Peygamberimize “İhsân nedir?” diye sormuş, o da cevâben “Allah’ı görüyormuşçasına O’na ibâdet etmelidir. Sen O’nu görmeden de O seni görür.” mânâsına gelen yukarıdaki cümleyi söylemiştir. (bk. Buhârî, *es-Sahih*, Riyâd: Dârü’s-selâm, 1999, s. 12 [hadis nr. 50]; Müslim, *es-Sahih* [nşr. Ebû Kuteybe Nazar Muhammed el-Faryâbî], Riyâd: Dârü’t-taybe, 2006, s. 23 [hadis nr. 1/8])

⁶⁹ Metnin bundan sonraki kısmı için bk. *Ceride-i Süfîyye*, nr. 55 (24 Şa’bân 1331), s. 76.

وَأَطْرَفِي بَعْضَ طُرْفَيْكَ كَيْفَ رَأَيْتِ الدُّنْيَا وَحَالَهَا وَعَرَفْتِي مَا عَلَيَّهَا وَمَا لَهَا.

قال: مَا أَقُولُ فِي رَدِّيَةِ حَيْثُهَا رَأْسُ كُلِّ حَظِيئَةٍ ٧٠ فِيهَا 71 ذَاؤُ ذِلَّةٍ وَفَنَاءٍ وَعَاوِ حَيْثُ وَعَنَاؤٍ، مُقْبَلَةٌ فِي الْغَدَاؤِ مُدْبِرَةٌ فِي الْمَسَاءِ مُجْبُولَةٌ عَلَى عَدَمِ الْوَفَاءِ، لَيْسَتْ لَهَا دِعْمَةٌ وَلَا عَهْدٌ وَلَا لَهَا حُلَّةٌ وَلَا وَدٌّ. كَمْ أَقْبَلْتُ ثُمَّ أَهْلَكْتُ، كَمْ أَغْفَلْتُ ثُمَّ أَجْفَلْتُ، كَمْ أَخْلَقْتُ ثُمَّ أَخْلَقْتُ، كَمْ خَدَعْتُ ثُمَّ لَسَعْتُ، 72 كَمْ وَافَقْتُ ثُمَّ نَافَقْتُ، كَمْ رَافَقْتُ 73 ثُمَّ فَارَقْتُ، كَمْ أَضْحَكْتُ ثُمَّ أَبْكْتُ، كَمْ أَمْلَكْتُ ثُمَّ أَهْلَكْتُ، كَمْ أَعَزَّتْ ثُمَّ أَسْرَتْ، كَمْ عَمَّرَتْ ثُمَّ دَمَّرَتْ، كَمْ دَبَّرَتْ ثُمَّ أَدْبَرَتْ، كَمْ أَعْمَرَتْ ثُمَّ أَدَمَّرَتْ، كَمْ أَكْرَمَتْ ثُمَّ أَجْرَمَتْ، كَمْ عَزَّتْ ثُمَّ غَارَتْ، كَمْ جَاوَزَتْ ثُمَّ جَارَتْ، كَمْ وَاصَلَتْ ثُمَّ صَالَتْ، كَمْ خَالَطَتْ ثُمَّ اخْتَلَطَتْ، كَمْ قَارَبَتْ ثُمَّ خَارَبَتْ، وَحَالَهَا مَعَ ابْنَانِهَا تَحْكِيكَ الْجِيْفَةَ عَنْ أَبْنَائِهَا، 74 وَحَيَاتِهَا كَالْمَنَامِ وَلَدَائِذِهَا كَالِإِحْيَالِمْ وَعَيْشِهَا كَأَضْعَاثِ أَحْلَامِ وَمَا هِيَ إِلَّا كَتَحْبَالِ طَيْفٍ أَوْ كَسَحَابِ صَيْفٍ. وَهِيَ لِمَنْ نَحَاهَا وَبَحَّ لِمَنْ حَمَاهَا وَأَخَّ لِمَنْ حَوَاهَا! تَبَّأُ لِكَهْفِ جِدَاعٍ وَعُرُورٍ، وَكَنْفِ ذَنْبٍ وَفُجُورٍ، وَكَيْفِ كَذِبٍ وَرُورٍ. وَبُعْدُ الْقَرَارَةِ الْأَحْدَاثِ وَسُخْفُ الْقَارُورَةِ الْأَحْدَاثِ.

قال: لَقَدْ قُلْتُ بِالْإِنْصَافِ وَجِئْتُ بِمَا حَوَتْهَا مِنَ الْأَوْصَافِ. هَلْ دَرَسْتَ عُلُومَهَا؟

قال: وَأَيُّ عِلْمٍ تَرُومُهَا؟

قال: التَّمْثِيلِ وَأَصُولِ الْفِقْهِ وَالدِّينِ.

قال: إِنَّهُ مِنْ عُلُومِ الْمُرْسَلِينَ وَأَسَاسِ الدِّينِ الْمُبِينِ وَدِرَاسَتِهَا شِشْنِيَةٌ الصَّالِحِينَ.

قال: فَأَلْعُلُومُ الْآلِيَّةُ. 75

قال: إِنَّهَا خَادِمَةٌ لِلشَّرِيعَةِ النَّبَوِيَّةِ.

قال: مَا رَأَيْتُكَ فِيمَنْ تَمْتَلِقُ؟

قال: إِنَّهُ كَمَا أَنْ تَرْتَدِّقُ!

قال: مَا قَوْلُكَ فِي الْمُنَاطَرَةِ وَالْجِدَالِ؟

قال: هُجِّي عَنِ الْقَيْلِ وَالْقَالِ.

قال: مَا تَعُولُ فِي حِكْمَةِ الْحُكَمَاءِ؟

قال: "رَأْسُ كُلِّ حِكْمَةٍ تَخَافَةُ اللَّهِ". 76

قال: مَا قَوْلُكَ فِي عُلُومِ الْهَيْبَاتِ؟

70 Bu cümle "Dünya sevgisi bütün günâhların başıdır." anlamına gelen "حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ حَظِيئَةٍ" şeklindeki hadisten hareketle oluşturulmuştur. (bk. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, I, 392 [hadis nr. 1099])

71 Bu kelime neşirde "منه" şeklindedir.

72 Bu kelime neşirde "نسعت" şeklindedir.

73 Bu kelime neşirde "واقفت" şeklindedir.

74 Bu kelime neşirde "ابنائها" şeklindedir.

75 Bu kelime neşirde "الأولية" şeklindedir.

76 "Her hikmetin başı Allah korkusudur." mânâsına gelen bu hadis için bk. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, I, 477 (hadis nr. 1350).

قَالَ: هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ أَنْ يَعْلَمَ الْجَاهِلُ أَسْرَارَ السَّمَاوَاتِ!

قَالَ: مَا تَقُولُ فِي مُحَاسَبَةِ الْإِنْسَانِ؟

قَالَ: إِنِّهَا مِنْ مُقْتَضَى الْمِيزَانِ.

قَالَ: كَمْ عِشْتَ فِي الدُّنْيَا مِنَ السِّنِينَ؟

قَالَ: تَبَقّاً وَتِسْعِينَ.

قَالَ: عُفِيتَ عَنِ الرَّأْيِدِ فَاعْطِ حِسَابَ التَّمَانِينِ!

قَالَ: مَا أَتَذَكَّرُ ذَهَابِي وَإِنَابِي وَمَا عِنْدِي كِتَابِي، فَكَيْفَ أُدْرِجُ حِسَابِي؟

قَالَ: آتِيكَ كِتَابَكَ فَهَاتِ جَوَابَكَ. أَمَا تَذَكَّرُ مَا أَكَلْتَ أَوْ مَا تَذَكَّرُ مَا فَعَلْتَ؟

قَالَ: بَلَى أَتَذَكَّرُ أَنَّ الدِّينَارَ أَوْدُنِّي فَرَدَدْتُهَا، وَهَمَّتْنِي فَدَفَعْتُهَا، وَعَمَدْتَنِي فَتَرَكْتُهَا. مَا قَبِضْتُ مِنْهَا قَبْضَةً وَلَا قَبْضَةً، وَلَا أَخَذْتُ مِنْهَا حِصَّةً، وَلَا بَحْرَعْتُ فِيهَا إِلَّا غُصَّةً. وَمَا خَلِفْتُ إِلَّا مَالَهُ خَلِفْتُ، وَلَا تَذَوَّقْتُ إِلَّا بِمَا رُزِقْتُ. بِمَاذَا تُطَالِبُنِي، وَعَلَى مَا تُحَاسِبُنِي؟

قَالَ: أَرَأَاكَ كَأَنَّكَ مَا دَخَلْتَهَا وَلَا فَعَلْتَ فَعَلْتِكَ الَّتِي فَعَلْتَهَا.⁷⁷

قَالَ: نَعَمْ، وَلِحَيْثُهَا بِلَا الْخِيَارِ، وَخَرَجْتُ عَنْهَا مَعَ اضْطِرَارٍ، وَعِشْتُ عَيْنًا بَعِيرٍ قَرَارٍ، وَتَقَلَّبْتُ الْفُرَارَ فِي النَّارِ، وَكُنْتُ مَسْئُوبَ الرَّاحَةِ صِفْرَ الْبِدِّ نَقْيَ الرَّاحَةِ. مَا أَفْرَحْتَنِي حَيَاتُهَا وَلَا أَحْزَنْتَنِي مَمَاتُهَا.⁷⁸ فَعَلَى أَيِّ جَرِيحَةٍ شَابَطْنِي، وَبِأَيِّ جَرِيحَةٍ شَارَتْنِي،⁷⁹ وَعَلَى أَيِّ جَرِيحَةٍ تَنَاقَشْتَنِي؟ هَلْ يُوْخَدُ الْأَوْلَادُ وَالْإِبْتِنَاءُ بِلَدَّةٍ نَالَهَا الْأُمَهَاتُ وَالْأَبَاءُ؟ أَوْ هَلْ عَلَى الْمُغْلَسِ مِنْ حِسَابٍ، أَوْ عَلَى الْمُلْجِئِ⁸¹ مِنْ عِتَابٍ؟ أَوْ هَلْ⁸² عَلَى مَنْ لَادَنْبَ لَهُ مِنْ عَدَابٍ؟

قَالَ: أَمَا فَهَلُمْتُ أَنَّهُ يَجِبُ الشُّكْرُ عَلَى الْأَلَاءِ وَالنِّعَاءُ عَلَى النَّعْمَاءِ، وَأَوْ فَهَيْتَ أَنْ الدُّنْيَا خَلَالُهَا حِسَابٌ وَخِرَامُهَا عَدَابٌ. فَمَا أَقْبَلُ هَذَا الْجَوَابَ، إِذَا أَنْ تَعْطِي الْحِسَابَ أَوْ تَنْهَيْتَ لِلْعَدَابِ! وَهَذَا كِتَابُكَ، فَمَاذَا جَوَابُكَ؟⁸³

فَلَمَّا قَرَأَ كِتَابَهُ وَحَاسَبَ حِسَابَهُ وَرَأَى سَعَةَ الرَّحْمَةِ وَوُسْعَةَ التَّعَمَّةِ وَكَثْرَةَ الْأَلَاءِ وَوَفْرَةَ الْعَطَاءِ وَوَارَنَ النَّوَالَ بِالْأَعْمَالِ وَعَلِمَ أَنَّ طَاعَةَ سَنَةِ لِاتِّقَابِلِ نِعْمَةً سَنَةٍ، تَعَبَّرَ حَالَهُ وَتَطَبَّرَ نَالَهُ وَقَالَ: يَا وَيلَ رَهْطِي وَقَوْمِي وَيَا خَسَارَةَ خَالِي وَعَيْتِي وَوَا حُرْبِي وَوَا هَمِّي وَوَا كَرْبِي وَوَا غَمِّي وَلَيْتَنِي لَمْ تَلِدْنِي أُمِّي! هَلْ يُعْبَدُ الْخَالِقُ حَقَّ عِبَادَتِهِ أَوْ هَلْ يُطَاعُ حَقَّ طَاعَتِهِ أَوْ هَلْ يُعْبَدُ الْعَبْدُ الْعَاجِزُ عَلَى إِخْصَاءِ النَّعْمَاءِ أَوْ هَلْ يُمَكَّرُ اسْتِغْنَاءُ النَّعَاءِ أَوْ هَلْ يُؤْتَى بِشُكْرِ جَمِيعِ الْأَلَاءِ؟! وَقَالَ: حَسْبُنَا اللَّهُ وَالْقُوَّةُ لِلَّهِ وَالْإِيَابَةُ لِلَّهِ⁸⁴ ” وَأَفْوَضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ.“⁸⁵ وَتَأَوَّهَ تَأَوُّهُ الْأَوَادِ، فَصَبَّ الْعِبْرَاتِ وَتَصَعَّدَ الرَّقَابَاتِ حَتَّى رَثَتْ لَهُ الْأَمْلَاقُ فِي الْأَفْلَاقِ وَبَكَتْ لِكِتَابِهِ الْأَرْوَاحُ وَوَقَعَتْ الْأَصْوَاتُ

⁷⁷ Bu kısım Şuarâ Süresinin (26) 19. âyetinden kısmen iktibas edilmiştir. İlgili kısım “*Sonunda yapacağımı yaptım!*” anlamına gelmektedir.

⁷⁸ Bu kelime neşirde “*فماتها*” şeklindedir.

⁷⁹ Bu cümle neşirde “*دباى جريحة تنار نثني*” şeklindedir.

⁸⁰ Bu kelime neşirde “*جريدة*” şeklindedir.

⁸¹ Bu kelime neşirde “*ملجاء*” şeklindedir.

⁸² Bu kelime neşirde “*ادهل*” şeklindedir.

⁸³ Metnin bundan sonraki kısmı için bk. *Ceride-i Süfîyye*, nr. 56 (1 Ramazân 1331), s. 87.

⁸⁴ “*Biz Allah'a aitiz.*” (el-Bakara 2/156)

⁸⁵ “*Ve ben işimi Allah'a havale ediyorum.*” (el-Mü'min 40/44)

بِالْيَتِيحِ. فَقَامُوا لَهُ شَفِيعاً وَقَالُوا جَمِيعاً: اللَّهُمَّ يَا مَنْ سَتَرَ الْعِبَادَ بِالنَّوَالِ وَيَا مَنْ أَمَرَ الْعِبَادَ بِالسُّؤَالِ وَيَا مَنْ هُوَ الْمَرْجِعُ وَالْمَأْلُ! صَلَّ عَلَى النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ وَإِلَّا! اصْرِفْ عَنْ عَبْدِكَ أَهْوَالَهُ وَسَكِّنْ عَنْهُ أَوْجَالَهُ وَلَا تُحَيِّبْ أَمَالَهُ وَيَا مَنْ لَا تُحْصِي تَعْمَانَهُ وَيَا مَنْ لَا تُسْتَقْصَى ثَنَائُهُ وَيَا مَنْ لَا يُبْعَدُ الْأَمَةُ وَيَا مَنْ لَا يَنْقُذُ عَطَائَهُ الْأُطْفُ بِعَبْدِكَ وَارْحَمْ بِكَائِهِ وَاسْتَجِبْ بِفَضْلِكَ عَنْهُ دُعَائِهِ وَيَا مَنْ هُوَ أَرْحَمُ بِعَبْدِهِ مِنْ غَيْرِهِ وَيَا مَنْ هُوَ أَعْلَمُ بِخَيْرِهِ وَبِشَرِّهِ ارْحَمْ عَبْدَكَ الْخَائِرَ فِي أَمْرِهِ الْمُعْتَرَفَ بِالْعَجْزِ عَنْ آدَاءِ شُكْرِهِ وَيَا وَاهِبَ الْحَسَنَاتِ وَيَا دَافِعَ السَّيِّئَاتِ وَيَا مَاجِيَ الْخَطِيئَاتِ إِنْ كَانَ عَبْدُكَ مُتَّسِئاً فَرُدَّهُ فِي حَسَنَاتِهِ وَإِنْ كَانَ مُسِيئاً فَاعْفُ عَنْ سَيِّئَاتِهِ وَيَا مَنْ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ حَبِيراً وَيَا مَنْ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيراً حَاسِبَ عَبْدَكَ حِسَاباً يَسِيراً وَسَاجِئاً صَغِيراً أَوْ كَبِيراً! فَتَزَلْ الْخُطَابُ مِنَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ أَنْ لَا تُثَاقِشُوا عَبْدِي! فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدِي وَلِيُفْرَحَ الْعَبْدُ النَّاعِي ” فَإِنِّي قَرِيبٌ أَجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِي“⁸⁶

قَالَ التَّمَنُّالُ فَبِشَارُوا بِبُشْرَاهُ وَسَكَرُوا لِإِجَابَتِهِ دَعْوَاهُ وَإِلْزَالِهِ شُكْرَاهُ، فَكَفَّ عَنْهُ الْكِرَامُ وَالْأَطْفُ بِالْحَرَامِ وَأَرُوهُ الْمَقَامَ، وَقَالُوا ”ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ!“⁸⁷ فَشَكَرَ وَحَمَدَ وَرَكَعَ وَسَجَدَ ثُمَّ قَامَ فَجَزَعُوهُ شَرْبَةً أَبَدِيَّةً فَأَخَذَ نَشْتَهُ سَرْمَدِيَّةً. تَفَهَّمُوا أَيُّهَا السَّالِكُونَ! وَتَفَقَّهُوا أَيُّهَا الطَّالِبُونَ! هَكَذَا تَزُولُ الْأَزْوَاجُ وَهَكَذَا لُحُوقُهَا بِالْأَزْوَاجِ. قَالَ التَّمَنُّالُ فَاضْطَرَبَتِ الْجَمَاعَةُ وَنَاحُوا وَحَلَّتْ عَلَيْهِمُ الْجُدْبَةُ وَصَاحُوا وَأَنَا وَعَيْتُ الْقِصَّةَ وَأَخَذْتُ الْحِصَّةَ وَتَلَفْتُهَا وَأَتَمَّنْتُهَا وَدَارَسْتُهَا وَمَارَسْتُهَا. فَكَتَبْتُهَا وَلَا تَكْتُبُهَا وَهَافَتُهَا وَلَا تُخَافِتُهَا وَاحْفَظْتُهَا وَلَا تَلْفُظْتُهَا وَاجْهَرْتُهَا وَلَا تَهْجُرْهَا! فَإِنَّهَا طَرِيقَةٌ وَاضِحَةٌ قَادِرَةٌ تَوْضِیحُ نُصُوصِهَا عَنْ أَكْثَرِيَّةٍ، فَحَسْبُكَ الْعِبَارَاتُ عَنِ الْإِشَارَاتِ وَنَاهِيكَ بِالصَّرَاحَةِ عَنِ الْكِنَايَاتِ، وَمَقَامَةٌ حَالِيَّةٌ ذَوِيَّةٌ تَكْشِفُ عَنْ حَبَايَا حَقِيقَةٍ، تُغْنِيكَ عَنْ كُلِّ مَقَامَةٍ قَالِيَّةٍ وَهَمِيَّةٍ.

الْحَمْدُ لِلَّهِ الْمُتَّصِفِ بِصِفَاتِ الْكَمَالِيَّةِ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى نَبِيِّ مُحَمَّدٍ خَيْرِ الْبَرِيَّةِ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ وَأُمَّتِهِ كُلِّ صَبَاحٍ وَكُلِّ عَشِيَّةٍ...

Makāme-i Sûfiyye

Bismillâhirrahmânirrahîm⁸⁸

Bu makāme ve makāle-i sûfiyyenin sâhib ü kâili Neclü’z-zekî Mehmed Emîn Efendi⁸⁹ diyor ki -Cenâb-ı Allah mûmâileyhi ve bi’l-cümle esâtize-i kirâmını mağfûr etsin-:

Vakitlerden bir vakitte mukābeleyle aldığım bir âyinenin sathına bi’t-teveccüh mukābelemde ihtiyârlık belâsıyla beli bükülmüş ve çehresinin derisi kurumuş ve tıpkı kendime benzer bir şahıs gördüm. Sûret ü sıfatı hakîkaten ‘acîb ve son derece şâyân-ı garâbet idi. Hemân ona “Sen benden ‘ibâret değil misin?” tarzında [suâl eyleyip] bilmukābele “Evet, sen [de] benden ‘ibâretsin.” cevâbını aldıktan sonra “Cânım! Sen pek tez ihtiyârlamışsın!” tarzında idâre-i kelâm etdim. Ve

⁸⁶ “Gerçekten ben (kullarıma) çok yakımdım. Bana duâ edenin duâsına icâbet ederim.” (el-Bakara 2/186) Metnin bundan sonraki kısmı için bk. *Ceride-i Sûfiyye*, nr. 57 (8 Ramazân 1331), s. 100.

⁸⁷ “Oraya esenlikle girin.” (el-Hicr 15/46)

⁸⁸ Bu kısım için bk. *Ceride-i Sûfiyye*, nr. 24/16 (6 Rebîü’l-evvel 1331), s. 3.

[Kemâleddin Efendi:] Muhyiddin ‘Arabî Hazretlerinin kelâmından müstahcedir.

⁸⁹ [Kemâleddin Efendi:] Hayâlî Siyâlkûtî’si muhaşşisi İbn Resûlzâdelerden esbak Ma’mûretü’l-‘azîz müdde’i-i ‘umûmîsi Mehmed Emin Efendi’dir.

der'akab gözleri sulararak inledi. Ve göz kapaklarından sirişk-i hasret dökerek 'acîb bir sûret-i hüzn ü keder ile "Ehl ü 'ıyâlınden, dostundan ayrılan kimsenin bu gibi⁹⁰ tahavvülâta ma'rûz kalması pek ziyâde şâyân-ı ta'accüb değildir." dedi. Tıpkı nefsim de onun giryenâk olan hâl-i felâket-iştimalinden muztarib oldu. Tevahhuş etmesinden dolayı fikr ü endişem fa'âlâne harekete başladı. Müahharen ona ahvâl-i mâziyyeden sormak üzere gözlerimin etrâfıyla bir kere im'ân etdim. Güyâ o hafâyâ-yı kalbiyyeme kesb-i ittîlâ' etmiş gibi bana "Umûr-ı dünyâyâ 'âid ve âhirete müte'allık lâf ü güzâfî söyleme! Umûr-ı uhreviyyeye müte'allık söyleyeceğim kelimât-ı kudsiyyeyi cân kulağıyla dinle ve hıfz et!" dedi.⁹¹

Vaktâ ki ben aldığım bu emre imtisâl etdim; o timsâl-i 'acîbü'l-ahvâl şu sûretle sevk-i makâl ederek dedi ki:

Ben Berberiyeye kıt'asının garb cihetinde bulunan bir beldeyi 'azm ederek İstanbul'dan seferbend-i 'azîmet oldum. Mevcûd gemilerden bir vapur beğenip nevlini,⁹² kirâsını da verdim ve sefînenin "بِسْمِ اللَّهِ نُجْرِيهَا وَمُرْسِيهَا"⁹³ diyerek dâhiline vâsıl olup vasatındaki bir mevki'i kendime mekân ittihâz etdim.

Sefîne bizi sular râkid, hava sâkin, râhatımız dâim, kalplerimizde sükûnet kâim olduğu hâlde yürüdü. Nihâyet rüzgârlar karışık bir sûrette esti. Sular heyecâna gelip sefînenin tahtalarını oynatdı. Deniz müdhiş bir ses peydâ etdi. Sefîne bizi sallayarak dalgaların tepesi üstüne kaldırdı, indirdi. Zannettik ki küre-i 'arz mev'ûd olan sonunu zelzele-i "إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا وَأُخْرِجَتِ الْأَرْضُ أَتَمَّالَهَا" sırr-ı celîli üzere getirmeğe ve künûz u defâin u emvâtından içinde bulunan ağırlıklarını dışarıya atmağa ibtidâr etdi. Râkiblerin "Bu gemiye ne oldu?!" diyerek sürûrları zâil olup yüzlerindeki hazlar korkularından sarardı. Sefîne 'âdetâ eşyâ-i hâzırının cem' u zammı için tehye edilen bir terâkimgâh olmuş ve içindekiler de bi'l-küllîye ölmüş olduğu hâlde göreceğin bir râddeye geldi. Rûfekâ-yı kirâm dağınık bir sûrette kimi cidden gâfil, kimi sathî bir hâlde mütegâfil, kimisi meşgûl bulunmakda, kimisi oynamakda olmak üzere birkaç kısma inkısâm etdi.⁹⁴

Vaktâ ki cenûb rüzgârı şiddetle esdi ve esmesi de kesb-i sür'at etdi. Deniz dahi dalgaların fevc fevc gelerek yekdiğerini ta'kîb etmesinden şiddet gösterip geniş geniş yollar hâsıl eyledi. Ve gemide bulunanlara her yerden dalga gelerek artık karâr ve emniyet büsbütün meslûb oldu. Hemân gâfil, mütegâfil olanlar

⁹⁰ Bu kelime metinde "bunu" şeklinde çıkmıştır.

⁹¹ Bundan sonraki kısım için bk. *Ceride-i Süfîyye*, nr. 24/18 (4 Rebîü'l-âhir 1331), s. 4.

⁹² "Yolcuların verdiği vapur parası, gemi kirâsı" mânâsındaki bu kelime metinde "nâvel" olarak çıkmıştır.

⁹³ "Onun (geminin) yüzüp gitmesi de, durması da Allah'ın adıyladır." (Hûd 11/41)

⁹⁴ Metnin bundan sonraki kısmı için bk. *Ceride-i Süfîyye*, nr. 24/19 (18 Rebîü'l-âhir 1331), s. 2.

müteyakkız oldular. Tevbe ve rüçû' edip kaldılar. Cenâb-ı Allah'a dîni ihlâs ederek "Vallâhi eğer bu varta-i helâkden bizi kurtarırsan elbette şâkirlerden oluruz."⁹⁵ diye du'â ve kalb-i hazîn ile "Yâ Rabbî! Beni menfa'atli, hayırlı bir menzile indir! Sen menzil-bahş olanların hayırlısısın!"⁹⁶ diyerek nidâ etdiler. Bu cihetle Cenâb-ı Allah bizi hayvânât-ı bahriyyeden, çiğneyecek balıkların dişlerinden, yutacak kısımlarının da yutmasından hıfz etti. Cümleten kurtardı. 'Âlemlere büyük bir 'alâmet kıldı. Muahharen sâhil-i bahre bizi yanaştırıp alarak refiklerimizden şürefâsı cühelâsından ayrılınca bir oda kirâlayıp kendime mekân ittihâz etdim. Ve memleketde garîbâne, mütehayyirâne bir hâlde gezmeye ve sohbet ü ülfetiyle mücerred vahşetimi def' etmek, sırdaşlığından da istifâde eylemek için zekî bir edîb, 'âlim bir lebîb aramaya başladım.⁹⁷

Ben memleketin mesâcid ü me'âbidini sabâh akşam dolaşırken nâgâh bir cum'a günü akşamüzeri idi ki harâba yüz tutmuş bir zâviyede ehl-i hâlden bir cemâ't gördüm. Kıl ü kâli terk ederek kûşe-i vahdete çekilmişler ve bir hâl-i vakûrânede oturarak halka tutmuşlar idi. 'Alâmet-i fârikaları da yüzlerinde Cenâb-ı Allah'a karşı ifâ etmekde buldukları secdelerin meşhûd olan âsârından 'ibâret idi. Onlardan her biri başını önüne eğmiş ve yalnız eser-i hayât olmak üzere ara sıra nefes alıp çıkararak mütefekkirâne bir hâlde bulunmuşdu. Bu cihetle müşârün ileyhimin turuk-ı 'aliyyeden birisine müntesib cemâ't-i sûfiyyeden olduğunu bi't-teyakkun hâlât-ı ma'neviyye-i mürşidânelerden ahz-ı feyz etmek ümîdiyle pâk-nihâd kudsiyânın saff-ı ni'âlinde oturdum.

Sonra müdâvimi buldukları evrâd ü ezkâr hitâm-pezîr olunca hemân o berere-i kirâma ri'yâset eden mürşid-i kâmil, mücerred cemâ't-i hâzıraya tarîk-i sülûk u hidâyeti bildirmek üzere minber-i hitâbete çıkarak besmele-i şerîfeyi tilâvetle hutbe-i âtiyeyi kırâate başladı:

Bütün hamd ü sitâyişler ol Zât-ı Ecell ü A'lâya inhisâr etmişdir ki künh ü hakîkatini lisân-ı beşerî ile ta'rîf etmek isteyenler büsbütün 'âciz kalmışlar ve kendileri de kesretü'l-esmâ ve's-sıfâtın mebdei olan ehadiyyet-i mutlaka⁹⁸ ile

⁹⁵ Yûnus 10/22.

⁹⁶ el-Mü'minûn 23/29.

⁹⁷ Bundan sonraki kısım için bk. *Ceride-i Sûfiyye*, nr. 24/20 (3 Cemâziye'l-evvel 1331), s. 2-3.

⁹⁸ **[Kemâleddin Efendi:]** Bilinmelidir ki mir'ât-ı mükevvenâtta, merâtib-i tenezzülâtta nûrunun ta'ayyünâtı, zuhûrunun tenevvü'âtı i'tibâriyle matlûbu'l-idrâk olan *hakikat-i ilâhiyye* eğer 'adem-i i'tibârât şartıyla me'hûz olursa sûfiyye ıstılahında ona cemî'-i esmâ ve sıfât kendisinde müstehlek olan *mertebe-i ehadiyyet* ve *cem'ü'l-cem'* ve *hakikatü'l-hakâyık* ve 'amâ nâmları veriliyor ki bu kesret-i nisbiyye-i vücûdiyyenin ehadiyyet-i zâtda inkitâ' ve istihlâki makâmıdır. Eğer sübût-ı i'tibârât-ı gayr-ı mütenâhiye şartıyla me'hûz olursa o da 'indlerinde *mertebe-i vâhidiyyet* ve *makâmü'l-cem'* nâmlarıyla meşhûr ve müte'ârif olan *mertebe-i ilâhiyye*dir. Vâkı'a bu sûrette de kesret-i vücûdiyye müntefi ise de kesret-i nisbiyye-i müte'akkilü't-tahakkukdur. Hâsılı ehadiyyet-i

ezelen ebeden ittisâf buyurmuşlardır. Binâen'aleyh o Zât-ı Muhterem sıfât-ı 'aliyyelerinde de aslâ müşâriki bulunmayarak vahdet-i hakîkiyye-i zâtiyye ile vâhiddir.⁹⁹ Ve cemî'i a'yân-ı sâbiteyi¹⁰⁰ 'ilm-i ezeliisinde sûret-i 'ilmiyyesiyle bularak 'avâlim-i mülkiyyedeki¹⁰¹ [s. 3] eşyânın kâffesine 'ilm-i ezeliisiyle 'âlimdir. Ve a'yân-ı hâzıranın mücerred hikmet-i 'aliyye-i ilâhiyyeleri muktezâsından olmak üzere vücûdunu 'ademeine tercih buyurarak irâde-i ezeliyyesiyle mürîddir. 'İlm-i ezeliileri cemî'-i mâhiyyât üzerine gâlib olmağla ezelen ebeden kudret-i kâhire ile kadîrdir. A'yân-ı mümkünine daha vücûd-ı hârici ile mevcûd olmazdan evvel zât-ı akdes-i ilâhîlerinin 'ilm-i huzûrîlerinde¹⁰² hâzır olduğundan 'avâlim-i kevniiyedeki¹⁰³ eşyânın hepsini basîrdir. Ve 'avâlim-i mükevvenâtın kâmilten mültemes ve müsted'âlarına¹⁰⁴ vâkıf ve muttali' olmağla semî'dir. Fakat sem'-i 'âfîleri beşerdeki kuvve-i sâmi'aya bi'l-küllîye mugâyirdir.¹⁰⁵

Ve bu sıfât-ı 'aliyyeye kâf u nûn arasında ya'nî “kûn”¹⁰⁶ emrinde mestûr olan emr-i 'âfîlerini de zamm u 'ilâve etdiğinden kelâm-ı ezeli ile mütekellim ve muhâtaba-i ceresiyye¹⁰⁷ ile vahy u hitâb edicidir ki mücerred hâssa-i basar ile

kesret nisbiyye-i vücûdiyyenin ehadiyyet-i zâtında bi'l-küllîye müstehelek olması üzere cemî'-i enhâ-i te'addûden -'adedi ve terkîbi ve tahlîli olsun- hâli olan besâtet-i sırfadan 'ibâretidir. *Vâhidîyyet* ise te'addûd-i 'adedinin intifâsından 'ibâretidir ki bu sûrette kesret-i 'ayniyye müntefi olduğu hâlde kesret-i nisbiyye tahakkuku hasebiyle müte'akkıl olmaz değildir. Hakikat-i ilâhiyye eğer lâ bi-şart-ı şey, lâ bi-şart-ı lâ bi-şart-ı şey ahz olunursa o da cemî'-i mevcûdâta sâri olan *hüviyyet-i mutlakadır*.

(Bu kısımlar için bk. Seyyid Şerif Cürçânî, *et-Ta'rifât*, Mısır: el-Matbaatü'l-Hayriyye, 1306, s. 5.)

⁹⁹ **[Kemâleddin Efendi:]** *Vâhid*, sıfatında aslâ müşâriki olmayan, *ehad*, zâtında hiç terkîb bulunmamaktadır.

¹⁰⁰ **[Kemâleddin Efendi:]** *A'yân-ı sâbite*, mümkünâtın 'ilm-i ilâhîdeki hakâyıktır ki esmâ-i ilâhiyyenin hazret-i 'ilmiyyedeki sûretinden 'ibâretidir. (bk. Cürçânî, *et-Ta'rifât*, s. 13, 69. الأعيان الثابتة: هي حقائق الممكنات في العلم الحق تعالى، وهي صور حقائق الأسماء الإلهية في الحضرة العلمية)

¹⁰¹ **[Kemâleddin Efendi:]** *Avâlimin* müfredi olan 'âlem, vâcibü'l-vücûdun gayrı olan her bir mevcûd-ı mümkünen 'ibâretidir. Cem'lenmesi de esnâf ve envâ'ı i'tibârîyledir. Mevcûdât-ı mümkünenin basar ile idrâk olunan ve tekevvünü mâdde ve müddete muhtâc olan kısmına 'âlemü'l-mülk ve basîret ile idrâk olunan ve tekevvünü mâdde ve müddete muhtâc olmayan kısmına da 'âlemü'l-melekût denilir ki ta'bir-i diğeri ile evvelkisi 'âlemü'l-halk denilen 'âlemü'l-ecsâd ve l-cismâniyyât, ikincisi de 'âlemü'l-emr denilen 'âlemü'l-ervâh ve'r-rûhâniyyâtdır.

¹⁰² **[Kemâleddin Efendi:]** *İlm-i huzûrî*, vâcibü'l-vücûd ve mücerred ve 'ukûlün 'ilimleri gibi 'âlimin 'indeinde ma'lûmunun zâtı hâzır olan 'ilimdir. Mukâbili bulunan *ilm-i husulî* de sâir mevcûdun, mütehayyizatın, zevî'l-'ukûlün 'ilimleri gibi 'âliminin 'indeinde ma'lûmunun sûreti hâsıl olan 'ilimdir.

¹⁰³ **[Kemâleddin Efendi:]** 'Avâlim-i kevniiyye, zikr olunan 'âlemü'l-mülkün ednâ olan kısmından 'ibâretidir ki buna 'âlem-i kevn ü fesâd denildiği gibi 'âlem-i süflî ve 'âlem-i anâsır ve 'âlem-i dünyâ dahi denilir.

¹⁰⁴ Metinde bu kelime yerine “du'âlarına” lafzı varsa da “mültemes” kelimesi “müsted'â” ile eşanlamlı olduğu ve umûmiyetle bununla birlikte kullanıldığı için “du'â”nın müretteb hatası olduğu kanaatine vardık.

¹⁰⁵ Bundan sonraki kısım için bk. *Ceride-i Süfîyye*, nr. 24/21 (17 Cemâziye'l-evvel 1331), s. 4-5.

¹⁰⁶ “Ol!” mânâsına gelen bu kelime Kur'an'da birkaç yerde “O (Allah) 'ol!' der, o şey de oluverir!” cümlesi içinde geçmektedir. bk. el-Bakara 2/117; Âl-i İmrân 3/47; el-En'âm 6/73; en-Nahl 16/40; Meryem 19/35; Yâsîn 36/82; el-Mü'min 40/68.

¹⁰⁷ **[Kemâleddin Efendi:]** *Muhâtaba-i ceresiyye*, muhâtaba-i hafîyye-i icmâliyye demektir. Çünkü ceres, kalbe bir nev' şiddetle vârid olan icmâl-i hitâb-ı ilâhîdir. Bu cihetle Resûl-i Ekrem sallallâhu Te'âlâ 'aleyhi ve sellem Efendimiz Hâzretleri vahyi çingirak âvâzına ve düz bir taş üzerinde yürütülen zencirin sesine teşbîh

idrâk olunamayan nûr-ı ilâhîlerini izhâr için zerrât-ı imkânîyye perdeleri altında bulunan eşyâyı halk ederek ‘avâlim-i ceberûtiyyeden¹⁰⁸ ‘ukûl-ı mücerredeyi,¹⁰⁹ ‘avâlim-i melekûtiyyeden nüfûs-ı mücerredeyi,¹¹⁰ ‘avâlim-i ‘ulviyyeden¹¹¹ ervâh-ı mücerredeyi, ‘avâlim-i süflîyyeden [s. 5] ‘anâsır-ı mücerredeyi,¹¹² ‘avâlim-i nâsûtiyyeden¹¹³ mevâlîd-i selâseyi¹¹⁴ îcâd eden, ‘ademden vücûda getiren O’ dur.

O bir hakîmdir ki ‘âlem-i emrden¹¹⁵ olmağla mücerred “kûn” emriyle zînetyâb-ı vücûd olan ve hakikat ü mâhiyet-i mahsûsası ma’lûm-ı beşer olamayarak esrâr-ı hafîyye-i ilâhiyyesi cümlesinden bulunan gevher-i rûhu da¹¹⁶ mücerred hikmet-i

buyurmuşlardır. İşte süfiyenin yenbû’-ı hikmetden galeyân eden kelâm-ı rûhânîye “salsaletü’l-ceres” demeleri bundan me’hûz ve muktebesdir.

¹⁰⁸ [Kemâleddin Efendi:] ‘Avâlim-i ceberûtiyye, esmâ ve sıfât-ı ilâhiyye ‘âlemleridir.

¹⁰⁹ [Kemâleddin Efendi:] ‘Ukûl-ı mücerrede, tekevvünü mâdde ve müddete muhtâc olmayan ‘ukûl-ı ‘aşere ve melâike-i müheyymeden ‘ibâretidir. Çünkü mevcûdât-ı mücerredenin birtakımı tedbîr-i ecsâmıdan bi’l-küllîyye mukaddes ve ‘âldir ki bunlar melâike-i mukarrebîndir. Birinci mertebede bulunan bu ervâh-ı ‘âliyyeyi tedbîr-i ecsâma müte‘allık olan ervâh-ı latife ta’kîb eder ki bu ikinci mertebede bulunanların eşrefi hamele-i ‘arşdır. Üçüncü merite melâike-i kürsî, dördüncü merite melâike-i semâvât, beşinci merite melâike-i küre-i esir, altıncı merite melâike-i küre-i havâ (nesîm), yedinci merite melâike-i küre-i zemherîr, sekizinci merite denizlere müekkel olan ervâh, dokuzuncu merite cibâle müte‘allık olan melâike, onuncu merite iş bu ‘âlemde mevcûd olan ecsâm-ı hayvânîyyede, nebâtiyyede tasarruf eden ervâh-ı süflîyye[dir]. ‘Akl-ı mücerred de zâten cism ü cismâniyyetden âzâde olan ve fâ’iliyyetinde âlât-ı cismâniyyeden müstağni bulunan bir cevher-i mümkin-i mevcûddan ‘ibâretidir.

¹¹⁰ [Kemâleddin Efendi:] Nüfûs-ı mücerrede nefs-i insânî, nefs-i hayvânî, nefs-i nebâtî, nefs-i tabî’iden ‘ibâretidir.

¹¹¹ [Kemâleddin Efendi:] ‘Âlem-i ‘ulvî, ‘âlemü’l-mülkün a’lâ olan kısmından ‘ibâretidir ki buna ‘âlem-i bekâ, ‘âlem-i âhiret de denilir. Bu ‘âlem-i mezkûrun evsat kısmına da ‘âlem-i mütevasıt, ‘âlem-i ecrâm-ı esîriyye, ‘âlem-i eflâk, ‘âlem-i semâvât itlâk olunur. ‘Âlemü’l-mülk ve ta’bîr-i diğer ile ‘âlemü’ş-şehâde on beş nev’ ecsâmıdan ‘ibâretidir ki şunlardır: ‘Arş, kürs, cennet, cehennem, semâvât-ı seb’a, ‘anâsır-ı erba’a.

¹¹² [Kemâleddin Efendi:] Buradaki mücerrededen basîta ma’nâsî irâde edilmiş olmalıdır. Çünkü vacibü’l-vücûdun gayrı olan mevcûdât, mütéhayyizât, müfârakât, sıfâtdan ‘ibâret olmak üzere üç nev’a inhisâr etmiştir. Mütéhayyizât ya besâitdir, ya mürekkebâtır. Besâit, eflâk, kevâkib, ‘anâsır ve ümmehâtan ‘ibâretidir. Müfârakât, cismânî ve mâddî olmayan mücerredâtır.

¹¹³ [Kemâleddin Efendi:] ‘Âlem-i nâsût, ‘âlemü’l-ebdândır ki mukâbili ‘âlemü’l-ervâh denilen ‘âlemü’l-lâhût-dur.

¹¹⁴ [Kemâleddin Efendi:] Mevâlîd-i selâse, mütéhayyizât-ı mezkûrenin mürekkebât kısmından olarak me’âdin, nebâtât, hayvânâtın ‘ibâretidir ki müfredât-ı ‘âlemü’l-melekûtin müfredât-ı ‘âlemü’l-mülk ile imtizâc ve terekübünden tevellüd eden üç kısım ecsâm-ı mürekkebedir.

¹¹⁵ [Kemâleddin Efendi:] ‘Âlem-i emr, ‘âlem-i melekûtin aksâmındandır. Çünkü ‘âlem-i melekût evvel mahlûk olan nûr-ı Muhammedî ile nefs-i küll, ervâh-ı melâike, ervâh-ı enbiyâ, ervâh-ı evliyâ, ervâh-ı ‘ârifin, ervâh-ı ‘âbidin, ervâh-ı mü’minin, ervâh-ı kâfirin, ervâh-ı cin, ervâh-ı şeyâtin, ervâh-ı hayvânât, ervâh-ı nebâtât, ervâh-ı tabâyî’dan ‘ibâret olmak üzere on dört nev’ ervâhdan mürekkebedir ki pek ‘âlî ve latîf olan kısmına ‘âlem-i gayb, ‘âlem-i lâhût, ‘âlem-i ceberût ve pek ‘âdî ve kesîf olan kısmına da ‘âlem-i berzah, ‘âlem-i misâl denildiği gibi letâfet ve kesâfet hususunda mütevasıt bir hâlde bulunan kısmına da ‘âlem-i emr, ‘âlem-i ervâh, ‘âlem-i me’ânî denir.

¹¹⁶ [Kemâleddin Efendi:] Rûh ikidir. Biri rûh-ı hayvânîdir ki hukemâ-yı İslâmiyye bunu “hayâtı, bi’l-irâde hiss ü hareketi hâmil olan bir buhâr-ı latîf-i cevherîdir” tarzında ta’rif etmişlerdir. Süfiyye buna nefs-i shehevâniyye ve nefs-i behîmiyye derler ki bu ‘âlem-i halkdandır. Hayât denilen şu’le-i Rabbânîyenin devâmı o buhâr-ı latîf-i müşerrefin beden-i insâna pertev-bâr-ı ta’alluk olmasına menût olduğundan beden-i zâhir ü bâtına işrâkı

'acıbesiyle tâ semâ-ı 'ulviyye-i melekiyyenin bâlâsından arz-ı tabî'at-ı hayvâniyyeye indirmiş ve mahzâ kudret-i bâhirelerini izhâr için sadef-i beşeriyete, heykel-i insâniyyete ibdâ' eylemiştir.¹¹⁷

Bu cihetle o da kâlib-ı cismâniyyet kafesi zindânında havâss-ı zâhire ve bâtına¹¹⁸ zencîleriyle bağlı olduğu hâlde mahbûs ve kuvâ-yı behîmiyye-i gadabiyye, şehevâniyyeden¹¹⁹ 'ibâret olan 'alâik-i beşeriyeye ile mahsûr olduğundan kemâlât-ı asliyyesini, mebâdî-i 'ulviyyesini unuttu. 'Âlem-i mülk ve şuhûda meyl etdi. Beşeriyetin 'alâıkıyla me'lûf olup 'avâk-ı cismâniyyeye münkâd oldu. Bu sebeble ba'zısı rûhânî-i nûrânî, ba'zısı da nefsânî-i zulmânî olmak üzere birtakım perdeler ile mahcûb u meştûr kaldı.¹²⁰

hâlinde *yakaza*, yalnız bâtına işrâkı sûretinde *nevîm* hâsıl olduğu gibi bedenın bâtından işrâkı bi'l-külliye kesilirse *mevt* hâli zuhûr eder. Dîgeri *rûh-ı insânî*dir ki zâtında tekevvününde mâddeden mücerred, ef'âlinde mâddeye mukârin olan cevher-i nefis-i nâtıkadan 'ibâretdir. İşte emânât-ı Rabbâniyyeyi hâmil ve evâmîr-i şer'iyye ile muhâtab, ma'rifet ve 'ibâdetle metâlib olan cevher-i mücerred-i mezkûr 'âlem-i emrden olmağla hakîkatî ma'lûm-ı beşer olamayan bir emr-i Rabbânîdir. Ve bu nefis-i mezkûrun emmâre, levvâme, mülhime, mutmainne, râziyye, marziyye, kâmile olmak üzere yedi tabakası vardır ki menâzil-i ehl-i sülûk u 'irfân işte o tabakât-ı seb'a-i mezkûre üzere ibtinâ etmiştir. Ve bu cevher-i nefis ki ona *kalb* dahi denilir, letâfet ü kesâfeti hasebiyle istilâh-ı sūfiyyede bâtına *rûh*, rûhun bâtına *sır*, sırrın bâtına *sırru's-sır*, sırru's-sırrın bâtına *hâfî*, hafnın bâtına *ahfâ* denilir.

¹¹⁷ [Kemâleddin Efendi:] Hutbe-i mesrûdenin yukarıdan buraya kadar olan parçası beyne's-sūfiyye hazerât-ı hams-ı İlahiyye nâmiyla ma'rûf olan hazerât-ı külliyye-i İlahiyye'ye işâreti mütezammın olmuştur ki şunlardır: 1) Hazret-i gayb-ı mutlak. Bu a'yân-ı sâbiteden 'ibâretdir. 2) Gayb-ı mutlakla akreb olan hazret-i gayb-ı muzâf. Bu da 'ukûl ve nûfûs-ı mücerrededir. 3) Şehâdet-i mutlakla akreb olan hazret-i gayb-ı muzâf. Bu da 'âlem-i melekût ve 'âlem-i misâldir. 4) Hazret-i şehâdet-i mutlakadır ki merkez-i arzdan 'arşa kadar[dir]. 5) Hazerât-ı erba'a-i mezkûreyi câmi' olan hazret-i câmi'adır. Bu da tafsilâen hakîkat-ı 'âlemden ve icmâlen sûret-i 'unsuriyye-i insândan 'ibâretdir.

Bundan sonraki kısım için bk. *Ceride-i Sūfiyye*, nr. 24/22 (1 Cemâziye'l-âhir 1331), s. 4-5.

¹¹⁸ [Kemâleddin Efendi:] Kuvâ-yı nefsâniyye-i müdrîkeden havâss-ı zâhire *sem'*, *basar*, *şemm*, *zevk*, *lems*dir. Havâss-ı bâtına da *hiss-i müşterek*, *hayâl*, *kuvve-i vâhime*, *hâfıza* ve *mütehayyile*, ta'bîr-i dîger ile *müfekkire*dir.

¹¹⁹ [Kemâleddin Efendi:] Kuvve-i gadabiyye, kuvâ-yı muharrikeden insânî zu'mca def'-i mazarrata hâmil olan ve kuvve-i şehevâniyye de insânî yine zu'mca celb-i menfa'ate sevk eden kuvve-i mahsûsadır. Kuvâ-yı behîmiyye de yalnız ifrât ve tefrît hâllerine nazaran yine o iki kuvve-i mahsûsadan 'ibâretdir.

¹²⁰ [Kemâleddin Efendi:] Bilinmelidir ki hicâb ve perdeden mücerred ba'zı münâsebet irâde edilmiştir ki o da mâsivânın ve mâni'-i tecelliyât-ı ilâhiyye olan suver-ı kevnîyyenin sâlikin kalbine intikâşından 'ibâretdir. Binâen'aleyh, hucub-i mezkûrenin zulmânîsi mahzâ zünüb ve meyl-i şehevâtıdan 'ibâret olup nûrânîsi de sâlik-i tarîk-i 'urefânın lezâiz-i cennâta iltifâtı ve ahvâl ü makâmâta, tecelliyât ü kerâmete it'ibârı, kendi a'mâl-i sâlihasına itimâdî gibi şeylerdir. Çünkü nefis-i nâtika "إِنَّ اللَّهَ سَبْعِينَ حِجَابًا مِنْ نُورٍ وَظُلْمَةٍ" (el-hadis) kavlı-i şerîfinin delâlet-i sarîhasıyla Cenâb-ı Hak'dan nûrânî ve zulmânî olmak üzere yetmiş hicâb ile mahcûb kalmış idüğünden sülûk-i tarîk-i Hak mücerred o yetmiş hicâbı temzîk için vaz' olunmuştur.

Şöyle ki, sâlikin tabakât-ı seb'a-i nefis-i nâtıkaya nazaran yedi makâmı vardır ki nefis-i nâtika o makâmıların her birinde -müteselsilen evvelkisi ikincisinden ve her makâmın hucubı mâ ba'dındaki makâmın hucubundan daha kesif olmak üzere- onar hicâb ile Perverdigârından mahcûb u mestûr kalmıştır.

Makâmât-ı seb'a şunlardır: 1) Makâm-ı zulmât-ı ağyâr 2) Makâm-ı envâr 3) Makâm-ı esrâr 4) Makâm-ı kemâl 5) Makâm-ı visâl 6) Makâm-ı tecelliyât-ı ef'âl 7) Makâm-ı tecelliyât-ı esmâ ve sîfâtdir ki sâlik evvelki makâmında ağyâr ile şühûd-ı envârdan, ikincisinde envâr ile esrârdan, üçüncüsünde esrâr ile kemâlden, dördüncüsünde kemâl ile visâlden, beşincisinde visâl ile tecelliyât-ı ef'âlden, altıncısında tecelliyât-ı ef'âl ile tecelliyât-ı

Muahharen Hak celle ve ‘alâ mahzâ kendi lutf-ı celil ü i’lâsı ile ona rahmet edip peygamberler gönderdi. Ve o rusûl-i fihâmı da efdal-i mahlûkât, mümeħhid-i usûl-ı dîn, müekkid-i şerâi’-i mürselîn olan habîb-i edîbi Hazret-i Muhammed sallallâhu Te’alâ ‘aleyhi ve sellem ile hatm eyledi. Cenâb-ı Allah’ın tahıyyât u teslîmâtı bi’l-cümle âl ü ashâbiyla berâber müşârün ileyhin ve mûmâ ileyhimin üzerine şeref-nâzil olsun. İşte o rusûl-i kirâm, gevher-i rûhun uğradığı zulmetler arasında nûrânî, sübhânî birtakım kandiller yakdılar ve kendisine de -mücerred hâlet-i asliyyesine ircâ’ için- esmâ-ı zâtıyye ve sıfâtıyyede mevdû’ olan havâss-ı celîleyi öğretdiler. Bu cihetle mübtelâsı bulunduğ u gâfletlerden ayılarak kendisindeki habâset-i nefsânıyyeyi bildi. Ve fitrat-ı asliyyesine ibdâ’ edilmiş olan kemâlât-ı asliyyeyi ve derecât-ı ‘âliyyât-ı kudsiyyeye vüsûl için hâiz bulunduğ u isti’dâdât-ı fitriyyeyi düşünüp hemân dest-i ‘ubûdiyyeti kaldırarak mebdê’-i hakîkisinden isti’âne edip dedi:

Yâ Allâh! Ey felek-i sâbi’i ref’ eden! Ey arzı cev v ü hevâda mâyi’ su üstüne bast eyleyen! Ey kâffe-i eşyâyı halk eden! Ey şâdlık, genişlik, mahzûnluk, darlık hâlleri üzerine de hamd ü senâsı vâcib olan! Ey isimleri memdûh, ihsânları mahmûd, ni’metleri mahbûb, ‘atâsı vâsi’ olan! Ey du’aları işiden! Ey şiddetleri izâle, hüznleri def’, belâları ref’ eden! Ey zu’afânın râhimi! Ey ervâhi icâd, ecsâdı inşâ eyleyen! Ey rüzgârları irsâl eyleyen! Ey ‘afv ü semâhati seven! Ey sadrlara, [s. 5] kalblere şifâ veren! Ey hastalara ‘âfiyet ihsân eyleyen! Ey kırılmış kemikleri cebr eden! Ey ihsân-ı kesîr sâhibi! Ey ecr-i sâdik vâhibi! Ey darda kalanlara icâbet eden! Ey hüzn ü darlığı keşf ü izâle eyleyen! Ey ‘atâ-bahş! Ey soğukdan sıcakdan hıfz eden! Ey berr ü bahrin hâmîsi! Ey arılara ilhâm eyleyen! Ey hurma ağacının tomurcuğ u çıkartan! Ey zilletde kalanların ‘izzeti! Ey ayağı kayanların yardımcısı! Ey azgınların hâdîsi! Ey bâb-ı merhamet-meâbına eller uzatılan! Ey kapısından ni’met ü ihsânlar istenilen! Ey günâhlara kendisiyle mağfîret istenilen! Ey ‘azametine nâsiyeler secde-güzâr olan! Ey karîb ü ba’îd kendisine ilticâ eden! Ey mutî’ u ‘âsîlerin merci’i! Ey fukarânın melcei! Ey günahkârânın halâsgâhi! Ey çürümüş kemikleri neşr, emvâtı haşr eyleyen! Ey hâcâtı kazâ eden! Ey münâcâtı işiden! Ey şiddetlerin her birisine kendisinden isti’âne olunan! Ey ahvâlden her bir hâli taklîb eden!¹²¹

esmâ ve sıfâtdan, yedincisinde tecelliyât-ı esmâ ve sıfât ile tecelliyât-ı zâtdan bihasebi’l-makâmi müretteben: Emmâre, levvâme, mülhime, mutmainne, râziyye, marzıyye, kâmile nâmlarıyla el-ân nefsi-i nâtıkası hasebiyle mahcûb kalmışdır.

* “ba’zı” yerine “bu’d-i” kelimesi bulunmaktadır.

“Bu hadisin tamamı şu şekildedir” : “إِنَّ اللَّهَ سَعِينٌ حَجَابًا مِنْ نُورٍ وَظَلْمَةٌ لَوْ كَشَفَهَا لَأَخْرَجَتْ سُبْحَاتٍ وَجْهَهُ كُلُّ مَا أَدْرَكَ بَصْرَهُ” : Allah’ın nûrdan ve zulmetten yetmiş perdesi vardır .Onlar açılacak olsa O’nun Zâtının nûru basarımın ulaştığı yere kadar olan her şeyi yakardı “.Bazı lafız farklılıklarıyla bk .Müslim ,*es-Sahih*, s. 96, hadis nr. 293/179; İbn Mâce, *Sünen* [ta’lik: Muhammed Nâsirüddîn el-Elbânî], Riyâd: Mektebetü’l-Ma’ârif li’-n-neşri ve’t-tevzî’, [1417], s. 51-52, hadis nr. 195-196.) İmâm Gazzâlî *Mişkâtü’l-envâr* adlı eserinin üçüncü bölümünün bu hadisin izâhına ayırmıştır. (bk. Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *Mişkâtü’l-envâr ve misfâtü’l-esrâr* [thk. Abdülazîz İz-zeddîn Seyrevân], Beyrut: Âlemü’l-Kütüb, 1986, s. 116, 175-186.)

¹²¹ Bundan sonraki kısım için bk. *Ceride-i Süfıyye*, nr. 24/23 (15 Cemâziye’l-âhîr 1331), s. 3-4.

İşte Mevlâsından kaçmış ve vücûh-ı birr ü ihsânı ketm ve perde-i hayâyı hetk ederek hakkında “Vay hâline! Helâk olsun!” denilecek bir râddeye gelmiş olan kul, bâb-ı merhamet-meâbını, cenâb-ı mağfîret-nisâbını kasd ederek gelmiştir. Ma’a hâzâ kendisi de evâmîr-i ilâhiyyeye muhâlif bulunup hevâ-yı nefsi emmâre girdâbına geçip giderek lâzîme-i şükr ü hamde ri’âyeti mahv u ibtâl etmiştir. Ve lu’b u lehv ile mübâhât edip yalan atarak günâh kâsesini yalayarak sehv ü gaffetin son mertebesinde bulunmuştur. Belâları kendisine gıdâ, hatâları çarık ittihâz etmiştir. Kabâhatlere cür’et ederek her türlü rüsvâlıkları ‘âdetâ ridâ gibi giyinmiştir. Reyb ü şek ile yaşmaklanmış, me’âyibi kendisine yaka ittihâz etmiştir. Yalanı gömlek, cevri don, gurûru baş örtüsü, fisk u fücûru taylasân, lu’b u lehv âlâtını izâr, menhiyyâtı sarık, uzun uzadı ısrâr etmeyi kuşak ittihâz ederek günâhlar zırhlarıyla zırhlanmışdır. Hattâ bir derecede ki hâmil olduğu vizir yüklerinin sıkletinden artık arkası kanburlaşdı. Göğsü de kederlerden dışarı çıkdı. Batın ağrısına mübtelâ, ma’siyetleri mürtekib olarak sabahladı. Te’affün edip çürüyecek bir râdde olduğu, göğüs ağrısına uğradığı hâlde akşamladı. Dâr-ı zilletde mukârin-i hakâret olarak dâhil-i sabâh oldu. Ve kesb ettiği şeylerden Mevlâsına sığınıp bâb-ı merhamet-meâbına ilticâ etdi. Ve Cenâb-ı Mevlâ’dan “Yâ Rabbâh!” deyip nâdim, mahzûn, [s. 4] mütezellil, mütevâzî, giryân olarak ‘afv u ihsân isteyecek dest-i sâilâneyi açıp vâveylâ ve feryâd ile du’â ederek ve Hak Te’âlâ’nın “Ben kullarıma karîbim, akvâl ü ef’âline muttali’im, du’âlarına icâbet ederim!”¹²² diye nidâ-yı beşâret ihtivâsını gözleyerek mu’âvenet ve nusret istedi. Hemân rahmet-i Sübhâniyye cûşa geldi. Enfâs-ı Rahmâniyye hübüb etdi, rahmet denizi deprendi. Re’fet bulutu seslendi. Üstüne mağfîret bulutundan birkaç koğa dökdü ve kendisinden küfr ü ‘isyân kirlerini mahv u izâle etdi. İşte vakt-i mezkûrda idi ki o rûh “lâilâhe illallâh” dedi. Sürûrundan ağladı. “إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا رَاجِعُونَ” dedi.¹²³ Hamd etdi. Salavât-ı şerîfe getirdi. “Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâh” dedi. Şükr ü istiğfâr eyledi. Tesbîh etdi. Kibriyâ ve ‘azamet-i İlâhiyyeyi takdîr eyledi.¹²⁴

Vaktâ ki baygınlığı, hayreti gitti, haşyeti¹²⁵ sâkin oldu. Hemân nefsinin kötü şeyler ile âmir, behîmî, nârî, şühûd ve mülk ‘âleminde seyr ilallâh edici ve sadrında kâim olarak şerî’at-i Nebeviyye üzerine vârid¹²⁶ olduğu birtakım zulümât-ı nefsâniyye perdeleriyle mestûr ve [s. 5] sıfât-ı zemîme-i shevâniyyeyi câmi’ olarak dünyâ-yı denîye meyl ü rağbet ve kötü hasletlere müsâra’at etmekte

¹²² el-Bakara 2/186.

¹²³ “Şüphesiz Allah’a aitiz ve yine O’na döneceğiz!” (el-Bakara 2/156)

¹²⁴ Bundan sonraki kısım için bk. *Ceride-i Süfîyye*, nr. 24/24 (29 Cemâziye’l-âhîr 1331), s. 4-5.

¹²⁵ Neşirde bunun yerine “hasiyyeti” kelimesi yazılıdır.

¹²⁶ [Kemâleddin Efendi:] *Vârid*, me’âni-i gaybiyyeden havâtır-ı mahmûdeden ‘abdin kesb ü kasdı olmaksızın kalbine vürûd eden hâtradır. (bk. Cürçânî, *Tâ’rifât*, s. 109.)

bulunduğu hâlde gördü.¹²⁷

Binâen'aleyh vesâvis ve şürûr-ı şeytâniyyeden Cenâb-ı Rahmân'a isti'âze ederek perverdîgârından iki cenbi beyninde bulunan 'adüvv-i ekberi üzerine 'avn ü nusret istedi. Müte'âkıben bir mürşid-i şehîr, bir şeyh-i fekâhet-semîr hâzır olup ona âbdest suyu getürderek gusül ve âbdest ile emr etdi. Fevz ü felâhı bildirip salâh üzere kendisini durdurdu. "Ve't-tîn" sûre-i şerîfesiyile bir namâz kıldırdı. Fakat "ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ" ¹²⁸ âyet-i celîlesini okuyup defter-i a'mâlinin siccinde ¹²⁹ olabîlmesini anladınca hemân rûh-ı mezkûr kendi hâl-i pür-melâline acıyıp ef'âli üzerine ağladı ve fâiz-i hazz-ı evfer olmak ümîdiyle cihâd-ı ekber 'add olunan mücâhede-i nefse kıyâm etdi. Ve niyyet-i câzime ve hâlise ile 'azm ü himmet râhîlesine bindi. Ve sefer-i ba'îd-i mezbûr için takvâyı zâd-ı râh ediniş esmâ-ı ilâhiyyeyi mızrâk, hamd ü senâyı kılıç ittihâz ederek da'avât-ı hâlisânededen bir âlây 'asker techîz etdi. Ve mürşid-i 'ârife peyrev olup kâim olan delîlden irâe-i tarîk istedi. Sıfâtını tehzîb ve tathîre kuşandı. Muhâsebesine kıyâm eylediği nefsinin 'ukûbetler ile tahvîf etdi. Nefsinin hevâsını zelîl ve kuvâsını da -şarâb u ta'âmı azaltıp uykusuzluğu, kıyâmı artırarak- taklîl eyledi.¹³⁰

Gece gündüz zikr ü tevhîd ile meşgûl oldu. Mihnetlere, belâlara tahammül etdi. Ve fûrû'u'l-esmâ ¹³¹ ile isti'âne eyledi. Hattâ bir dereceye geldi ki hakîkatde sükûnet-bahş-ı ıztırâb olan, veren, alan, hareket etdiren, mazarrat ve menfa'at îrâs

¹²⁷ [Kemâleddin Efendi:] Burada makâmât-ı seb'a-i seyr ü sülûkun birincisine işaret buyuruluyor ki sıfât-ı şeytâniyye ile muttasif ve şehevâta mağlûb olarak kötü şeylerle âmir olmağla emmâre nâmını alan nefsin bu makâmda seyri *ilallâh*, 'âlemi 'âlem-i şehâdet, mahalli *sadr*, vâridi *şerî'at*, hicâbı *zulûmât-ı ağıyâr*, sıfâtı da cehl, buhl, hırs, kibr, gazab, şehvet, hased, sû-i hulk, mâlâya'niye dalmak gibi şeylerdir.

Bilinmelidir ki taleb-i ilâhî hususundaki seyr ü sefer ehl-i hakâyıkın 'indinde kalbin zikr ile Hakk'a bi'l-mü-bâşere teveccühü zamânında olan seyrinden 'ibâret olarak dört vech üzeredir: **1)** *Seyr ilallâh*dir ki vech-i vahdetden, hucub-i kesretin ref'inden ve 'abdî mezâhir ve ağıyâr nakşını izâle ile tecelliyât-ı esmâiyyenin mebdî ve makâm-ı kalbin nihâyeti olan ufk-ı mübîne vüsûl için menâzil-i nefsin seyrinden 'ibâretdir. **2)** *Seyr fillâh*dir ki vücûd-ı kesret-i 'ilmiyye-i bâtniyyeden hicâb-ı vahdeti ref' ederek sıfât-ı ilâhiyye ile ittisâf ve esmâ-ı 'aliyye ile tahalluk edip makâm-ı r-rûh ve hazret-i vâhidîyyetden 'ibâret olan ufuk-ı a'lâya seyrdir. **3)** *Seyr ma'allâh*dir ki zâhir ve bâtın zıdlarına olan tekayyüdün zevâliyle 'aynü'l-cem'de, hazret-i ehadiyyetde husûle terakkîden 'ibâretir. Bu 'aynü'l-cem'e isneyniyyetin bekâsı hâlinde makâm-ı kâbe kavseyn ve irtifâ'ı hâlinde de makâm-ı ev ednâ denilir ki makâm-ı velâyetdir. **4)** *Seyr billâh 'anillâh*dir ki Hakk'ın halkda indirâcını ve halkın Hak'da izmihlâlini -'ayn-ı vahdeti suver-i kesretde, suver-i kesreti 'ayn-ı vahdetde görececek derecede- müşâhede ile mücerred tekâmîl için makâm-ı istikâmetde Hak'dan halka rücû'dan 'ibâretir. Buna *el-fark ba'de'l-cem'* ve *el-bekâ ba'de'l-fenâ* makâmı denilir. (Bu bilgiler için bk. Cürccânî, *Ta'rifât*, s. 53.)

¹²⁸ "Sonra onu, aşağıların aşağısına indirdik." (et-Tin 95/5)

¹²⁹ [Kemâleddin Efendi:] *Siccîn*, küffârın, fücâcın defter-i a'mâli vaz' olunacak mahallin ismidir.

¹³⁰ [Kemâleddin Efendi:] Burada tarîk-i 'urefânın erkân-ı sitte-i meşhûresinden yalnız üçüne işaret buyurulmuşdur ki erkân-ı mezkûre şunlardır: Taklîl-i ta'âm, taklîl-i menâm, taklîl-i kelâm, 'uzlet-i enâm, zikr-i müdâm, fikr-i tamâm.

¹³¹ [Kemâleddin Efendi:] *Fürû'u'l-esmânın* mukâbilî *eimmetü'l-esmâdır* ki vücûdu gayrın itibârına değîl, belki yalnız vücûduna tevakkuf etmeyen esmâ-ı zâtîyyedir. Ta'bir-i diğer ile buna *esmâ-i evvelîyye* de denilir.

eden ancak Cenâb-ı Allah olduğunu yalnız kâlen, i'tikâden değil, belki bir hâlet-i zevkiyye-i rûhâniyye ile müşâhedeten gördü.

İşte o vakitte âb-ı zülâl-ı kelime-i celâl kalbine sirâyet edip korkuların bi'l-küllîye ref'ıyla lutf-ı İlahîyi hâiz ve tevhîdü'l-a'mâl 'atıyyesine fâiz oldu.¹³² Ve kendisinde beşâset-i kalbiyye ile berâber bir hâl-i zillet ve tevâzu' hâsıl olup mehâsin-i ahlâk-ı 'aliyye ve âdâb-ı şer'iyye ile tahalluk eyledi.¹³³

Müte'âkıben nefsi-i emmâre-i nâriyyeden rehâyâb olup kalbi ikâmetgâh edinerek bir hâlet-i muhlisânede şerî'at, tarikat üzere vârid olan ve 'âlem-i berzahda¹³⁴ hâlisâne seyr lillâh eden nefsi-i levvâme-i seb'iyye-i hevâiyyeye ilticâ etdi.¹³⁵ Şu hâlde hak olan şeyleri memdûhiyyet-i zâtıyesıyla berâber hak ve bâtılları da mezmûmiyyet-i asliyyeleri ile bâtlı gördü. Fakat kendi derûnunu yine birtakım kabâih-i hafîyye ile dolu buldu. Bu cihetle tîb-i menâmı, tatlı kelâmı terk etdi. Nâsdan bi'l-küllîye 'uzlet eyledi. Ve günâhları üzerine [s. 4] acıyıp 'azâhân olarak yetîm çocuklar gibi ağladı. Dâimâ Cenâb-ı Allah'a hâmid, şâkir oldu. Kâimen, kâ'iden "Allah Allah" diye zikir eylemekden ayrılmadı.¹³⁶ Ve sâliklerin tarîkine sülûk ederek ebrâr-ı muhlisînin silkine girdi. Şu kadar ki 'avâid-i 'ibâdâtı da fevâid-i ticâret gibi zannederek emel ve ârzûsunu recâyâ arkalanarak kâsd eyledi. Bu cihetle i'timâd 'ale'l-'amel perdesiyle mahcûb kaldı.

Sonra 'avâidin mahzâ fazl u kerem-i İlahî cümlesinden olup bey' u selemin bahşedeceği fevâide aslâ makîs olamayacağını ve kendisini de 'akd ettiği bu zanda hâsir bilip bu aldanmasında mağmûm, mütehayyir kalacağını anlayınca hemân o i'timâdından dönüp i'tikâd-ı mezkûrdan tevbe ederek şükre mülâzemet, zikre müdâvemet eyledi. Hattâ bir râddeye geldi ki ebrârın¹³⁷ hasenâtı, mukarrebîne¹³⁸ nisbetle 'âdetâ seyyiât 'addolunacağını yakînen bildi. Bu kere mütevâzihâne bir savt, mütezellilâne bir lisân ile her sabâh, her akşam "Ey kalpleri tahvîl eden! Kalbimi tâ'at u 'ibâdetinin tarafına döndür!" ve "Ey kulûbu döndüren! Kalbimi

¹³² [Kemâleddin Efendi:] Menâzil-i selâse-i 'urefânın birincisi olan ve 'âlem-i fenâ denilen bu makâmda bulunacak sâlikin müdâvemet edecek zikri, kût-ı kulûb olan *lâilâhe illallâh* kelime-i şerifesidir.

¹³³ Bundan sonraki kısım için bk. *Cerîde-i Süfiyye*, nr. 49 (11 Receb 1331), s. 3-4.

¹³⁴ [Kemâleddin Efendi:] 'Âlem-i berzah, 'âlem-i melekûtun kısmından olup me'ânî-i mücerrede 'âlemîyle 'âlemü'l-ecsâd beyninde bulunan 'âlem-i meşhûrdur.

¹³⁵ [Kemâleddin Efendi:] Burada makâmât-ı seb'a-i sâbıkânın ikincisine işâret buyuruluyor ki evvelki hâlden dolayı levâm ü nedâmete başlayarak *levvâme* nâmını alan nefsin bu makâmda seyri *lillâh*, 'âlemi 'âlem-i berzah, mahallî *kalb*, vâridi *şerî'at*, *tarikat*, hicâbî mânî'-i esrâr olan *envâr*, sıfâtı da levm, fikr, heves, 'uch, 'işret, riyâ-yı hafî, hubb-ı riyâset, hubb-ı şöhret gibi şeylerdir.

¹³⁶ [Kemâleddin Efendi:] Menâzil-i selâse-i sâbıkânın ikincisi olan ve 'âlem-i cezbe denilen bu makâmda bulunacak sâlikin muvâzabet edecek zikri kût-ı ervâh olan *Allah* lafz-ı şerifidir.

¹³⁷ [Kemâleddin Efendi:] *Ebrâr*, ashâb-ı nefsi-i levvâme[dir].

¹³⁸ [Kemâleddin Efendi:] *Mukarrebîn*, erbâb-ı nüfûs-ı zekiyye[dir].

râzî olduğun dîn-i hak üzere sâbit et!” diye nidâ etdi. Ve netîcesi müşâhede olan bir mücâhede-i ‘azîme ile cihâd eyledi. Bi’t-tab’ bir hâlden dîger bir hâle tebeddül, nihâyet ‘âlem-i misâle tahavvül etdi.¹³⁹

Binâen’aleyh, muhabbet-i rûhâniyye âteşi kalbinde işti’âl ederek şehvât-ı nefsâniyyeden büsbütün kesildi. Esrâr-ı kalbiyye kendisine münkeşif olup ebrâr-ı muhlisinden ayrılarak muhlâsîn-i mukarrebine iltihâk etdi. Hemân kendisinden *vâkı’a* zuhûr edip *müşâfehe* hâlini tebeyyün eyledi.¹⁴⁰ Bu cihetle ervâhı, basîret-i kalbiyyesiyle görür fakat kuvve-i nazariyye ile görülmüş bellerdi. Nitekim ashâb-ı kirâm da Cibrîl-i Emîn’i Dıhyetü’l-Kelbî sûretine temessül ederek dâhil-i meclis-i Seyyidi’l-mürselîn oldukda yalnız ‘uyûn-ı ervâh ile gördükleri hâlde ‘aynı cesed gözûyle görüyorlar zannederek ashâb-ı kirâmdan Dıhyetü’l-Kelbî zannederlerdi. Ve mücerred ta’lîm-i ashâb için şeref-nüzûl etmiş bir melek-i kerîm olduğundan gâfil bulunuyorlar idi. Ma’amâfih “Kalb, gördüğü şeyde kâzib olmadı. Şu hâlde onunla gördüğü şey üzerine mücâdele mi ediyorsunuz?”¹⁴¹ Bu kere nev’-i insân hakkındaki tavsîfât-ı Kur’âniyyeden olmak üzere zalûmiyyet, cehûliyyet ta’bîrleriyle işâret buyurulmuş olan kuvve-i gadabiyye ve şehviyyeyi silsile-i şerî’at ve revâbit-ı ‘akliyye ile bağladı. Bundan dolayı emânât-ı Rabbâniyye’yi hâmil olmağla ehil oldu. Ve cihât-ı gaybiyyeden müvâcehe tarîkiyle hitâb-ı fehvâniyye¹⁴² ile muhâtab olarak şevki müzdâd olup kudret-i ilâhiyyeye aslâ mâni’ olamadığını ve her bir şeyin kabza-i kudret-i ilâhiyyede bulunduğunu zevkan bildi. Ve rızâ, tevekkül, muhabbet-i tevekkül makâmına dâhil olarak nefsi levvâme-i hevâiyyeyi bir tarafa bırakıp nefsi mülhime-i mâiyye ile behreyâb oldu.¹⁴³ Ve nefsinin -mebde’ ve müstakarrımı bilip fücûrunu, takvâsını bildirdikten sonra- ikân bahçeleri çiçeklerine sâime hayvân gibi salıvererek nûr-ı hakîkat-i îmân, bâtınında nümâyân oldu. Bu cihetle nazarını Mevlâsına kasr u im’ân edip basarını mâsivâdan kapadı. Nihâyet hilm, cûd, sehâvet, tevâzu’, sabr, kanâ’at, ezâyâ tahammül, ‘özrü kabûl etmek, semâhat gibi şeyler ile muttasıf oldu.

¹³⁹ **[Kemâleddin Efendi:]** ‘*Âlem-i misâl*, ekser-i mutasavvıfın ile ba’zı hukemâ-yı müteehhilinin şu ‘âlem-i mahsûs ile ‘âlem-i ma’kûl beyninde keşf ü burhân tarîkiyle buldukları ve mevcûdât-ı mümküneden her bir mevcûdun lâ-mehâlete orada bizâtihi kâim bir misâl ve timsâli bulunduğuna zâhib oldukları ‘âlem-i ma’rûfdur. Bundan sonraki kısım için bk. *Ceride-i Süfîyye*, nr. 50 (18 Receb 1331), s. 14-15.

¹⁴⁰ **[Kemâleddin Efendi:]** *Vâkı’a*, ‘âlem-i misâle dâhil olup esrâr-ı kalbiyyeye vukûf hâsil eden sâlike -nevm ü yakaza beyninde mutavassıt bir hâlde olmak üzere- istilâ eden hâlet-i mahsûsadır. *Müşâfehe*, yakaza hâlinin nevm hâline galebesi şartıyla hâlet-i mahsûsa-i mezkûrenin zuhûrundan ‘ibâretdir.

¹⁴¹ en-Necm 53/11-12.

¹⁴² **[Kemâleddin Efendi:]** *Fehvâniyye*, ‘âlem-i misâle dâhil olan sâlik-i ‘ârifin hitâb-ı Hak ile müstetâb olmak hâlet-i mahsûsasından ‘ibâretdir.

¹⁴³ **[Kemâleddin Efendi:]** Burada makâmât-ı seb’â-i sâlifinin üçüncüsüne işâret buyurulmuştur ki mazhar-ı ilhâm-ı Rabbânî olarak *mülhime* nâmını alan nefsin bu makâmda seyri ‘*alallâh*, mahalli *rûh*, vâridi *ma’rifet*, hicâbı mâni’-i kemâl olan *esrâr* ve sıfatı da ‘ilm, sehâvet, tevâzu’, kanâ’at gibi şeylerdir.

Müte'âkıben heyecân-ı şevke, hüçûm-ı 'aşka mübtelâ olup ıztırâb, ağlamak hâlleri kendisini [s. 15] meşakkate bırakarak inzivâ hâli kendisine sevgili geldi. Hemân umûr-ı zâtıyyesinde ahyâr-ı kirâmın dalması gibi bir nev' dalmağa düçâr ve hal'u'l-izâr¹⁴⁴ denilen bir hâl-i 'acibe giriftâr oldu. İşte şu sûretle nefsi-şeytâniyyeyi tahkîr, kuvve-i Rahmâniyyeyi tekrîm ü tevkîr ederek makâmât-ı 'âliyyeden olan **fenân**ın birinci derecesine terakkî eyledi.¹⁴⁵ Şu hâlden, -bütün mahsûsâtdan havâssı cemî'-î âfâtdan külliye sâlim olmağa berâber- zâhil olup sa'yi cinsinden olmayan ve hıfzı hâlinde ma'nâsına da kendisince 'irfân hâsıl edilemeyen şeyleri işitdi.¹⁴⁶

Muahharen nefis ric'at, tâir-i rûhu bi'l-mürâca'a kafes-i bedene girmeğe mübâderet edince kalbini halka-i ceres ile¹⁴⁷ halkalanmış görüp kabzı heybete, başı ünse tebeddül etdi.¹⁴⁸ Ve zikri "Yâ Hû Hû"¹⁴⁹ olduktan sonra "Lâ Hû illâ Hû!"

¹⁴⁴ **[Kemâleddin Efendi:]** *Hal'u'l-izâr*, insanın câlib-i tevkîr-i dünyevî olacak kadar ve kıymet-i hâzırasını mücerred halkın nazarından iskât için bi'l-fi'l kendi eliyle umûr-ı zâtıyyesini tesviye etmesi gibi meslek-i küberâ ve mütehayyizâne münâfi bir hâl ü hareketde bulunarak kesri-i nefes emesinden 'ibâretidir.

¹⁴⁵ **[Kemâleddin Efendi:]** *Fenâ*, evsâf-ı mezmûmenin zehâb ve sukûtundan ve Bârî Te'âlâ'nın 'azametinde müsteğrak ve mazhar-ı müşâhede-i Hak olmakla 'âlemü'l-mülk ve 'l-melekûtu 'adem-i ihsâsdan 'ibâret olarak üç derece üzeredir. **1)** *Fenâü'z-zâhirdir* ki Cenâb-ı Hakk'ın fa'âliyet sıfatıyla tecellisi sebebiyle 'abdin kendi irâde ve ihtiyârından bi'l-küllîye meslûbiyyetinden 'ibâretidir. Buna *fenâü'l-ef'âl* denilir. **2)** *Fenâü'l-bâtındır* ki sîfât-ı 'abdin sîfât-ı kadîme-i ezeliyyenin saltanat-ı envârında mağlûbiyetinden 'ibâretidir. Buna da *fenâü's-sîfât* denilir. **3)** *Fenâü sırrı'l-bâtındır* ki zât-ı 'abdin, zât-ı ilâhiyyenin 'azamet-i vâhidîyyeti envârının eşrâfında mağlûbiyetinden kinâyedir. Çünkü ef'âl sîfâtın ve sîfât da zâtın hicâbi olmakla ef'âlin bâtını sîfât ve sîfâtın sırrı bâtını da zât olduğundan *sırru'l-bâtından* zât-ı 'abd irâde edilmiştir. Buna da *fenâü'z-zât* denilir. üçüncü derecesi *hakke'l-yakîn* mertebesi olan *bekânın* 'aynıdır. Bu cihetle denilmiştir ki: "فَتَنَى نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي / فَكَانَ تَنَائُفًا عَيْنَ الْبَقَاءِ * Kuşeyrî'nin *er-Risâle*'sinde "فَتَنَى نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي نَفْسِي / وَأَبْشُرُوا بِالْبَقَاءِ مِنْ قُرْبٍ رَيْتَ" şeklinde geçen bu beytin şâiri meçhûldür. Beyit başka kaynaklarda da "kâle'ş-şâiru, kâle ehadü'l-ârif" gibi kayıtlarla isim belirtilmeden bulunmaktadır. *Cerîde-i Süfiyye*'de ilk mısırda bir "عِنْفِي نَفْسِي" ibâresi eksik çıkmıştır. Beytin mânâsı şudur: "Kişi fenâ bulur, sonra yine fenâ bulur, yine fenâ bulur/ Sonra yok oluşu (Hakk'a kurbîyet mânâsındaki) bekâ hâline döndürür." (bk. Ebü'l-Kâsım Zeynülislâm Abdülkerim b. Hevâzin el-Kuşeyrî, *er-Risâle* [thk. Abdülhalim Mahmûd-Mahmûd b. Şerîf], Kahire: Dârü'l-Ma'ârif, [1989], I, 172. Kemâleddin Efendi'nin yukarıda verdiği bilgiler için ayrıca bk. Ebü Yahyâ Zekeriyâ b. Muhammed el-Ensârî, *İhkâmü'd-delâle 'alâ tahrîri'r-Risâle* [thk. Abdülcelîl Atâ], Dımaşk: Dârü'n-Nu'mân li'l-'ulûm, 2000, I, 286; Abdullah Ahmed b. Acîbe, *Mi'râcü'l-teşevvuk ilâ hakâiki'l-tasavvuf* [thk. Abdülmecîd Hayyâlî], Fas, Merkezü't-turâsî's-sekâfi el-Mağribî: ed-Dâru'l-beyzâ, ty., s. 59.)

¹⁴⁶ Bundan sonraki kısım için bk. *Cerîde-i Süfiyye*, nr. 51 (25 Receb 1331), s. 27.

¹⁴⁷ **[Kemâleddin Efendi:]** Bu makâmda bulunan sâlik-i 'ârif kalbi yenâbi'-i hikmetle galeyân ve tefecçür ederek *salsalatü'l-ceres* denilen kelâm-ı rûhâniyyûn ile muhât ve meşmûl olunacağına işaret buyurulmuştur.

¹⁴⁸ **[Kemâleddin Efendi:]** *Kabz ile bast ve heybet ile üns ve havf ile recâ* esnâ-yı sülûkda zuhûr ederek zevkan bilinecek ve makâmât ü eşhâs-ı tîbârîyle ismi değışilecek bir hâlet-i mahsûsadan 'ibâretidir. Şöyle ki sâlik-i 'ârif kabz ü bast, mürid-i müste'nife nisbetle havf ü recâ menzilesindedir. Farkları da şudur ki havf ü recâ mekrûh ve mahbûb olan bir emr-i müstakbele ve kabz ü bast da kalb-i 'ârif vâridât-ı gaybiyyeden galebe eden emr-i hâle müte'allıktır. Heybet ü üns de feyz ü bastın fevkında olan iki hâlet-i mahsûsadır ki heybetin muktezâsı gaybet ve ünsün muktezâsı da sahv ü ifâkatdır. Ve heybet havfdan nâşi olan kabzdan neş'et etmekle kabzdan a'lâdır. Ve üns de rehâdan nâşi olan bastdan neş'et etmekle bastdan etemmdir. (Bu bilgiler için bk. Kuşeyrî, *er-Risâle*, I, 156, 159, 176.)

¹⁴⁹ **[Kemâleddin Efendi:]** Çünkü menâzil-i selâse-i sâlifinin üçüncüsü olan ve 'âlem-i kabza denilen o makâmındaki sâlikin zikri kuvvet-i esrâr olan *hû hû* lafzı idi.

diyerek mevcûdât-ı imkânîyyeye sârî olan bihâr-ı hüviyyet girdâbında senâver oldu. Hemân perde ve mâni'ler bi'l-külliye ref' u zâil ve itmi'nân u istikrâr hâlleri hâsil olup telvîni temkîne¹⁵⁰ tebdîl ederek yakîni 'ayne'l-yakîn bildi. Der-'akab derecât-ı kemâliyyenin birinci derecesine dâhil oldu. İşte bu sır ile tefsîr edilen hakikat-i Muhammediyye 'âlemine seyr ma'allâh eden ve ba'zı esrâr-ı şer'iyye üzerine vârid olan nefis-i mutmainne-i sâbite-i râbiyedir.¹⁵¹

Şu hâlde evâmir-i teklîfiyyeden aslâ ayrılmaksızın rızâ bi'l-kazâ, sabr 'ale'l-belâ ile tahalluk eyledi. Bir kere sûret-i nidâda “Yâ Hak!”, bir kere de kelime-i nidâyı hazfederek “Hak!” diyerek zikre müdâvim¹⁵² ve mahlûk ile söyleşmekden sâim oldu. İhrâz eylediği menzile-i kurbetden teb'îd olunmasından korkarak dünyevî kerâmât izhâr etmeyi sakladı. Zikr-i ezkâra ve muhabbet-i Muhammediyye'ye meylî arttı. Ahîren halk kendisini görmeği istihsân edip mülâkâtıyla enâm telezzüz eylediğinden 'ibâdullâha rıfk u şefkat için kâim bi-emrilâh olup kalbine gaybden ilkâ olunan şeyleri lisânıyla tercüme etmeğe ve yârân u ihvânına minnetsizce bir hâlde ihsân eylemeğe başladı. Nihâyet nefsi bir itmi'nân-ı Rahmânî ile mutmain¹⁵³ ve şerî'at-ı Rabbâniyye ile mümtezc olarak cemî'-i ahvâlden zühûl edip şühûdü'l-cemâl ile iştiğâl etdi. Hemân lisân-ı sırru's-sır ile nefis-i râziyyeye çağrılıp¹⁵⁴ derece-i fenânın ikinci tabakasına girdi. Ve ihlâs u rızâ ve mâsivâdan ı'râz u tevakkî ile ittisâf ederek seyr fillâh etmeğe başlayıp her bir du'â ve nidâsı müstecâb olacak bir râddeye geldi. Fakat şu hâlde artık du'â ve suâlden teeddüb ederek tabî'î bir halk-ı rızâ hâsil edip bütün vekâyi'-i kevnîyyeye karşı sürûr-ı tâm gösterdi.¹⁵⁵

Müte'âkıben şühûd ve yakîn denizine daldı. Nihâyet “Sen bugün bizim

¹⁵⁰ [**Kemâleddin Efendi:**] *Telvîn*, erbâbü'l-ahvâlin ve temkîn de ehlü'l-hakâyıkın, vâsilinin sıfatı olmak üzere birer hâlet-i mahsûsadır. Şöyle ki temkîn istikâmet üzere rûsûh ve istikrâr makâmından 'ibâret olup 'abd esnâ-yı tarîkde mutlakâ bir hâlden diğerk hâle terakkî ve bir vasıfıdan diğerk vasfa intikâl edeceğinden sâhib-i telvîn ve makâm-ı tevhide vâsil olduğu zamânda mazhar-ı sıfat-ı temkîn olmuş olur. (bk. Kuşeyrî, *er-Risâle*, I, 189.)

¹⁵¹ “Yüce, yüksek, zâid” gibi mânâlara gelen “râbiye” kelimesi neşirde “toprağa ait, toprak rengi” vb. anlamları olan “turâbiyye” şeklinde yazılmıştır.

[**Kemâleddin Efendi:**] Burada makâmât-ı seb'anın dördüncüsüne işâret buyruluyor ki uğradığı ıztırâblara karşı mazhar-ı itmi'nân-ı Rahmânî olarak mutmainne nâmını alan nefsin bu makâmda seyri *ma'allâh*, 'âlemi *hakikat-i Muhammediyye*, mahallî *sır*, hicâbî mâni'-i visâl olan *kemâl*, sıfatı da cûd, tevekkül, teslim, rızâ, sıdk gibi şeylerdir.

¹⁵² Neşirde “zikr-i müdâvim” şeklinde.

¹⁵³ Neşirde “mutmainni” şeklinde.

¹⁵⁴ [**Kemâleddin Efendi:**] Burada makâmât-ı seb'a-i ma'rûfenin beşincisine işâret buyruluyor ki kemâl-i rızâ ile ittisâf ederek *râziyye* nâmını alan nefsin bu makâmda seyri *fillâh*, 'âlemi *'âlem-i lâhût*, mahallî *sırru's-sır*, hicâbî mâni'-i tecelliyât-ı ef'âl olan *visâldir*. Bunun vâridi yoktur. Çünkü vârid evsâfın bekâsına menût ve mütevakıf olup sâlikin ise bu makâmda evsâf-ı beşeriyyesi büsbütün zâil olmuştur.

¹⁵⁵ Bundan sonraki kısım için bk. *Ceride-i Süfîyye*, nr. 52 (1 Şa'bân 1331), s. 39-40.

'indimizde menzilet ve emânet sâhibisin!"¹⁵⁶ diye bir hitâb-ı sa'âdet-nisâb ile muhâtab olmağla Hakk'ın 'inde mu'azzez, halkın yanında mu'azzam oldu. Sonra **el-Hayy** lafzının zikrini iksâr etmekle kendisinden bekâyı mu'add ü müheyâ olan fenâ hâli zâil olarak bekâ bi'l-Hayy menzilesine mazhar olduğundan nefsi-râziyyeden terakkî ile nefsi-marzıyyede takarrur eylemeğe müsta'id oldu.¹⁵⁷ Ve mahzâ kulları tabi'at-i nefsâniyye zulmetlerinden ihrâc ve envâr-ı rûhâniyyeye îsâl için 'âlem-i gaybden 'âlem-i şehâdete ric'at eyledi.

Muahharen Cenâb-ı Müezzil-i seb'-i mesânî¹⁵⁸ tarafından fark-ı sâni¹⁵⁹ ile mükerrem olup ma'dinü'l-esrâr, imâmü'l-ahyâr olarak rûsûm-ı kâliyyenin değil belki 'ulûm-ı hâliyyenin ma'dini oldu. Binâen'aleyh bidâyeten kurb-ı nevâfile fâiz oldu ki bu, mücerred ahlâk-ı zemîme-i şeytâniyyeyi ahlâk-ı memdûha-i Rahmâniyye'ye tebdîl etmekden 'ibâretdir. Nihâyeten dahi mahzâ hakikat-i Muhammediyye'den 'ibâret olan derece-i âdemoğluya vüsûl ile şerefyâb olup nefisini zillet, fakr, 'ubûdiyyet ile; perverdigârını da 'izzet, kudret, [s. 40] sıfât-ı rubûbiyyet ile tanıdı, bildi. Ve kendi zillet ü fenâsını perverdigârının 'izzet ü bekâsıyla bi'l-mukâbele irteddi. Hemân "وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا"¹⁶⁰ kavli-celîliyle işâret buyurulduğu üzere eşyâya mevdû' olan esrâra muttali' oldu. Ve kendisine de nigebân-ı ahvâlimiz olan Hâlık Te'âlâ Hazretleri "Beni, halk etdiğim arz u semâ sığdıramaz da mü'min olan kulumun kalbi sığdırabilir!"¹⁶¹ kavli-celîli hil'atini ifâza ve ihsân etdi.

Sonra "Yâ Kayyûm!" diye cezbe-i kurbîyye ile meczûb oluncaya kadar nidâ ederek tabi'at-ı asliyye ile tabi'atlandı ve sıfât-ı hâdisesini sıfât-ı kadîme-i ezeliyyede müstehlek edip kemâl-i 'ubûdiyyet ile muttasıf oldu. Hemân Mevlâsı da kendisini "Ey zikir-i İllâhî ile kesb-i itmi'nân eden nefsi! Aldığım şeyden memnûn olduğun ve nezd-i İllâhî'de pesendîde kılındığın hâlde perverdigârının

¹⁵⁶ Yûsuf 12/54.

¹⁵⁷ Burada makâmât-ı seb'-a-i sâbikanın altıncısına işâret buyuruluyor ki mazhar-ı rızâ-yı İllâhî olarak marzıyye nâmını almış olan nefsin bu makâmda seyri 'anillâh, 'âlemi 'âlem-i şehâdet, mahalli hafâ, vâridi şeri'at, hicâbi mâni'-i tecelliyât-ı esmâ ve sıfât olan tecelliyât-ı ef'âl, sıfâtı da ahlâk-ı 'aliyye-i ilâhiyye ile tahallukdur.

¹⁵⁸ "seb'-i mesânî" "tekrarlanan yedi" mânâsında olup Hicr sûresinin (15) 87. âyetinde şu şekilde geçmektedir: "وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَلِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ" "Gerçekten sana sürekli tekrarlanan yedi âyeti ve yüce Kur'an'ı verdik." Rivâyetlere göre "sürekli tekrarlanan yedi âyet" her rekatta okunan Fâtiha sûresidir. (bk. Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İstanbul: Matbaa-i Ebü'z-Ziyâ, 1935, I, 6; IV, 3074-3076.)

¹⁵⁹ [Kemâleddin Efendi:] *Fark-ı sâni*, halkın Hak ile kıyâmını görmek ve galebât-ı hakikatın icâbâtından olan mahv u istiğrâk hâletinden ferâizi edâ vaktinde -mücerred vaktiyle ferâizi ikâme etmek için- sahv hâline dönmekden 'ibâret olmağla "er-rücû'u lillâhi billâh" diye icmâlen tefsîr edilmektedir. Mukâbili olan *fark-ı evvel* de Hak'dan halkın muhtecib olmasından ve rûsûm-ı halkiyyenin bi-hâlihâ bâkî kalmasından 'ibâretidir. (Kemâleddin Efendi'nin bu tarif ve açıklaması için bk. Kuşeyri, *er-Risâle*, I, 168.)

¹⁶⁰ "Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti." (el-Bakara 2/31)

¹⁶¹ Bu kudsi hadis için bk. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, II, 229, (hadis nr. 2256).

fermânına rücu' et!"¹⁶² diye çağırıp havâss-ı 'ibâdından saymak¹⁶³ ve ni'met-i ebediyyeye idhâl eylemek ile mükerrem etdi. Müte'âkıben 'âlemü's-sır ve'l-ahfâ kendilerini nefis-i mutmainne-i rûhâniyyeden 'ibâret olan ahfâ derecesine kaldırıp koydu. Bu kere vahdeti kesretde, kesreti vahdetde görerek 'ubûdiyyeti tezâyüd edip gaflet-i kalbiyye kendisine pek ağır ve büyük geldi.¹⁶⁴ Artık daha kendisi için rızâ-yı İlâhî'den başka bir matlûba nâiliyyet, bir ârzûya muvâsalet husûsu kalmadı. Bu cihetle havâss-ı evliyâ-yı kirâmın da ekmel-i havâssından ma'dûd olup harekâtı kudrete muvâfık, sekenâtı hikmete mutâbık, enfâsı da 'ibâdete musâhib ve mürâfık oldu. Dâimâ râki', sâcid olarak kâim, şâkir, hâmid olduğu hâlde nâim olup bir ân kendiyeye gaflet tareyân etmedi. Şöyle ki odada oturduğu hâlde beriyyelerde seyâhat eder ve denizlere dalmış bulunduğu sırada da evde, odada sükûnet eylerdi.¹⁶⁵

Muahharen vakt-i ma'lûmu intizâr etmekde iken meczûmu'l-vukû' olan yevm-i mevt ansızın gelip çatdı. Bu cihetle mücerred nefisini teslim etmek sebebiyle 'âdetâ nefsdan rehâyâb olanların sevinci derecesinde ferahnâk ve mesrûr olarak ölümü istikbâl etdi. Hemân cennetden hil'at ve gül, çiçek getirip hil'ati gösterdiler, çiçeği koklatdılar. Şu hâlde rûhu cennet çiçeklerinin güzel râyihasıyla imtizâc edip çıktı. Ve "أَمَاتٌ وَ أُحْيَا"¹⁶⁶ emr-i 'âlîlerine inhisâr eden Hak celle ve 'alânın emriyle mevt hâli kendisini aldı. Bundan dolayı lâhûtunun rûhunun kudümüyle ervâh-ı hâzıra gülerek şâdmân ve fenâ-pezîr olan nâsûtu beşeriyyeti üzerine de ecsâd-ı sâire sirişk-i hasretle gözlerini çalkayarak giryân oldu. O sırada kendisi de cesed-i fânîden i'râz ederek bekâ-yı ebediyye rağbet etmiş ve 'ayb u raybden pâk ü âzâde olarak 'âlem-i gayba teveccüh eylemişdi. Bunun üzerine daha nâimin mızganacağı kadar bir müddet geçmeksizin kirâm-ı kâtibînden birisi hemân önüne gelip tuhfe-i tahiyet ü selâmı îfâ ederek "Mekânında dur! Kalbini tevcîh et, şânını mutabassır ol, [s. 64] hâlini mütedebbir ol ki senden 'aleyhine, lehine dâir olan birtakım şeyleri suâl edeyim!" dedi.

Cevâben rûh "Hangi emr ile soracaksın ve ne iş üzerine benimle mücâdele ediyorsun?" deyince melek-i mezbûr "Ben me'mûr olarak sana gönderilmişimdir

¹⁶² el-Fecr 89/27-28.

¹⁶³ Bu kelime neşirde "sapmak" şeklindedir.

¹⁶⁴ [Kemâleddin Efendi:] Burası makâmât-ı seb'a-i mezkûrenin yedincisine işâreti tazammun ediyor ki bu makâmda bulunan ve hâiz-i cemî'-i kemâlât-ı beşeriyye olarak "kâmile" nâmını alan nefsin burada seyri *bilâh*, 'âlemi *kesretde vahdet vahdetde kesret 'âlemi*, mahalli *ahfâ*, hicâbı mâni'-i tecelliyât-ı zât olan *tecelliyât-ı esmâ ve sıfât*, vâridi nûfûs-ı sâbıkânın vâridâtı olduğu gibi sıfâtı da yine onlarda bulunan evsâf-ı hamîdenin mecmû'udur.

¹⁶⁵ Bundan sonraki kısım için bk. *Cerîde-i Sûfiyye*, nr. 54 (17 Şa'bân 1331), s. 63-65.

¹⁶⁶ "Öldüren de diriltlen de O'dur." (en-Necm 53/44)

ki senden kırâtdan,¹⁶⁷ dînârdan,¹⁶⁸ kıtmîrden,¹⁶⁹ kantârdan,¹⁷⁰ azdan, çokdan, fitîlden,¹⁷¹ nakîrden¹⁷² ve zarûret u servet hâllerinin son derecesinde bulunanlarından sorayım.” dedi.

Onlar böyle yekdîgeriyle mücâdele etmekte ve te'âtî-i kelimât eylemekte iken nâgâh birtakım melâike-i kirâm uçarak bunların etrâfını bürüyüp indiler. Ve ervâh-ı mevcûde de mûmâ ileyhimânın sözlerini intizâr ederek saff-beste olup cümleten “Yâ Allah! Bu kulunu cevâbında sâbit ve sıdk u sevâb ile intâk et!” dediler. İşte o zamân mûmâ ileyhın kalbi cilâlanıp hüzn u musîbeti¹⁷³ zâil oldu. Binâen'aleyh muhâtab ve muhâsım olan meleğe hitâben “Ey birâder! Artık muhâsime ve mücâdeleyi terk et ve sana her ne zâhir oluyorsa sor!” dedi.

Bunun üzerine aralarında şöyle bir muhâvere açıldı, vukû'a geldi. Bilinmelidir ki Kur'ân-ı Kerîm'de de emsâli pek çok vâki' olduğu üzere beyne'l-fusahâ kalîl ü ekall olan şeyden dâimâ bi-tarîki'l-kinâye bu gibi elfâz-ı mahsûsa ile ta'bîr olunur.

Melek: 'Ahd ü va'dini hatırlıyor musun?

Rûh: Evet, 'ahd ü va'dimi tezekkür etmekte ve Cenâb-ı Hak'dan başka aslâ ma'bûd bi'l-hak olmadığına ve Hazret-i Muhammed sallâllâhu Te'âlâ 'aleyhi ve sellem de Cenâb-ı Allah'ın resûl-i zîşânı olduğuna cidden şehâdet eylemekteyim.

Melek: Nereden ric'at ediyorsun? Nereye gidiyorsun?

Rûh: Hak'dan halka geldim. Halkdan Hakk'a gidiyorum.

Melek: Hak kimdir?

Rûh: O bir ma'bûd-ı bî-nazîrdır ki zâtında, sıfâtında aslâ müşâriki yok ve ulûhiyetle mümtâz u münferid, 'umûmun merci'i, “doğurmamış, doğmamış, hiçbir zât kendisine mânend olamamış”,¹⁷⁴ her bir şeyi 'ademden vücûda getirir, doğru yolu gösterir, halk eder, ihyâ ve imâte eyler, her bir zî-rûhun rızkını verir.

Melek: Ahbâr-ı ilâhiyyeyi tebliğ edici olan enbiyânın hakkında ne diyorsun?

¹⁶⁷ [Kemâleddin Efendi:] Bir dînârın rub'-ı sūdüsü yâhûd nısf-ı 'öşrü.

¹⁶⁸ [Kemâleddin Efendi:] Kırk sekiz arpa ağırlığında bulunan sikkeli altun.

¹⁶⁹ [Kemâleddin Efendi:] Hurma çekirdeğinin yapışık ince kabuğu.

¹⁷⁰ [Kemâleddin Efendi:] 'Alâ kavlin kırk okka altundur.

¹⁷¹ [Kemâleddin Efendi:] Mezkûr çekirdeğin yarığındaki iplik.

¹⁷² [Kemâleddin Efendi:] Mezkûr çekirdeğin arkasındaki beyâz çukurdur.

¹⁷³ Bu kelime neşirde “masiyyeti” şeklinde çıkmıştır.

¹⁷⁴ el-lhlâs 112/3-4.

Rûh: Onlar ‘umûmen muhbir-i sâdik ve teblîğ buyurdıkları haberler de hakka ve nefsü’l-emre ser-â-pâ mutâbıkdır.

Melek: Ya kelâm-ı Îlâhî olan Kur’ân’a [ne] diyorsun?

Rûh: O bir zikir-i kerîm ve ma’nevî bir nûr-ı mübîn-i ‘azîm ve nâsın imâm u muktedâ bihidir.

Melek: Enâmın dîni neden ‘ibâretidir?

Rûh: “Hakîkaten dîn, nezd-i Îlâhî’de dîn-i İslâm’dır.”¹⁷⁵

Melek: Şerî’at nedir?

Rûh: Menhiyyâtı terk etmek ve evâmir-i teklîfiyyeyi işlemekdir.

Melek: Tarîkat nedir?

Rûh: Ahlâk-ı ‘aliyye-i nebeviyye ile muttasıf ve mütehallık olmaktır.

Melek: Tasavvuf nedir?

Rûh: Âdâb-ı şer’iyyeye zâhiren ve bâtınen vâkıf olmak ve zâhir ü bâtın beynindeki tevâfuk ile istihsâl-ı mahsûl-i kemâl eylemektir.

Melek: Meşâyih hakkında ne diyorsun?

Rûh: O ne güzel meşâyihdir!¹⁷⁶ Ki işte ancak onlar ‘ilimde rûsûh u sübût bulmuşlar ve ‘akl u fehmin yazdığı kitâbları bozmuşlardır. Hattâ tıbb-ı rûhânîyi ‘âlim olan mürşid-i Îlâhî ve ‘ibâdî tarîk-i rûşd ü sedâda delâlet etmeğe muktedir bulunan kutbu’l-irşâd onlardandır.

Melek: Perverdigârın ile murâkaben¹⁷⁷ nasıldır? [s. 65]

Rûh: Murâkabe budur ki “Allah’ı dâimâ görür gibi ‘ibâdet edesin. Çünkü sen onu görmüyorsan da elbette Cenâb-ı Hak seni görüyor.”¹⁷⁸

Melek: Hak-ı ‘ubûdiyyet nedir?

¹⁷⁵ Âl-i İmrân 3/19.

¹⁷⁶ Neşirde tercüme “O ne güzel! Meşâyihdir ki...” imlâsıyla çıkmışsa da “Yâ lehâ min...” kalıbının “meşâyih”la beraber tercümesinin yukarıdaki şekliyle daha uygun olduğu kanaatindeyiz. Çünkü bu kalıp “Yâ lehâ min musibetin! (Ne korkunç bir felâket!)” örneğinde görüldüğü üzere her zaman “O ne güzel!” şeklinde tercüme edilemez.

¹⁷⁷ [Kemâleddin Efendi:] *Murâkabe*, bir kul her bir emirde rızâ-ı Îlâhî tarafını muhâfaza ve cemî’-i ahvâline ‘ilm-i Îlâhî’nin muhît olduğunu dâimâ mulâhaza ederek nefsinin mümârese etmekden ‘ibâretidir. (bk. Cürçânî, *et-Ta’rîfât*, s. 91.)

¹⁷⁸ Meşhur “Cibrîl hadisi”nde “ihsân”ın tarifi olarak geçen bu kısım için bk. Buhârî, *es-Sahih*, s. 12 (hadis nr. 50); Müslim, *es-Sahih*, s. 23 (hadis nr. 1/8).

Rûh: 'Ahde vefâ edip hudûd-ı şer'iyeyi muhâfaza etmek ve mevcûd olan şeye râzı olup mefkûd olan şey üzerine de sabr u tahammül eylemektir.¹⁷⁹

Melek: Ey felâh u salâha mülâzemet eden! Oh, ne güzel! Sana tahsîn-hân olunur ki 'ubûdiyyeti îfâ etdin. Rubûbiyyetin 'azametini de bildin. Bâri şu nev'-i seferinden de bana haber ver ve evvelce söylemediğin garîb ü nâ-dürüstilerin de ba'zısını i'tâ et. Dünyâyı, ahvâl-i dünyâyı nasıl gördün? Onun da gerek 'aleyh[in] e gerek lehine dâir olan şeyleri bana ta'rîf eyle.

Rûh: Muhabbeti her bir hatîenin başı olan¹⁸⁰ kötü ve habîs dünyâyâ¹⁸¹ dâir ne söyleyeyim ki? O 'âdetâ fenâ ve zillet hânesi ve mihnet ü meşakkat mağarasıdır. Sabahla ikbâl, akşamla idbâr göstermektedir. Vefâsızlığa fitraten mecbûldür. Takdîr olunacak 'ahd ü zimmeti ve muhabbet ü hulleti yoktur. Belki o nice def'alar ikbâl etmiş sonra hicr eylemiş; ne kadar gâfilâne davranmış, sonra müsâra'at etmiş; ne kadar yemînler etmiş, sonra hulf eylemiş; ne kadar aldatmış, sonra sancımışdır. Ne kadar muvâfakat göstermiş, sonra nifâk eylemiş; ne kadar refâkat etmiş, sonra müfârat eylemiş; ne kadar güldürmüş, sonra ağlatmış; ne kadar bir şeye insânı mâlik etmiş, sonra öldürmüş; ne kadar emîr nasîb etmiş, sonra esîr etdirmiş; ne kadar mu'ammer etmiş, sonra müdemmer eylemiş; ne kadar tedbîr etmiş, sonra idbâra mübtelâ eylemiş; ne kadar i'mâr etmiş ve sonra tahrîb eylemiş; ne kadar hürmet etmiş, sonra cinâyet eylemiş; ne kadar aldatmış, sonra gâret etmiş; ne kadar komşuluk etmiş, sonra zulm eylemiş; ne kadar muvâsalet etmiş, sonra hücûm eylemiş; ne kadar ülfet etmiş, sonra ihtilâl çıkarmış; ne kadar mukârebe, sonra da muhârebe etmişdir.

Dünyânın ebnâ-yı dünyâ ile hâli sana 'aynı bir lâşenin ahhârını hikâye eder. Dünyânın hayâtı menâma, lezâizi ihtilâma, 'ayş u safâsı da uyku hâlinde görülecek adgâs-ı ahlâma benzer. Dünyâ, 'aynı geceleyin gelen hayâl yâhûd yaz bulutu gibi serî'ü'z-zevâldir. Vâh dünyâyı kâsd eyleyene! Ta'accüb olunur dünyâyı himâye etmek isteyene! Âh dünyâyı cem' edene! Helâk olsun şu hud'a ve gurûr mağarasına ve fîsk u günâh kehfine ve zûr u yalan yuvasına! Bu'd u helâk olsun şu havâdis-i gûn-â-gûn şîşe ve karargâhına!

Melek: Vallâhi pek munsifâne davrandın ve dünyânın ihtivâ eylediği evsâfi [s. 77] kâmilen ityân eyledin. Ya dünyânın 'ulûmundan bir şey okudun mu?

¹⁷⁹ Bundan sonraki kısım için bk. *Ceride-i Süfiyye*, nr. 55 (24 Şa'bân 1331), s. 76-77.

¹⁸⁰ "başı olan" ibâresinden önce "gerek, gürg" diye okunan "سرك" kelimesi varsa da bu okuyuşlar cümlelerin akışını bozmaktadır. Metnin Araççasında bu kelimeye tekabül eden bir kelimenin bulunmaması, bir önceki cümlede bu kelimenin iki defa geçmesi gibi sebeplerle mürettib hatasına hamlederek bunu metne yazmadık.

¹⁸¹ Hadis olarak rivâyet edilen bu kısım için bk. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, I, 392 (hadis nr. 1099).

Rûh: Hangi ‘ilmi kasd ediyorsun, istiyorsun?

Melek: Tefsîri, usûl-ı fihî, ‘ilm-i dîni.

Rûh: Bunlar peygamberânın ‘ulûmundan olarak dîn-i mübînin esâsıdır. Ve bunları okumak zâten sâlihlerin ‘âdeti, tabî‘atıdır.

Melek: Sonra da ‘ulûm-ı âliyyeyi.

Rûh: Bunlar da zâten şerî‘at-ı nebeviyyenin hâdimleridir.

Melek: Mantık okuyan kimsenin hakkındaki re‘yin nedir?

Rûh: O hemen hemen zındık olmaya yaklaşmış olur.¹⁸²

Melek: Ya ‘ilm-i münâzara ve cidâl ve âdâb hakkındaki kavlin nedir?

Rûh: Zâten kîl u kâlden nehy-i kat‘î vâki‘ olmuşdur.

Melek: Ya hukemânın ‘ilm-i hikmetine ne diyorsun?

Rûh: “Her bir hikmetin başı, esâsı Allah’dan korkmaktır.”¹⁸³

Melek: ‘Ulûm-ı hey‘et hakkındaki kavlin nedir?

Rûh: Câhilin esrâr-ı semâvâtı bilmesi ne kadar ba‘îddir, ne kadar!

Melek: Ya insânın muhâsebesi hakkında ne diyorsun?

Rûh: Muhâsebe zâten mîzân-ı ‘adâletin cümle-i muktezeyâtındandır.

Melek: Öyle ise dünyâda kaç sene yaşadın?

Rûh: Doksan şu kadar sene.

Melek: Fazlasından ma‘fuvsun, hele şu seksen senenin muhâsebesini ver bakalım.

Rûh: Ben gitdiğimi, geldiğimi düşünemiyorum. Nezdimde de defter-i a‘mâlim yokdur. Hesâbımı nasıl bileyim?

Melek: Ben defter-i a‘mâlini getiririm. Sen de vereceğin cevâbı getir. Hiç düşünemiyor musun ki ne yedin yâhûd hîç mi hâtırına gelmiyor ki ne işledin?

Rûh: Evet, düşünüyorum ki dünyâ beni kendisine da‘vet etdi. Ben reddettim. O beni kasd eyledi ben onu def‘ u terk eyledim. Dünyâdan bir kabza bir şey al-

¹⁸² [Kemâleddin Efendi:] Besbelli ezyâl-ı felâsifeye teşebbüs etmiş olmağla onların büyü-ı ‘ankebûtadan evhen* olan kâ‘ide-i fâsidesine ibtinâ eden meslek-i sakîm-i meşhûrına peyrev olmak husûsu dâire-i ihtimâlden hâric kalmadığı için.

* Neşirde “evhen” kelimesi “edhen” olarak yazılmıştır.

¹⁸³ Hadis için Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ*, I, 477 (hadis nr. 1350).

madım. Aslâ hisseyâb olmadım. Dünyâda buldukça gamdan, gussadan başka bir şey de yudmadım. Ne için yaradılmış isem yalnız onu yaptım. Bana rızık olmayan şeyden de hîç tatmadım. Daha hangi şeyle beni mutâlebe ediyorsun? Daha hangi şey üzerine beni muhâsebe eyliyorsun?

Melek: Öyle zannediyorum ki sen dünyâyâ ne girmiş ne de o ef'âlini işlememişsin.

Rûh: Evet, dünyâyâ ihtiyâr u irâdem olmaksızın girdim ve oradan da zarûret u mecbûriyet sâikasıyla çıktım. Dünyâda kaldıkça bir hâl-i muztaribânede yaşadım. Ve 'âdetâ âteşler içinde cîvenin dolaşması¹⁸⁴ gibi dolaşım. Dâimâ râhatım meslûb, elim boş, istirâhatdan büsbütün âzâde oldum. Dünyânın ne hayâtı beni memnûn ne de memâtı mahzûn etdi. Hangi açtığım yaradan dolayı benimle uğraşıyorsun? Hangi günâhım sebebiyle beni şiddetle tutuyorsun? Hangi hatâm üzerine muhâsebemi böyle tedkîk eyliyorsun? Hiç veledler, oğullar analarının babalarının aldıkları lezzetler ile mes'ûl ve muâheze olunur mu? Yâhûd hîç müflise hesâb sorulur mu? Mecbûr [ve] muztarr olarak yapan kimseye 'itâb olunur mu? Yâhûd günâhı olmayan adama hîç 'azâb teveccüh eder mi?

Melek: Ni'met ü ihsânlar üzerine de şükr ü senâ etmek vâcib olduğunu ve dünyânın helâli hesâbdan, harâmı da sırf 'azâbdan 'ibâret bulunduğunu anlamadın mı? Hiç teyakkun etmedin mi? Binâen'aleyh bu cevâbını kabûl etmem. Ya hesâbını vereceksin yâhûd 'azâba hâzırlanacaksın! İşte bu da kitâbın. Söyle bakalım nedir cevâbın?¹⁸⁵

Rûh-ı mezkûr aldığı o defter-i a'mâlini okuyup nefisini muhâsebeyle alarak Cenâb-ı Allah'ın rahmet ü ni'metinin vüs'atini ve 'atâ ve ihsânlarının kesretini görünce ve aldığı ihsân u nevâli bir kere kendi 'ameliyle muvâzene ederek bir senelik tâ'atın az bir müddet uyumak ni'metine bile mukâbele edilemeyeceğini bilince hemân hâli mütegayyir¹⁸⁶ ve kalb u bâli de korkusundan uçmaya mübâşir olup "Kavm u 'aşîretim vâi hâline! Helâk olsun! Vâ esefâ benim dayıma, 'amucama! Vâi musîbet ü hümûmuma, ahzân u gumûmuma! Kâşki anam beni doğurmamış olaydı! Hiç Hâlık'a hakkıyla 'ibâdet, lâiyğî vech üzere tâ'at olunabilir mi? Yâhûd bir 'abd-i 'âciz ni'met-i İlâhiyyeyi saymağa kâdir olabilir mi? Ya hamd ü senâ-i İlâhî'yi son derecede îfâ eyleyebilir mi? Ya cemî'-i ni'am-ı İlâhiyyenin hamd ü şükrü ityân olunabilir mi?" diyerek "Cenâb-ı Allah

¹⁸⁴ Neşirde "dolaşmaması" şeklindedir.

¹⁸⁵ Bundan sonraki kısım için bk. *Ceride-i Süfiyye*, nr. 56 (1 Ramazân 1331), s. 87-88.

¹⁸⁶ Bu kelime neşirde "müstagir" şeklindedir.

bize kâfidir. Allah'ın mu'âvenet ve tevfiği olmaksızın bizce şükr ü 'ibâdete kâdir olmak hiç mutasavver değildir. 'Biz Cenâb-ı Allah'ın taht-ı hükm ü fermânında 'umûmen mahkûmuz.'¹⁸⁷ 'Ben emrimi yalnız Cenâb-ı Allah'a tefvîz ederim.'¹⁸⁸ dedi ve kalb-i refik sâhibi müteferri' gibi âh u vâh edip müte'âkıben göz yaşları dökdü. Derûnundan muhrik, acı feryâd u figânlar çıkardı.

Nihâyet gökdeki melekler kendisine merhamet edip acıdı. Ağlaması için ervâh-ı sâire de ağlayarak nevha edip ref'-i esvât eyledi. Hemân melâike ve ervâh-ı hâziranın 'umûmu şefâ'at etmek üzere kalkdılar. Ve "Ey 'atâ ve ihsânıyla kullarının kabâyıhını setr eden! Ey kullarına du'â ve niyâz etmek ile emreyleyen! Ey bütün mahlûkâtın penâhî! Hazret-i Muhammed'in sallallahu Te'âlâ 'aleyhi ve sellem ve âl ü ashâbının üzerine inzâl-ı rahmet ü tahiyyet et! Ve bu kulunun da feza'larını, şiddetlerini izâle, korkusunu teskîn eyle! Emel ü ârzüsünü hâib ü hâsir eyleme! Ey ni'metleri sayılamayan! Ey hamd ü senâsı kâmilen îfâ olunamayan! Ey 'atâ ve ihsânları ta'dâd edilemeyen! Ey 'atâları tükenmeyen! Bu kuluna lutf u 'inâyet, ağlamasına merhamet, du'âsına da mücerred kendi fazl u kereminle icâbet et! Ey kuluna dîgerinden erham olan! Ey kulunun hayr u şerrini a'lem olan! Emr-i zâtîsinde mütehâyir kalmış, şükrünü edâ etmekdeki 'acziyi de i'tirâf eylemekte bulunmuş olan bu kuluna rahm u 'inâyet eyle. Ey hasenâtı ihsân ve seyyiâtı def', hatîâtı mahv eyleyen! Eğer bu 'abdin muhsin ise hasenâtını artır. Müsî' ise seyyiâtını 'afv et! Ey her bir şeye habîr! Ey kullarını basîr olan! Bu kulunu kolay bir hesâb ile muhâsebe buyur ve büyük, küçük günâhlarına müsâmaha et!" dediler. [s. 88]

Der'akab Cenâb-ı 'Azîz ü Vehhâb tarafından "Kulumun hesâbını tedkîk etmeyiniz! Onun muhâsebesi benim nezd-i Ulûhiyyetimdedir. Günâhlarını izhâr u ikrâr eden o kulum da ferahnâk olsun. Çünkü 'ben kullarıma karîb ve du'â edenlerin du'âsına da mücîbim.'¹⁸⁹ diye bir hitâb-ı beşâret-nisâb şeref-nâzil oldu.¹⁹⁰

Muhâtabım olan timsâl dedi ki: Mûmâ ileyhın müjdelenmesiyle hemân onlar da müjdeleşdiler. Ve du'âsının böyle müstecâb olmasından ve şekvâsının ref' u izâle edilmesinden dolayı fevkal'âde neş'e-yâb oldular. Muahharen melâike-i kirâm mûmâ ileyhden men' olunarak açıldılar ve kendisine de lutf u ikrâm-ı İlâhî'ye

¹⁸⁷ Arapça metindeki "لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ" Biz Allah'a aîtiz." (el-Bakara 2/156) âyetini Kemâleddin Efendi yukarıda görüldüğü şekilde tercüme etmeyi uygun bulmuştur.

¹⁸⁸ el-Mü'min 40/44.

¹⁸⁹ el-Bakara 2/186.

¹⁹⁰ Metnin bundan sonraki kısmı için bk. *Ceride-i Süfîyye*, nr. 57 (8 Ramazân 1331), s. 100.

mazhar olarak cennetdeki makâmını gösterip “Selâmetle giriniz!”¹⁹¹ dediler. O da hemân şükr ü hamd ederek rükû' ve sücûd edip sonra kalkdı. Müte'âkıben kendisine şerbet-i ebediyeden nûş etdirdikleri cihetle ebedî, sermedî bir sûretle neş'eyâb oldu.

Ey sâlikler! Ey tâlibler! Anlayınız ki rûhun nüzûlü ve ervâh-ı sâireye luhûku işte böyledir.

Timsâl-i mezkûr dedi ki: Bundan sonra cemâ'at-i hâzıra muztarib olup teveccüh etdiler. Ve hulûl eden bir cezbe-i İlâhiyye'nin te'sîriyle sayha eylediler. Ben de bu kıssayı hıfz edip hissemend oldum ve öğrendim. İtkân u ihkâm etdim. Müdârese ve mümârese eyledim. Bâri sen de o kıssa-i pür-hisseyi yaz, ketm etme. Dâimâ neşr et, saklama. Ve cidden hıfz et. Öyle ağızdan atma. Cehr et, hecr etme. Çünkü o vâzih ve Kâdirî bir tarikat-ı 'aliyyedir ki iştimâl eylediği nusûs u ahbâr Şeyh-i Ekber Hazretleri'nin *Fusûs* adlı kitâbında münderic olan hakâyıkı kısmen îzâh u izhâr eder.

Zâten sûfiyyenin işârât-ı hafiyyesinden, kinâyât-ı 'aliyyesinden de sana cüz'î bir 'ibâre-i sarîha kâfidir. Hem de o mahzâ hâl ü zevk ile bilinecek ve esrâr-ı hakîkiyyeyi keşf ü beyân eyleyecek bir makâme-i 'âliyyedir ki seni vehmî ve kâlî olan her bir makâmeden müstağnî kılacaktır.

Bütün hamd ü sitâyişler cemî'-i sıfât-ı kemâliyye ile muttasıf olan Cenâb-ı Allah'a mahsûsdur. Ve rahmet ü tahiyât ü ta'zîmât-ı İlâhiyye de her sabâh ve akşam Nebiyy-i zî-şânî ve kâffe-i mahlûkâtın hayırlısı olan Hazret-i Muhammed'in sallallâhu Te'âlâ 'aleyhi ve selllem ve âl ü ashâb ü ümmetinin üzerine şeref-nâzil olsun. Âmin...

Kemâleddin Harputî

¹⁹¹ el-Hicr 15/46.

SUMMARY

A SÛFIS COMMUNE WITH HIS OWN TRUTH: MEHMED EMİN EFENDİ'S *EL-MAKĀMETÜ'S-SÛFİYYE* AND ITS TRANSLATION BY KEMĀLEDDİN HARPUTÎ

Ahmet KARATAŞ*

Makāme is a genre of the Islamic literature in which an imaginary hero's short stories are told. The most significant feature of those stories is the authors style. The author decorates his work with many arts mostly by *secî*, *tenmîk* and *cinâs* and chooses phonetically different and less used words to create a flowery style. In this style words are preferred over meanings and that is also important to show the author's language dominance. In Arabic world Hemedânî and Harîrî opened a new era in this style. But also in some makāmes even thought the style protected its place some topics such as teaching, to advise, encouragement to the good manners became the purpose of the genre. This article focus on the makāme written in Arabic by Mehmed Emîn Efendî who was the attorney general in Elazığ at the end of the 19th century. The text is important according to its context rather than its style. Mehmed Kemâleddîn Harputî one of the foremost müderris and the müftî of Elazığ translated this makāme and serialized it with its original in *Cerîde-i Sûfiyye* journal. Mehmed Kemaleddin who is the latest mufti of Ottoman Empire in Elazığ and the first mufti of Turkish Republic at the same time is the last wiseman that wrote up religious books as a member of Harput Family line, a family of four century-long tradition of knowledge. Apart from being a teacher for a very long time he wrote lots of religious, ethical and sufistic books besides poetry and literary writings.

As its known makāmes have an imaginary teller and a protagonist, the story is told on the axis of a journey. The author mostly keeps himself out of the text, and builds his text with with a very decorative style by choosing words that are hard to pronounce and less used (*garip*) and sometimes uses conversations. The sentences are kept short and easy to understand. Thus making the text to be easily memorisable, fluently and sound good. Even though makāmes are associated with authors showing his skills in literary arts, word plays and preferring words over the meaning, mostly makāmes are written in order to give advice to the reader and encourage both the reader and the listener to good morals.

The fame of the makāmes of Hemedānî and Harîrî exceed over the Arabic literature and effect many different nations literatur mainly the Turks. Harîrî's work was read at the Ottoman Medrese's for many years and also appears in the schedule. Upon this, Mehmed Emîn and Kemâleddn Efendis being the intellectuals of their time there is no doubt that they are aware of the makāmes of Hemedānî, Harîrî, İbn Nâkıyâ (v. 485/1092), Zemaşerî (v. 538/1144). This work is important since it is the last example of the makāme genre –even though its name is different in different locations- in Ottoman Empire.

When we examine Mehmed Emîn Efendi's *el-Makāmetü's-Sûfiyye* we can easily say that most of the characteristics of the genre can be found in his work. What is significant here is that Mehmed Emîn Efendi included himself in the text. the imaginary protoganist in the *el-Makāmetü's-Sûfiyye* is the author himself. In the story Emîn Efendi faces with his own truth, connected and communed with it. His motivation of writing the text is to transform his sufi dieas whicha re mostly based on İbn Arabî's thinking and to give advice. This makāme is framed into a friday khutbe and sometimes conversations are used in order to break the uniformity of the text.

The journals released at the latest years of the Ottoman Empire such as *Beyânü'l-Hak*, *Hazîne-i Fünûn*, *Sırât-ı Müstakîm*, *Sebilü'r-reşâd*, *Ceride-i Sûfiyye* hosted many valuable installments and they cause many sprarrings. But event hough these installments were important they are forgotten in the journals with their authors. An arabic work titled *el-Makāmetü's-Sûfiyye* of Mehmed Emîn Efendi the müfti of Elazığ and its Turkish adaptation of Mehmed Kemâleddin Efendi is among the forgotten ones. *el-Makāmetü's-Sûfiyye* is important because it is the last of its genre in Ottoman Literature. Mehmed Kemâleddin Efendi -the translator and the publisher of the text is a müderris and müfti is from one of the foremost families of the Elazığ known as Efendigil- is also worth noticing. Sadly he is also among the forgotten ones.

With this article Emîn Efendi's *el-Makāmetü's-Sûfiyye* vowelized, mistakes were corrected and presented to the scholarly world, also one other work of Kemâleddin Efendi's work is revealed whom we have been working on for a time.

KAYNAKÇA

Abdullah Ahmed b. Acîbe, *Mi'râcü't-teşevvuk ilâ hakâiki't-tasavvuf* (thk. Abdülmeccid Hayyâlî), Fas, Merkezü't-turâsi's-sekâfî el-Mağribî: ed-Dâru'l-beyzâ, ty.

Aclûnî, Ebü'l-Fidâ İsmâil b. Muhammed, *Keşfü'l-hafâ ve müzîlü'l-ilbâs am-mâ'stehera mine'l-ehâdîsi 'alâ elsineti'n-nâs* (thk. Yûsuf b. Mahmûd el-Hâc Ahmed), I-II, Dimaşk: Mektebetü'l-'ilmi'l-hadîs, 1421.

Âşık, Nevzat, "el-Hemezânî ve Makâmât'ı", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 1 (İzmir 1983), s. 67-96.

Âşık, Nevzat, "Hicrî IV. Asırdan Sonra Makâmât Yazanlar", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 2 (İzmir 1985), s. 55-74.

Atay, Hüseyin, *Osmanlı'da Yüksek Din Öğretimi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 1983, s. 80ç

Ayyıldız, Erol, "Makâme", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXVII, Ankara: TDV, 2003, 417-419.

Beeston, A.F.L., "Makâmât Türünün Kökeni" (trc. Ömer Kara), *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 1 (Kars 2014), s. 211-223.

Brockelmann, Carl, "Makâme", *MEB İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1987, VII, 197-201.

Buhârî, *es-Sahîh*, Riyâd: Dârü's-selâm, 1999.

Çağmar, M. Edip, "ez-Zemahşerî ve el-Makâmât Adlı Eseri", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, IV/1 (Diyarbakır 2002), s. 77-98.

Demirci, Gülyaşar, *Mısır Edebiyatında Kısa Hikâye*, yüksek lisans tezi 2014, Atatürk Üniversitesi SBE.

Ebû Yahyâ Zekeriyâ b. Muhammed el-Ensârî, *İhkâmü'd-delâle 'alâ tahrîri'r-Risâle* (thk. Abdülcelîl Atâ), I-II, Dimaşk: Dârü'n-Nu'mân li'l-'ulûm, 2000.

Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, *Mişkâtü'l-envâr ve mis-fâtü'l-esrâr* (thk. Abdülazîz İzzeddîn Seyrevân), Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1986.

Gülle, Sıtkı, "Arap Edebiyatında Makâme ve el-Harîrî'nin Osmanlı Medreselerinde Yüksek Arapça Öğretimi Çerçevesinde Okutulan el-Makâmât'ı", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 2 (İstanbul 2000), s. 179-201.

Gülle, Sıtkı, *el-Harîrî: Hayatı, Arap Dili ve Edebiyâtına Dâir Çalışmaları*, doktora tezi, 1995, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İbn Mâce, *Sünen* (ta'lik: Muhammed Nâsıruddîn el-Elbânî), Riyâd: Mektebetü'l-Ma'ârif li'n-neşri ve't-tevzî', 1417.

İpek, Muhammet Selim, "Arap Edebiyâtında Makāme Sanatı", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, X/51 (yy 2017), s. 109-118.

Karaca, Ahmet Cevdet, *Arap Edebiyâtında Makāme ve Bazı Makāmât Örnekleri*, yüksek lisans tezi, 2005, Uludağ Üniversitesi SBE.

Karataş, Ahmet, "Harput Ulemâsından Müderris-Müftü Mehmed Kemâleddin Efendi", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 49 (İstanbul 2015), s. 29-125.

Korkmaz, Bülent, *Edebî-Tıbbî Makâmeleri Işığında Suyûtî ve Makāme Sanatına Katkıları*, yüksek lisans tezi, 2011, Ankara Üniversitesi SBE.

Kuşeyrî, Ebü'l-Kâsım Zeynülsîlâm Abdülkerîm b. Hevâzin, *er-Risâle* (thk. Abdülhalîm Mahmûd-Mahmûd b. Şerîf), I-II, Kahire: Dâru'l-Ma'ârif, 1989.

Mehmed Emîn Zeki Bey, *Târîhu's-Süleymâniye* (Kürtçe'den Arapça'ya trc. ve nşr. Muhammed Cemîl Bendî er-Rûzbeyânî), Bağdad: Şeriketü'n-neşr ve't-tıbbâ'ti'l-'Irâkıyyeti'l-mahdûde, 1951.

Mehmed İbn Resûlzâde, *Ta'likü İbn Resûl 'alâ Siyâlkûtî*, İstanbul: Civelkiyan Matbaası, 1302.

Müslim, *es-Sahih* (nşr. Ebû Kuteybe Nazar Muhammed el-Faryâbî), Riyâd: Dâru Taybe, 2006, s. 96.

Ömer b. Kînne, "Fennü'l-makāme fi'l-edebi'l-Arabî'l-Cezâirî hilâle'l-karneyni't-tâsi' aşer ve'l-'ışrîn", *Mecelletü Külliyyeti'l-insâniyyât ve'l-'ulûmü'l-ictimâ'iyye*, sy. 23 (Katar 2000), s. 279-332.

Seyyid Şerîf Cürçânî, *et-Ta'rifât*, Mısır: el-Matbaatü'l-Hayriyye, 1306.

Şevkî Dayf, *el-Makāme*, Kahire: Dâru'l-Ma'ârif, 1987.

Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, I-IX, İstanbul: Matbaa-i Ebû'z-Ziyâ, 1935-1938.

Yûsuf Nûr Avad, *Fennü'l-makāme beyne'l-meşrik ve'l-mağrib*, Beyrut-Lübnan: Dâru'l-kalem, 1979.